

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Στη νεώτερη φιλολογία μας δὲ βλέπω ἄλλον ποιητὴ τόσης σημασίας σὰν τοῦ Κρυστάλλη καὶ ὅμως μὲ τόσο στενὸν κύκλο ἔμπνευσης, μὲ τόσο περιορισμένον κόσμον τέχνης καὶ τόσο ἀπλοϊκὴ ἀντίληψη ζωῆς. Κύκλος τῆς ἔμπνευσης του εἶναι τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, κόσμος του ἡ ἀγροτικὴ ζωὴ τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης, ἀντίληψη τῆς ζωῆς ἡ εἰδυλλιακὴ, τὸ πολὺ ἔλεγειακὴ, κύριος χαρακτήρας τῆς τέχνης του ὁ περιγραφικὸς, ἔνα στοιχεῖο δηλαδὴ ἀντιποιητικὸ στὴν αὐστηρὴ ἔννοια τῆς ποίησης, ποιητικὸ του μέσο ἡ ἀπομίμηση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, μοναδικὸς ρυθμὸς του ὁ ρυθμὸς τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ, μ' ἔνα λόγο τὸ πῶ ἀπλοϊκὸ καὶ πῶ πρωτόγονο φαινόμενον ποιητῆ. Καὶ ὅμως χάρις σ' αὐτό του τὸ πρωτόγονο καὶ χάρις στὴν ἰκανότητά του νὰ νυκῶναι τὸ στενὸ του κόσμον σὲ ζωντανὴ ποιητικὴ δημιουργία, ὁ ποιητὴς αὐτὸς μένει μοναδικὸς στὴ νέα μας ποίηση καὶ ἀκόμα μὲ τὴν ἐνέργεια ἑνὸς καθαρὰ ἀνθρώπινου συμπαθητικοῦ στοιχείου κ' ἑνὸς ἔντονου, θερμοῦ προσωπικοῦ αἰσθήματος καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα μὲ τὴ γνησιότητα τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ, τὸ ἔργον του μᾶς δίνει συγκινήσεις ξεχωριστές, ἀπὸ τίς βαθύτερες καὶ δυνατώτερες μέσα στὶς λίγες πού δίνονται στὴ νέα μας γλῶσσα. Καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ παραγνωριστοῦν ἀλήθεια τὰ στοιχεῖα αὐτὰ γὰ νὰ μπορεῖ νὰ φέρῃ ψυχρὸ ἔνα νεωτερικὸ αἰσθημα ἢ ποίηση τοῦ Κρυστάλλη, ἢ γὰ νὰ λάβει πραγματικὴ ὑπόστασιν μιὰ γνώμη πὼς τὸ ἔργον τοῦ τραγουδιστῆ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης κινεῖται μόνο μέσα στὰ σύνορα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς ποίησης τοῦ Βαλαωρίτη καὶ δὲν ἐβγαίνει πέρα ἀπὸ τὴν τυφλὴ μίμησιν καὶ τὴν ἀνάπλασιν τῶν προτύπων του.

Κι ἀλήθεια ἡ ἐπίδρασις τῆς ρομαντικῆς φράσης, τῆς ἔμφρασης, τοῦ στόμφου τοῦ Βαλαωρίτη εἶν' ἔνα βάρος, πού ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης σπάνια τὸ ἀπολυτρώνεται ὀλότελα, ἀκόμα καὶ στὶς κατοπινὲς ὠριμότερες στιγμὲς του. Ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ ὅμως εἶτανε μοιραία καὶ ἀναπόφευχτη γὰ ἕναν ποιητὴ γεννημένον καὶ μεγαλωμένον στὸ ἔδαφος πού γέννησε κ' ἔθρεψε καὶ τὸ ἀρματωλικὸ ὄνειρον τῶν Μνημόσυνων. Μολονότι κάποιες ἐρωτικοεἰδυλλιακὲς καθαρολόγες μίμησις τῶν Παράσχων καὶ τοῦ Ζαλοκώστα προδίδουν περισσότερον τὴν κατοπινὴ ἐξέλιξιν, ὅμως ὁ καθαυτὸ κύκλος τῶν πρώτων ποιητικῶν συγκινήσεων τοῦ Κρυστάλλη στὰ παιδικὰ στιχογραφήματα, πού γεμίζουσι τὸν πρῶτον τόμον τῆς νέας ἔκδοσης τῶν ἔργων του*, εἶναι τὰ Γιάννινα, τ' Ἄγραφα, τὸ Σούλι, ὁ Ἄλις, ὁ Κασαντώνης κ' οἱ ἄλλοι ἀρματωλοὶ καὶ ἀγωνιστὲς τῆς ἐπανάστασης. Μ' ἔνα τέτοιο ἀναμύσημα τῆς ἡρωικῆς παράδοσης καὶ τοῦ Βαλαωρίτη, τὸν Καλόγηρον τῆς Κλεισοῦρας τοῦ Μεσολογγιοῦ, κάνει τὴν πρῶτην ποιητικὴν παρουσίασιν στὴν πρωτέβουσα τοῦ ἔθνους, ὅπου κατεβαίνει ὁ νέος ἡπειρώτης ποιητὴς κληρονομήσας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καθὼς λέγεται, ἐξ αἰτίας τῶν πατριωτικῶν του στιχογραφημάτων. Ἐδῶ πού ἔρχεται ὅμως βρίσκει ἀλλαγμένα τὰ ποιητικὰ ἰδανικά. Τὰ Εἰδύλλια τοῦ

* Κ. Κρυστάλλη Ἔργα, ποιήματα - πεζά. 2 Τόμοι. Ἐν Ἀθήναις, Ἐκδότης Ἰ. Δ. Κόλλαρος, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας» 1912.

Δροσίνη έχουνε φανεί, ὁ Παλαμᾶς πολεμᾶ νανοῖζει νέες πύλες στὸν ποιητικὸν ὀρίζοντα, ὁ Μητσάκης ξετυλίγει τὴ νατουραλιστικὴ του ὁρμή, ὁ Καρκαβίτσας βάζει ζωντανότερες βάσεις στὸ νεοελληνικὸ διήγημα, ὁ Ψυχάρης ἔχει ἐπαναστατήσει τὴ γλωσσικὴ συνείδηση καὶ γενικὰ μιὰ θετικότερη, πρὸ πραγματιστικὴ διάθεση ἀρχίζει νὰ ξετοπίζει ἀπὸ τὶς ψυχῆς τὴ ρομαντικὴ χίμαιρα, τὸ δημοτικὸ τραγούδι σπουδάζεται οὐσιαστικότερα κατὰ τὸν τρόπο τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βαλαωρίτη, καὶ κεῖνο, πού παραδίδεται στὴ νέα ποίηση ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ τελευταίου, εἶναι περισσότερο ὁ ρυθμὸς, ἡ πρόθεση καὶ ἡ γλώσσα.

Μὲ τὸν καινούριον αὐτὸν κόσμον δὲν ἀργεῖ νὰ ταιριαστεῖ ὁ νεόφερτος ποιητὴς, δὲν ἀργεῖ νὰρθεῖ στὴ συνείδηση ὄχι μόνον πὼς τὸ καθαυτὸ φυσικὸ του δὲν εἶναι τὸ ἡρωϊκόν, ἀλλὰ καὶ πὼς ἡ καθαυτὸ ζωὴ καὶ τοῦ κόσμου, πού ἔφερε μέσα του ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἡπειροῦ, δὲν εἶναι πιά ἡ ἡρωϊκὴ παράδοση. Καὶ στὴν πρώτη τώρα σοβαρὴ ποιητικὴ δοκιμὴ του, στ' Ἀγροτικά, πού στὸν ποιητικὸ διαγωνισμὸ τοῦ 1890 νικηθῆκανε ἀπὸ τὰ Μάτια τῆς ψυχῆς μου τοῦ Παλαμᾶ καὶ ἀπὸ τὰ Ἐρεΐτια τοῦ Πολέμη, κρατεῖ καὶ κεῖνος, πρὸ πολὺ παρὰ κάθε ἄλλος βέβαια, ὡστόσο μόνον τὴ γλώσσα, τὸ ρυθμὸ καὶ τὸ φραστικὸν τόνο τοῦ ποιητῆ τοῦ Διάκου.

Ψηλά στὸ Νεραϊδόρρεμμα πού ἀπὸ τὸ βράχο ἀπάνου
Πέφτει ἀφρισμένο τὸ νερὸ καὶ σκούζει καὶ βογγάει
Καὶ φκιάνει λίμνη καὶ γιολό, καὶ θεριωμένο ἐκεῖθε
Πηδαίει τὰς πέτραις σάν στοιχειὸ καὶ χάνεται στὰ πεῦκα,
Ἐκεῖ ὁ Γιαννούλας φύλαγε μιὰ νύχτα μὲ φεγγάρι,
Νὰ ῥθοῦν τὰ ἴλαφα ἔς τὸ νερὸ νὰ λαφοκυνγήση.

Στὸν οὐρανὸ μεσάνυχτα δείχνει ὁ Σταυρὸς κ' ἡ Πούλια.

Φυλάει αὐτὸς ἀκοίμητος.

Πότε γλυκοκυττάζει

Ψηλά τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ, πότε κατὰ τὸ ρέμμα,
Ποῦ μέσ' ἔς τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ σάν νᾶν' ἀσήμε ἀστράφει,
Κ' εἰς κάθε φύλλο ἀπὸ δεντρὶ καὶ χόρτο πού κουνιέται
Γυρῖζει τὸ τουφέκι του, σπηλώνει τὴ ματιά του...
Κι' οὐδ' ἓνα ἴλαφι ἐφάνηκε, οὐδὲ κᾶν' ἄλλο ἀγρίμι,
Ἄπ' τὴ σπηλιὰ π' ἀνοίγεται παρέκει ἀπὸ τὸ ρέμμα,
Ξανθαῖς Νεραῖδες καὶ Ξωθιαῖς αὐτὴν τὴν ὥρα βγαίνουν.
Λοῦζουνε τᾶσπρα τους κορμιά στὸ ρέμμα τὸ καθάριο,
Κι' ἄπ' τὴν πολλὴν τὴν ὠμορφιά κι' ἄπ' τὴ μοσχοβολιά τους
Μοσχοβολαίει τὸ νερὸ καὶ λάμπει ὁ τόπος γύρα.
Ἀπλώνουν τὰ μαντήλια τους σταῖς πέτραις νὰ στεγνώσουν,
Καὶ στὸ σταδάκι σταίνουνε χορὸ καὶ τραγουδᾶνε.

Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου τραγουδιοῦ τῶν Ἀγροτικῶν. Ἡ ἔμπνευση τοῦ ποιητῆ τους ἔχει παραιτήσει τὸν κόσμον τοῦ τεχνικοῦ προτύπου του καὶ κατεβαίνει σὲ χαμηλότερο ἔδαφος, μπαίνει σὲ κόσμον πρὸ ἥρεμο, σὲ πρὸ ἡμερῆ ζωή. Εἶναι ὁ κύκλος πού πρωτοανοίχτηκε στὴν

ποίησή μας μὲ τὰ Εἰδυλλιαῖα τοῦ Δροσίνη, ὁ κόσμος τῆς λαϊκῆς παράδοσης, τοῦ μύθου, καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ χωριοῦ, ἡ ζωὴ αὐτὴ ὅμως ἰδωμένη μὲ τὸν πρωτόγονο τρόπο τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, περιτριγυρισμένη ἀκόμα μὲ μιὰ φανταστικὴ ἄχνα, μὲ μιὰ πάντα χιμαιρικὴ διάθεση, καθὼς ἐκεῖνη πού σκεπάζει τὴν ἀρματωλικὴν ποίηση τοῦ Βαλαωρίτη. Ἔτσι, κοντὰ στὸ ἄπλερο ἀκόμα τῆς τεχνικῆς μορφῆς τῆς, ἐκεῖνο πού λείπει ἀπὸ τὴν ποίηση τῶν Ἀγροτικῶν εἶναι ἡ πνοὴ κ' ἡ γνήσια δροσιὰ τοῦ ζωντανοῦ. Μὲ ὅλο τὸ ζωντανὸ τῆς γλώσσας καὶ τὴ ζωηρὴ αἴσθησι τῆς φύσης τὰ τραγούδια αὐτὰ δὲν εἶναι ἀκόμα καθαρὸ τραγούδι. Εἶναι εἰδυλλιακὴ διάχυση, λαογραφία, σχῆμα. Οἱ παράδοσες κ' οἱ μῦθοι δὲν ξαναπλάθονται ποιητικά, τὸ δημοτικὸ τραγούδι πλατυάζεται, φαίνεται ὁ ποιητὴς πού δοκιμάζει τὸ νέο κόσμον του, ψηλαπᾶ τὸ ὕλικόν του, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ βρεῖ ἐκεῖ μέσα τὸν ἀτομισμὸν του, χωρὶς νὰ κατορθῶναι νὰ συλλάβει τὴ μορφὴ καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ λαϊκοῦ σκοποῦ, πού κυνηγᾶ.

Γιὰ νὰ τὰ βρεῖ αὐτὰ ὁ ποιητὴς χρειάζετο νὰ φτάσει στὴν τεχνικὴ ὀριμότητα τοῦ Τραγουδιστῆ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης, τῆς κατοπινῆς καὶ τελευταίας ποιητικῆς συλλογῆς του. Ὅχι πὼς ὑποχωρεῖ σὲ αὐτὴ τὸ περιγραφικὸ στοιχεῖο. Ἀπεναντίας ξεδιπλώνεται περισσότερο τώρα καὶ γίνεται σχεδὸν ὁ μόνος καλλιτεχνικὸς σκοπός. Μὰ ἐκεῖνο πού ὑψώνει τὴν τέχνη τοῦ Κρυστάλλη ἐδῶ εἶναι ὁ ποιητικὸς πραγματισμός. Ἡ εἰδυλλιακὴ βουκολικὴ ζωὴ, πού τραγουδιέται δῶ, δὲν εἶναι πιά μιὰ ἀνάπλαση ποιητικῶν ἀναμνήσεων, εἶναι ἡ πραγματικὴ βουκολικὴ, χωριάτικη ζωὴ, εἶναι αὐτούσιος ὁ κόσμος πού ἔφερε μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ὁ ποιητῆς ἀπὸ τὰ πατρικὰ βουνὰ, καὶ τώρα μὲ τὴ συνείδηση, πού παίρνει ἡ τέχνη του, ξυπνᾶ ὀλοζώντανος μέσα στὴν προσωπικὴ του θύμησι κ' ἡ πλαστικὴ δύναμη τοῦ ποιητῆ τοῦ δίνει μιὰ καθαρὴ ποιητικὴ μορφή. Ἡ ποίηση τοῦ Κρυστάλλη δὲν εἶναι τώρα μίμησι τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, εἶναι μιὰ ἀτομικὴ δημιουργία, μιὰ ποιητικὴ παράστασι ἑνὸς κόσμου ὁμοίου μὲ τὸν κόσμον τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ, μιὰ παραπέρα ποιητικὴ ἀνάπτυξι τοῦ ἴδιου κόσμου ἀπάνω στὸ σκοπὸ τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Ἡ πρωτόγονη δροσιὰ τῆς ποίησης τῶν τραγουδιῶν τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης δὲν εἶναι κλεμένη ἢ δανεισμένη ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς δημοτικῆς μουσας, μὰ εἶναι ἡ γνήσια δροσιὰ ἑνὸς νεροῦ πού πηδᾶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πηγὴ τοῦ λαϊκοῦ σκοποῦ, εἶναι τὸ αὐτόρητο ποιητικὸ ἀνάβρυσμα μιᾶς πρωτόγονης χωριάτικης, τσοπάνικης ψυχῆς.

Γι' αὐτὸ καὶ στὸν Κρυστάλλη, τὸν ὄριμον κατοπινὸ Κρυστάλλη, σπάνια εἶναι κατιτὶς τὸ ζητημένο, τὸ τορνεμένο τεχνητᾶ, τὸ ἐπιτήδες βαλμένο ἀπὸ τὴ λέξι ὡς τὴν ἐκφραση ἀπὸ τὴν οὐσίαν ὡς τὴ μορφή. Καὶ ἡ ἀτέλειά του ἀκόμα κάποτε μοιάζει μὲ τὴν ἀπλοικὴ ἀτέλεια τῆς μουσας τοῦ λαοῦ, καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησι τῆς ἔμφρασης τοῦ Βαλαωρίτη θολώνει συχνὰ τὸ γόργαρο δημοτικὸ σκοπὸ. Μὰ καὶ συχνὰ ἡ πρὸ πρωτόγονη αἴσθησι ἀνεβάζει τὸ μαθητὴ σὲ ἀνώτερο καλλιτεχνικὸ ὕψος, χάρις στὸν αὐτόρητο ποιητικὸν πραγματισμὸν καὶ στὴν πρὸ ἀπέριττη παράστασι τοῦ ζωντανότερου συγκαιρινοῦ του κόσμου. Ἀκόμα, στοιχεῖα μονωμένα, λέξεις, ἐκφρασεσ παρμένες εἴτε ἴσια ἀπὸ τὸ πρότυπον εἴτε κατὰ τὸν τρόπο τοῦ προτύπου αὐτοῦ, ἐνεργοῦνε δῶ πρὸ φυσικὰ καὶ ἀζήτητα παρὰ ἐκεῖ. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ἡ στενότερη συνάφεια τοῦ Κρυστάλλη μὲ τὸ συγκαιρινὸν ποιητικὸν του κόσμον, ἡ

πιδ αὐτόματη αἴσθησις καὶ γνώσις τῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς, τῆς γλώσσας τοῦ ποιητικοῦ τοῦ κύκλου καὶ τέλος τὸ φυσικότερο συνταίριασμά του στὸ ὕφος καὶ στὴν οὐσία τοῦ δημοτικοῦ σκοποῦ.

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφὲς ὁ ἥλιος βασιλεύει
Καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφὲς ἀλλάζουν,
Πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζες,
Κι' ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρη τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβυεὶ γλυκὸ ἀγεράκι
Ποῦ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποῦ φέρνουν τ' ἀκρογιαλῖα.
Ἄναρτα τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρω πεῦκος
Καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιά κι' ἀχολογáει καὶ τρίζει,
Ἡ βρύση ἢ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
Καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει,
Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
Τὰ ζάλογγα μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια οἱ βράχοι
Κ' οἱ κάμποι γύρου οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἄπ' ὄξω, ἀπὸ τὰ ὀργώματα, γυρνοῦνε οἱ ξευγολάτες,
Ἡλιοκαμμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαρωμένοι,
Μὲ τοὺς ζυγούς, μὲ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι
Καὶ σαλαγοῦν ἀπὸ μπροστά τὰ δυὸ καματερά τους,
Τραὰ στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,
«Ὁὠ!», φωνάζοντας, «Ὁὠ! Μελισσηνέ, Λαμπίρη!»
Κι' ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μουγγρίζουν,
Γυρνοῦν ἀπὸ τὰ ἔργα τους ἢ λιγερές, γυρνοῦνε
Μὲ τὰ ζαλίκια ἀχ' τὴ λογιὰ, μὲ τὰ σκουτιὰ ἀχ' τὸ πλύμα,
Μὲ τίς πλατιές τους τίς ποδιές σφογγίζοντας τὸν ἴδρω.
Καὶ σ' ὅποιο δέντρο κι' ἂν σταθοῦν, σ' ὅποιο κουντρι ἀκουμπήσουν,
Εἰς τὸ μουρμουρι τοῦ νεροῦ, εἰς τὴν θωριά τοῦ βράχου
Γλυκὸν γλυκὸ καὶ πρόσχαρον χαιρετισμὸ ξανοίγουν:
— «Γεῖα καὶ χαρὰ ἔς τὸν κόσμον μας, ἔς τὸν ὄμορφόν μας κόσμον!»

Αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος ποῦ ξετυλίγεται παραπέρα, ξεδιπλώνεται πλατύτερα τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι στὴν εἰδυλλιακὴ τέχνη τοῦ Κρυστάλλη, εἰκονίζοντας τὴ γαλήνη τῆς χωριάτικης ζωῆς, τραγουδώντας τίς βραδινὲς ἤσυχες ὥρες, τίς γραφικὲς στιγμὲς τοῦ τρύγου, τίς λαχτάρες τῆς χωριατοπούλας, γὰρ νὰ φτάσει στὸ ἀμίμητο ἀριστούργημα μιᾶς ζωγραφιάς σὰν τὸ κέντημα τοῦ μαντιλιόυ, θὰ ἔλεγα καὶ σ' ἓν ἄλλο σὰν τὸ γεφύρι τοῦ Μανώλη, ἂν κάποιες ἀτεχνίες καὶ κοινοτοπίες δὲ συγχύζανε δῶ τὴν πολλὴ ἀπλότητα καὶ τὴν ἀπέριττη τραγικότητά του.

Ἐκεῖ ὅμως, ὅπου ὁ Κρυστάλλης φανερῶνει περισσότερο τὴν πλαστικὴ του δύναμη καὶ ἀνοίγεται σὲ μεγαλύτερη πρωτοτυπία, εἶναι τὰ Τραγοῦδια τῆς στάνης. Ὁ ἡπειρώτικος βουκολικὸς κόσμος εἶναι ὁ πῶς ἄμεσα ἰδωμένος ἀπὸ τὸν ποιητὴ, ὁ ζωντανότερος παρασημένιος μέσος στὸ ἔργο του. Καὶ δῶ ἡ ζωγραφία στιγμῶν ἀπὸ τὴν τσοπάνικη ζωὴ καὶ κάποιες ἀνάπλασες τοῦ λαϊκοῦ τραγοῦδιού μαζί μὲ θύμησης ἀρχαίων εἰδυλλίων, ἂν κίολα δὲ γελιοῦμαι στὴ μορφὴ ποῦ τὰ μετάφερε στὴ νέα μας γλώσσα ὁ Δροσίνης. Τίποτε πῶς

σφαλτὸ ἂν ἀνάπλασες σὰν τὸ Σκάνιο ἢ τὸ Ἐλαβοσκοῦλα ἔλα ὀδη— γούσανε στὴ γνώμη πὼς τὸ εἰδυλλιο τοῦ Κρυστάλλη εἶναι ἀπλή ἀπήχησις τοῦ παλαιοῦ. Βέβαια ὁ Κρυστάλλης δὲν ἀνακάλυψε τὸ εἰδυλλιο, βέβαια ἡ ποιητικὴ αἴσθησις τοῦ τραγοῦδιστῆ τῆς στάνης δὲ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν αἴσθησις τοῦ λαϊκοῦ τραγοῦδιού. Ὅμως τὴν γνησιότερη ρομαίικη αἴσθησις, τὴν τελειότητα δημοτικῆς μορφῆς καὶ φράσης σὰν τοῦ τραγοῦδιού αὐτοῦ!

Τὸν πιστικὸ τὸ Ζαχαριὰ ρωτοῦν οἱ σύντροφοί του.
— Τ' ἔχουν τὰ χεῖλια σου, Ζαχιά, κ' εἶνε βαθιὰ βαμένα;
Μὴν ἔφαες χαμοκέρασα, μὴν ἔφαες βάτου μοῦρα,
Μὴν τᾶβαφες μὲ τὴ βαφὴ ποῦ βάφεις καὶ τ' ἀρνιά σου;
— Οὐδ' ἀπὸ χαμοκέρασα, οὐδ' ἀπὸ μοῦρα ἐβάψαν,
Οὐδ' ἀπὸ κεινὴν τὴ βαφὴ ποῦ βάφω καὶ τ' ἀρνιά μου.
Ἄκουστε με, μωρὲ παιδιὰ, νὰ σᾶς τὸ μολογήσω.

Ἐστὺς ἴσκιους καὶ ἔς τοὺς ἔλατους κούρευα τὴν κοπὴ μου
Καὶ τὰ μαλλιά ἦταν κόκκινα καὶ βάψαν τὰ ψαλίδια.
Νὰ τὴν βοσκήσω ἔς τὰ χλωρὰ τὰ ριζοβούνια βγαίνω
Καὶ τὰ χορτάρια κόκκινα ταῦρα κι' αὐτὰ βαμένα.
Κατέβηκα ἔς τὸν ποταμὸ νὰ τὴν περιποτίσω
Κ' εὔρα καὶ τὰ νερά θολὰ καὶ κόκκινα βαμένα.
Παίρνω τὴν ἀκροποταμιὰ καὶ φτάνω ἔς ἀκροβουνί,
Ἐκεῖ ὅπου βγαίνει τὸ νερὸ κι' ὅπου ἔνε ὁ καταγὸς του,
Κ' εἶδα κοράσιο ὀπώσκυψε κ' ἔπινε μὲ τὰ χεῖλια,
Κ' εἶχε τὰ χεῖλια κόκκινα σὰν μὲ βαφὴ βαμένα
Καὶ ἔς ὅσες βρύσες ἔσκυψε νὰ πιῇ, ἔς ὅσα ποτάμια,
Ἐβαψαν ὅλα τὰ νερά, ἔβαψαν τὰ χορτάρια,
Ἐβαψαν καὶ τὰ πρόβατα, ἔβαψαν τὰ ψαλίδια.
Ἀπαρατάω τὸ ραβδί, κρεμάω τὸν ἀραγὸ μου,
Τὴν κόρη ἀρπάζω ὄχ' τὰ μαλλιά καὶ τὴν φιλῶ ἔς τὰ χεῖλια.
Κ' ἔβαψαν καὶ τὰ χεῖλια μου.

Μὰ πάλε ἡ ποίησις τοῦ Κρυστάλλη δὲ θὰ εἶχε τὴν πρωτοτυπία ποῦ εἶπα δὲ θὰ εἶχε τὴν πλαστικὴν ἀξία, ἂν ἔμενε ὡς ἐδῶ μόνο. Συνηθίσαμε νὰ ἐννοοῦμε μὲ τὸ εἰδυλλιο κατιτὶς τὸ ἐξιδανικεμένο καὶ ὁμορφοῦδωμένο. Ἐλεύτερη ἀπὸ αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαια ἡ ποίησις τοῦ Κρυστάλλη, μὰ ἐδῶ πάλι ὁ ποιητὴς ἀνοίγει τὰ σύνορα τοῦ στενοῦ τοῦ εἶδους καὶ μπάζοντας τὸ ρεαλιστικὸ στοιχεῖο σὲ ὅλη τὴ νόμιμη ἔκτασή του, ὑψώνει τὸ — μικρόχαρο ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φύση — εἰδυλλιο σ' ἓνα βαθμὸ σωστῆ δημιουργίας. Δὲν κνηγᾷ τὴν ὁμορφιά στὴν εἰδυλλιακὴ εἰκόνα, μὰ κατορθώνει καὶ ἀνεβάζει σὲ ποιητικὴν ζωὴ τὴν κοινὴν τσοπάνικη σκηνή, μὲ τὴ ζωντανή, τὴν ἔντονη ἔκφρασις ποῦ τῆς δίνει. Ὁ ποιητὴς κυριαρχεῖ ὀλοτέλα τὰ μέσα του, κινεῖται σ' ἓνα κύκλο δικό του ὀλοτέλα. Καὶ δῶ ἡ γλώσσα δείχνει ὄλον τὸν πλοῦτον της, ἡ λέξις, τὸ ἐπίθετο, ἡ φράσις παίρνουν τόσο παραστατικὴ, πραγματιστικὴ ἀκρίβεια, ἡ ζωγραφία ἓνα τόσο ζωηρὸ, χαρακτηριστικὸ χροῶμα.

Ὁ γέρο Μπάρδας κάθεται σὲ στρουγγολίθι ἀπάνου
Μὲ τὸ πλατὺ τὸ πόσι του, μὲ τὸ μακρὸ ραβδί του,

Μὲ τὴ χοντρή του σάρικα, πῶχει πικνὸν τὸ φλόκο,
Μὲ τοὺς ἐφτά του τοὺς ὑγιούς, μὲ τοὺς ἐννιά γαμπρούς του,
Κι' ὄλο τηράει τὰ πρόβατα καὶ λέει γιὰ τὸ καθένα :

— Τήρα σαργιά πῶχει ἡ χειλιά, τήρα ποκάρι ἡ κούλια,
Τήρα τὴ στερφοκάλλεσα ροῦντο μαλλί ποῦ βγάζει,
Ἡ μονοβύζα ἡ καψαλή τήρα κολτσιδες πῶχει.
Πρόγγα, ὦρὲ Λιά, τὴν κότσινα ποῦ ξυέται στὰ παλιούρια.
ἴστ, ἴστ, διαβολοπρόβατο. Ἐά! δὲ μ' ἀκούει τὸ ἔρμιο,
Μόχτα, ὦρὲ Λιά, καὶ μάδεψε φυλάξου ἀπ' τὸ βαρβάτο.

Ἡ νυφθυγατέρες του κερνοῦν τοὺς κουρευτάδες.
Κερνοῦν παγούδα, ἀνθότυρο, κερνοῦν ἀφρὸ γαλάτου.
Κ' οἱ γιοὶ του ἀράδα τὰ μαντιὰ συχνογεροῦν καὶ κρένουν :

— Γιὰ γληγοράτε, ὦρὲ παιδιά, γιὰ στρωστε τὰ ψαλίδια,
Τὶ πῆγε ὁ ἥλιος πέντε ὀργιές, θὰ νά μας πάρ' ἡ νύχτα,
Κ' εἶναι γιορτάσι ἡ αὐριανή, νὰ μὴ μας βρεῖ 'ς τὸν κοῦρο.

Ἢμερῆς κουρεύουνε, τὸ γιόμα τῶν καὶ πίνουν
Κ' ἐκεῖ στὸ ἡλιοβασιλεμμα σκολνοῦν κι' ἀποκουρεύουν.
Τότ' ἕνας γέρος κουρευτῆς προβάλλει ὀμπρὸς καὶ κρένει :

— Γιὰ σκῶτε ἀπάνου, ὦρὲ παιδιά, γιὰ ἀφήστε τὰ ψαλίδια,
Καὶ μάστε τούφα ἀμάραντο, μάστε χειριές ἀρείκη
Κι' ἀγιόκλημα καὶ σφελαχτό, πιάστε τὸν πρῶτο δάσο
Καὶ δέστε του στὰ κέρατα τ' ἀσημοκεντισμένα,
Πάρτε καὶ τοῦ γαλάτου ἀφρὸ, ραντίστε τὰ ποκάρια,
Βάξτε; χουί! χουί! χουί! τρεῖς βολές, ρίξτε καὶ τρία ἀρμούτια
Καὶ εἰπέτε καὶ τοῦ τσέλιγγα παινετικὸ τραγοῦδι. . .

Ἢ δημοτικὸς ρυθμὸς φτασμένος σὲ ἡχητικὴ ἐντέλεια, ὁ στίχος πλαστι-
κός, μεστός ὅσο καὶ ἀβίαστος, τὸ γλωσσικὸ ὑλικό, ἡ ἔκφραση τόσο ἀρμο-
σμένα στὴν ποιητικὴ οὐσία. Βέβαια σκηνές τῆς καθημερινῆς ζωῆς εἶναι καὶ ὁ
Κοῦρος καὶ ὁ Σκάρος καὶ ὁ Γέννος, ὁ θαυμαστός γιὰ τὶς ζωηρές του
εἰκόνες καὶ τὴν κίνηση, βέβαια ὅλα ζωγραφικῆς ἀπλῆς, μὰ ὅσο λιγοστά τόσο
καὶ ἀμίμητα σημάδια τῆς δυνάμει ποῦ ἔχει συχνὰ ἡ τέχνη νὰ δίνει
τόσο ξεχωριστὲς συγκρίσεις μὲ τὴν παράσταση τοῦ καθημερινοῦ καὶ τοῦ συν-
ηθισμένου.

Εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς τέχνης τοῦ Κρυστάλλη. Νὰ φουᾶ πνοὴ ποιητικὴ σὲ
ὅ,τι καὶ ἂν ἀγγίξει μέσα στὸν εἰδυλλιακὸ του κόσμιο. Μεταξὺ στάνεχδοτα ποι-
ήματα, ποῦ πρωτοδημοσιέβουνται στὴ νέα ἔκδοσι τῶν ἔργων του — μιὰν ἔκ-
δοσι ἀκατάστατη καὶ ἀφρόντιστη — εἶναι καὶ ὁ ψωμοπάτης, ἕνα μακρὸ
κάπως στιχοῦργημα, τὸ πιὸ μακρὸ ἀπ' ὅλα τοῦ ποιητῆ καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα
του πιστέβω. Τὶ πιὸ κοινὸ ἀπὸ τὴν παράδοσι αὐτῆ, τί πιὸ ἀπλοῖκὸ καὶ πιὸ
τριμμένο ἀπὸ τὴ διήγησή της. Καὶ ὅμως μὲ ὅλες τὶς κοινοτοπίες, ποῦ εἶναι γε-
μάτη, δὲ λείπει μιὰ ὀμορφιά, μιὰ χάρι ἀπλοῖκῆ καὶ μιὰ πρωτόγονη συγκρίσι.

Πέφτει τοῦ Λάμπρου τὸ ραβδί π' ἀκούμπας τὸ πλευρό του,
Τῆς Χρῦσως ἔπεφτε ἡ ποδιά, τὰ χέρια χαρβαλώναν

Κι' ἄθελα βρέσκαν κι' ἄγγιζαν τοῦ πιστικοῦ τὰ χέρια.
Ἔτρεμε σὰν τὴν καλαμιὰ κι' ἀνάγερε τὰ μάτια
Πλημμυρισμένα ἀπὸ καῦμὸ καὶ φλογερὰ ἀπ' ἀγάπη,
Κι' ὅπως χοχλάζει ἀπ' ἄνεμον ἡ φουσκωμένη λίμνη
Ἔτσι ἀνεβοκατέβαιναν οἱ ἀμάλαγοι τῆς κόρφου.
Στ' ἀντικρινὸ κατάρχο ἔλαμπε τ' ὄμορφ' ἄστρι,
Τὰ σπερινὰ τ' ἀπόφωτα στὸ βάθος ἀσπρολογούσαν,
ἴσκιωνε ὁ κάμπος χαμηλὰ καὶ ἡ ρεματιές θολῶναν,
Τάεράκι κρυφομίλαε μὲ τοῦ βουνοῦ τὰ φύλλα,
Γυρνοῦσαν ἀπὸ τὶς βοσκὲς τᾶγρια πουλιὰ τῆς ἔρμου,
Σὲ λιθοσῶρι ὁ χρυσαετὸς ἀτάραγος κι' ὀλόρθος
Ἀνάκραζε τὸ τέρι του μὲς τοῦ γκρεμοῦ τὸ φρούδι,
Τοῦ Λάμπρου σκόρπια ὀλόγυρα τὰ πρόβατα βοσκοῦσαν
Καὶ τὰ γαλαροκούδουνα γιομόζαν τὸν ἀέρα
Μ' ἀρμονικὸ κι' ὀλόγλυκο κι' ἀνάκουστο ἡχολοῖ
Στὸ σάδι παίζανε τᾶρνιὰ κι' ὁ νιὸς στὴν ἀγκαλιά του
Τὴν κόρη βάσταε ἄλλα καὶ λιγοθυμισμένη.

Τίποτε τὸ νέο βέβαια οὔτε γιὰ τὴν ἴδια μοῦσα τοῦ Κρυστάλλη. Ἡ ἴδια
διάθεσι, τὰ ἴδια πράματα σχεδόν, οἱ λέξεις, ἡ περιγραφὴ, ὁ τρόπος. Καὶ ἡ
στιγμὴ ποῦ ἱστορεῖ ἕνα χιλιόπατημένος τόπος. Μὰ τὸ κρυφὸ τοῦ ποιητῆ εἶναι
δῶ: νὰ μὴ χάνει τὴ χάρι τῆς ἡώρα, ὅσο κι' ἂν ἔχει χιλιόστορηθεῖ, ὅπως δὲν
τὴ χάνει καὶ στὴ ζωὴ κι' ἂς ἐπαναλαβαίνεται ὀλοένα.

Παρόμοια καὶ μὲ τὰ Πιεζογραφήματα, τὸ τελευταῖο δημοσίεμα
τοῦ Κρυστάλλη. Ἢ ἴδιος στενὸς κόσμος ἰδωμένος μὲ τὴν πιὸ ἀπλοῖκῆ ἀντί-
ληψη ζωῆς. Οἱ δεσμοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξὺ τους σχηματικοί ἀπὸ κίνηση
ψυχικὴ οὔτε ἰδέα. Ὅπου θέλουνε νὰ εἶναι διηγήματα, εἶναι παιδιάστικ'
ἄτεχνα καὶ ἀδιάφορα ὅπου εἶναι ἀπλῆς ἐντύπωσις, μένουνε κοινὲς καὶ ἀσή-
μαντες, σπαρμένες πλούσια καὶ ἀθῶα μὲ ἀκαλαίστητους, τριμμένους τόπους.
Δὲν μποροῦ ἀλήθεια νὰ φανταστώ μιὰ τέχνη ἀπλοῖκότερη ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς
Εἰκόνας ἢ κατιτίς πιὸ ἀνεκδοτικὸ ἀπὸ τὸ Σημειωματὰρι τοῦ Γε-
ροκαλαμένιο. Καὶ ὅμως, ὅσο καὶ νὰ στέκει σήμερα κανένας σκεφτικὸς
μπροστὰ στὸ θαυμασμό, ποῦ κινήσανε τὰ πεζογραφήματα αὐτὰ ὅταν πρωτοφα-
νήκανε, δὲν πιστέβω νὰ μείνει χωρὶς κάποια ἐντύπωσι ἀπὸ τὴν Εἰκόνα,
ἔστω κι' ἂς μένει ἀδιάφορος σὲ παναρθανίστικα ὄνειρα, ἢ νὰ μὴ φτάσει ἐπι-
στέφει μιὰ στιγμὴ πὼς τὸ Γιαννιώτικο χρονονικὸ παίρνει σημασία κοσμοϊστορικὴ
μὲ τὴν ἀπλοῖκῆ διήγησι τοῦ Γεροκαλαμένιου.

Μὰ ἐκεῖ ποῦ φανερώναται πάλι ὁλος ὁ Κρυστάλλης εἶναι ὅπου διηγεῖται
κάτι ποῦ τὸ εἶδε ὁ ἴδιος, καὶ ἂς εἶναι αὐτὸ μόνον μιὰ μπόρα ξαφνικὴ ἀπάνω
στὰ βουνά, ἕνα ξενύχτισμα ψηλὰ σὲ κάποιο σιάδι, ἢ ἕνα χωριάτικο πανηγύρι
ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ἐδῶ ποῦ οἱ ἄνθρωποι παρουσιάζονται μόνον στὴν ἔξω-
τερικὴ τους ὄψη, σὰν ὄντα πρωτόγονα καὶ φυσικά, ἡ διήγησι τοῦ Κρυστάλλη
μπορεῖ καὶ χαράζει κάπου ἀμίμητα μὲ λιγοστὲς γραμμὲς καὶ ἀπλά λόγια πε-
ραστικῆς μορφῆς, καθὼς τοῦ νιοῦ γιδάρη στὰ Χαλάματα, ἐδῶ ποῦ ὁ ποι-
ητῆς ἔρχεται ὁ ἴδιος ἀντίκρι στὴ φύση καὶ μέσα στοὺς ἀνθρώπους, σὰ μιὰ ψυχὴ
πρωτόγονη κι' ἀπλοῖκῆ κι' αὐτὸς, μπορεῖ καὶ μᾶς δεσμέβει ἀθελεῖ μᾶς πάλι στὴν
ἀζήτητη περιγραφὴ του μὲ τὸ πλούσια χρωματισμένο λεχτικὸ, μὲ τὸ στρωτὸ

ήσυχος ύψος, με τή φροντισμένη μορφή τής γλώσσας, πού μοιάζονε κάπως σά μαθητεμένα στην κορφαίτικη σχολή. Είναι ή χάρη του γεννημένου συγραφέα κ' ή παιδική αφέλεια μιάς τέχνης, πού δοκιμάζει τά πρώτα βήματά της, εκείνο πού μās τραβά και δώ στον πεζογράφο με όλη τή μονοτονία και τή μονομερείά του.

Γιατί εκείνο, πού θά μπορούσε νά πεί κανένας γενικά για όλο τó έργο του Κρυστάλλη, δέν είναι πώς ó κόσμος του είναι πολύ στενός, πώς ή έμπνευσή του δέν πέρασε ποτέ τά σύνορα τών κάμπων και βουνών τής Ήπειρος, αλλά πώς βλέπει τó έξωτερικό μονάχα του στενού του κόσμου, μόνο τις ειδυλλιακές συνάψεις τών ανθρώπων του κόσμου αυτού και τó μάτι του δέ φτάνει πέρ' από τó γραφικό, πέρ' από τήν αφέλεια και τή χαρά τής άγροτικής ζωής.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τή ζωή σας,
τήν άπλοϊκή σας τή ζωή, πώχει περισσιες χάρες!

Τó έξωτερικό είναι του κόσμου αυτού παρουσιάζεται μόνάχα σάν έρωτικό αίσθημα, σάν καημός τής ξενιτιάς ή τής χαμένης νιότης. Τó λαχτάρισμα τής νιότης, πού ξεσπά τόσο θερμά στο Γεροκαρβανάρο, ή θλίψη του θανάτου, πού ζωντανέβει τόσο παθητικά τó έλεγείο του βοσκου Νίκα, ή ή τραγικότητα ή έρωτική, πού πνέει στο Γεφύρι του Μανώλη, είναι βέβαια μαζί με άλλες κάποιες στιγμές τó ανθρώπινο, τó συμπαθητικό ποιητικό αίσθημα, πού χύνει μιά ψυχική θερμότητα στη ζωγραφική ψυχράδα του ειδυλλίου, τά αισθήματα όμως αυτά είναι τά γενικά και τά πρωτόγονα, είναι τά ίδια θέματα του δημοτικού σκοπού. Παραπέρα, βαθύτερα ή αίστηση του Κρυστάλλη δέ φτάνει, δέ γνωρίζει άλλες όψεις του είναι, άλλες συνάψεις και συγκρούσεις ούτε μέσα στους όρους τής χωριάτικης ζωής. Είναι άληθινά μιά έλλειψη άρχετου προσωπικού αισθήματος πού με μιά παράβλεψη τών όρων τής ζωής μέσα στο περιβάλλον όπου αναπτύχτηκε ó ποιητής, μπορεί νά φέρει εύκολα τó σύγχρονό μας αίσθημα ως τó σημείο νά υποτιμήσει όλη τήν ποίηση του Κρυστάλλη.

Μά páλι, ένα μέρος από εκείνο πού τó αίσθημα του τραγουδιστή του χωριού και τής στάνης δέ φτάνει νά τó συλλάβει σέ βάθος μέσα στον κόσμο του, τó βρίσκει σέ όλη τήν ένταση μέσα στην ίδια του ψυχή. Αυτό είναι ó ατομικός του πόνος, ó πόθος τής ζωής πού νοιώθει νά του σβύνει μέσα του ó άρρωστος ποιητής, ή λαχτάρα τής πατρίδας πού ó έξόριστος τή χωρίστηκε για πάντα, ή αγάπη του άγροτικού του κόσμου, πού είναι ó ποιητικός του κόσμος. Αυτός ó κόσμος δέν του είναι μονάχα ώραία θύμηση, όνειρο φωτερό του νου μέσα στις θλίψεις τής στέρησης και τής άρρώστειας, του γίνεται ψυχική λαχτάρα, ουσία όλου του είναι του. Η λαχτάρα τούτη παίρνει τó σύμβολο του πόθου και τής αγάπης του βουνού, ενός πόθου πού εκφράζεται με τόσο θερμό πάθος και παρ' όλον τόν προσωπικό τόνο ήχει σά μιά πρωτόγονη κραυγή τής αιώνιας ανθρώπινης άνημποριάς και του συντριμμού κάθε υψηλότερης λαχτάρας στο ποίημα του Σταυραετού, μιάς αγάπης πού χύνεται τόσο ήρεμα, σέ άπλούστερο σκοπό και τόνο μπροστά στη θέα τής Πεντέλης:

... "Όσες βολές κινάω νάρθω,
Βουνό, νά σ' απολάψω,
Μέσ' άφ' του χαμηλόκαμπου
Τά βαρετά τά πλάτια,
Τά βαρετά και τάδροσα,
Τά λιοπουροκαμένα,
Ό ευωδερός άγέρας σου
Κι' ó δροσοβολισμένος
Μου ροβολάει και μώρχεται
Νά με συναπαντήση
Και μέσα μου νέα ύπατα,
Νέα δύναμη μου δίνει
Νά ξεκαμπίσω τά ισκιερά,
Νά φτάκω τά ριζά σου.
Και φτάνω όχ' τήν αγάπη σου
θερμός και ξαναμένος
Και σου άγκαλιάζω του κορμιού
Τάσύγκριτα τά κάλλη
Με τή θερμή κι' αδύναμη
Κι' άνέτολμη ματιά μου,
Γιατί δέ φτάν' ή άγκαλιά,
δέν φτάνουν μου τά χέρια —

Είναι και δώ ή ίδια τραγικότητα και είναι τó τραγούδι από τά ώραϊότερα τής μούσας του Κρυστάλλη και μου φαίνεται πώς δίνει σέ μικρό όλη τήν αίστηση πού είχε τής ζωής ó ποιητής, τήν εικόνα ολάκερης τής ποιήσής του και όλου μπορεί νά πεί κανείς του μεγαλείου του μέσα στο μικρό του κόσμο. Μεγαλύτερος, πλατύτερος, βαθύτερος θά εΐτανε κάπως δύσκολο νά είναι ó κόσμος ενός νέου ήπειρώτη τόν καιρό του τραγουδιστή του χωριού και τής στάνης, πού κοντά σ'άλλα κόπηκε τó έργο του μόλις σχεδόν άρχιζε. Αν κατόπι θάπλωνότανε ή αν και πόσο θάνοιγότανε σέ βάθος, ποιός μπορεί νά ξέρει. Έκείνο πού μόνο ξέρουμε είναι πώς ή απομίμηση είτε ή συνέχιση του έργου αυτού έφτασε μιάν αξία μόνο εκεί όπου απλώθηκε σέ βάθος. Μά αν και μόνο από τέτοια άποψη μπορεί, νομίζω, νά μείνει για τήν ποίησή μας τó τραγούδι του Κρυστάλλη μιά άφετηρία, και αν ό,τι μπορεί νά βρει μιά μίμηση σέ αυτό είναι μόνο ή τεχνική προσπάθεια, πού μπόρεσε νά φτάσει τόσο γοργά ένα βαθμό άσυνήθιστο στην εποχή του—ó ποιητής του χωριού και τής στάνης μείνει ένας από τους δυνατότερους μέσα στους συγκαιρινούς του, από τους γνησιότερους με όλη τή χτυπητή του έξάρτηση από άλλα πρότυπα, ζηλευτός για τή δύναμη πού είχε νά μείνει πάντα μέσα στα σύνορα τής μόρφωσής του, καθώς και για τήν άλλη δύναμη νά μη γεμίσει τους στίχους του με γογγυσμούς από τήν τραγική ζωή του και ή μόνη κραυγή του πόθου, πού άφησε νά του ξεφύγει, νά είναι σάν αυτή στο Σταυραετό:

Πάρε με άπάνου στα βουνά, τι θά με φάει ó κάμπος!

ΣΤΑΞΕΝΑ

Γυρνάει ἔδῶ γυρνάει ἐκεῖ
 Ποῦ πάει κι' αὐτὸς δὲν ξέρει.
 Ἀκούει δυὸ λόγια μυστικά
 Ποῦ τοῦ φυσάει τ' ἀγέρι.

Ἡ Ἀγάπη ποῦ παράτησε
 Τονὲ φωνάζει πίσω :
 « ὦ, γύρνα πίσω, δίχως σὲ
 Δὲν ἤμπορῶ νὰ ζήσω! »

Μὰ ἐκεῖνος πάντα πάει ἔμπρὸς
 Χωρὶς νὰ σταματήσει.
 Καῦμένε, δὲν θὰ μεταϊδῆς
 Ὅ,τι ἔχεις ἀγαπήσει.

« ὦ, τὸν ἀγαπημένο ποιητὴ
 Ποῦ οἱ στίχοι του μᾶς συγκινοῦν ἀκόμα
 Καὶ νὰ τὸν εἶχαμε στὸ πλάι μας
 Νὰ τοῦ γεμίζαμε φιλιὰ τὸ στόμα ».

Τέτοια οἱ ἀγαπημένες κοπελιὲς
 Ἐβάζανε στὸ νοῦ τους γιὰ τὰ μένα,
 Ἐναν καιρὸ ποῦ ἐγὼ βρισκόμουνα
 Σὰν ἑκατὸ μίλια μακρὰ στὰ ξένα.

Τὶ ὠφελεῖ νᾶμαστε στὸ Βορειαὶ
 Κι' ὁ ἥλιος στὴν Ἀνατολὴ νὰ βγαίνει.
 Καὶ μὲ φιλιὰ ποῦ στέλλουν μὲ τὸ νοῦ
 Ἡ ἀδύνατη καρδιά μας δὲν παχαίνει.

Σήμερα τόσο ἀλήθεια εἶσαι θλιμμένος
 Ποῦ ἔτσι ποτὲ δὲν σὲ εἶδα ἐγὼ βαρειά.
 Καὶ περπατεῖς γλωμὸς καὶ δακρυσμένος
 Κ' οἱ στεναγμοὶ σου ἀκούονται μακρῆά.

Μὴ τὴν καλὴ πατρίδα σου θυμᾶσαι
 Ποῦ σὰ μιὰ ὀμίγλη ἐχάθη μὴν ἀυγή ;
 Θὰ τὴν θελες κάποτε ἀλήθεια νᾶσαι
 Στῆς ποθητῆς πατρίδας σου τὴ γῆ ;

Μήπως γυρνᾷ σὲ κάποια ὁ νοῦς σου Φρύνη,
 Ποῦ σοῦ θυμῶνει αὐτὴ καὶ σὺ γελᾷς
 Κι' ὅταν θυμῶνεις σὺ μερῶνει ἐκεῖνη
 Καὶ ξεθυμῶνεις καὶ τηνε φιλᾷς ;

Στοὺς φίλους τοὺς παλιοὺς τῆς γειτονιάς σου,
 Ποῦσουν καὶ σὺ παιδὶ ξεχωριστὸ
 Κ' οἱ λογισμοὶ ἂν ἐβράζαν στὴν καρδιά σου
 Ὅμως τὸ στόμα σου ἔμνε κλειστό ;

Μὴ τρέχει ὁ νοῦς σου, ὦ καῦμοι καὶ πόνοι !
 Στὴ μάνα σου ποῦν' ἡ ἔρμη μοναχὴ ;
 Μοῦ φαίνεται σιγὰ σιγὰ ποῦ λυώνει
 Στὰ στήθια σου ἡ μεγάλη σου ἡ ψυχὴ.

Μὴν τρέχει ὁ νοῦς σου στὰ πουλιά, στὰ δέντρα
 Τοῦ ὠραίου κήπου, ποῦ πολλὰς φορὲς
 Τὰ ὄνειρατα ὄνειρεύτης τῆς ἀγάπης
 Μὲ καρδιοχτύπια, ἐλπίδες, καὶ χαρὲς ;

Ἐβράδυνασε. Ἡ νύχτα θαμποφέγγει
 Στὸ πυκνὸ χιόνι ποῦ ῥιξε χαμαί.
 Πάω γρήγορα νὰ βάλω τὰ καλά μου
 Νὰ πάω σὲ συνναστροφὴ. Ὡμιέ !

Ὁνειρεύτηκα μιὰ ὥραϊα κοπελιὰ
Μὲ τὰ μαλιὰ τὰ ξέπλεκα στὸ χέρι
Καθόμασταν κάτω ἀπὸ μιὰ μηλιά.
Στῆς γαλανὲς νυχτιῆς τὸ καλοκαῖρι.

Καὶ λέαμε μὲ τόνο σιγανὸ
Γιὰ τῆς χαρῆς καὶ γιὰ τὰ βάσανά μας.
Καὶ στέναζαν τᾶστρα στὸν οὐρανὸ
Σὰν νὰ ζηλεύανε τὸν ἔρωτά μας.

Ἐξύπνησα. Τριγύρω μου θωρῶ
Μὰ εἶδα πῶς εἶμουν μόνος στὸ σκοτάδι.
Καὶ φέγγανε τᾶστέρια ἕνα σωρὸ
Βουβὰ βουβὰ, τὸ ὥραϊο ἐκεῖνο βράδυ.

Εἶχα κ' ἐγὼ κάποιον καιρὸ μιὰν ὄμορφη πατρίδα
Ποῦ φύτρωνε ἡ βαλαναδιὰ ἐπάνω
Καὶ τὰ λουλούδια ἐμάζευε μιὰ ὥραϊα κορασίδα
Ὁνειρὸ ἦταν πλάνο!

Ἐλα νὰ σὲ φιλῶ γλυκὰ καὶ λόγια νὰ σοῦ πῶ
Στῆ γλῶσσα τῆς πατρίδας σου ἐπάνω.
Γλυκὰ μοῦ ἀντιλαλούσανε τὰ λόγια «Σ' ἀγαπῶ».
Ὁνειρο ἦταν πλάνο!

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

ΗΣΙΟΔΟΥ

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

Ὁλος μου ὁ Ἡσίοδος ἀφιερωμένος τοῦ σοφοῦ
μου φίλου κ. Συνόδη Παπαδημητρίου, μ' ἀγάπη

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

Μοῦσες ἀπὸ τὴν Πιερίαν, ὅπου γιὰ τὸ τραγοῦδι
φημίζεστε, τὸ Δία σας πατέρα ἐλάτε ὑμνήσετε,
γιὰ τὸν ποῦ οἱ ἀνθρώποι εἶν' ἄσημοι καὶ ξακουσμένοι, καὶ ἄλλοι
ὄνειδισμένοι καὶ ἄμεστοι μὲ τὴ βουλή τοῦ Δία.
Τὶ εὐκόλα ὑψώνει καὶ ξανά ρίχνει. Τὸ δυνατόνε
χαλᾶ, καὶ τὸν ἀδύνατον ἀντρεῖται. Ταπεινώνει
τὸν ξιπασμένο, τὸν κακὸ τὸν ξεδικιέται ὁ Δίας
ὁ ἀψηλοβρόντης, ποῦ ἄφραστα παλάτια κατοικίει.
Ἄκουγε Δία παντακουστὴ τὰ δίκια μας καὶ κρῖνε
καὶ ἐγὼ στὸν Πέρση ἀληθινὰ διδάγματα θὰ δώκω.
Ἡ γενεὰ μιὰ μοναχὴ τῶν ἔριδων δὲν εἶνε,
μὰ δυὸ στὸν κόσμῳ ὁ φρόνιμος τὴν μιὰ τὴν ἐπαινάει,
τὴν ἄλλην τὴν ὀχρεύεται. Ἄνόμοιαστα ἐνεργοῦνε.
Ἡ μιὰ τὸν πόλεμον γεννᾶ καὶ τὴ σκληρὴν διχόνοιαν
καὶ ὅλοι οἱ ἀνθρώποι τὴ μισοῦν, καὶ μοναχὰ ἀπ' ἀνάγκην
σκύφτουν ὀμπρὸς τῆς, οἱ Θεοὶ μιὰ ποῦ τὸ θέλουν ἔτσι.
Τὴν ἄλλην πρώτη ἡ ἐρέβινη τὴ γέννησεν ἡ Νύχτα,
Κι ὁ γιὸς τοῦ Κρόνου ὁ ὕψιστος, ποῦ κατοικεῖ τὰ αἰθέρα
στὶς ρίζες τὴν ἀπόθεσε τῆς γῆς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους,
ὄκνους, νὰ καταπιάνονται στὰ ἔργα, νὰ κεντάει.
Γιατὶ ὁ ἀκαμάτης σὰ θωρεῖ τὸ δουλευτάρην πλούσιον
φιλοτιμιέται καὶ τὴ γῆς νὰ καλλουργίσει τρέχει
καὶ νὰ γνοιαστῆ τὸ σπῆτι τοῦ· τί ὁ γείτονας τὸν πόθο
ξάργου ξυπνᾶ στὸ γείτονα, πάσκοντας νὰ πλουτίσει,
καὶ εἶνε καλὴ τέτοια ἔριδα· καὶ πάντα θὰ ζουλεύει
κεραμιδᾶς κεραμιδᾶ, ζητιᾶνος τὸ ζητιᾶνον,
τραγουδιστῆς τραγουδιστῆ καὶ ἀργάτης τὸν ἀργάτην.
Ὡ Πέρση βάλ' το αὐτὸ στὸ νοῦ· ἡ ἔριδα νὰ μὴ λάχει

τὴ σκέψη σου, ἢ κακόχαρτη, πλανέψει ἀπὸ τὰ ἔργα
καὶ σύρει σε στὴν ἀγορὰ καὶ μὲς στὰ δικαστήρια.
Τὶ οἱ δίκες διόλου δὲ φελοῦν κι ἡ ἀγορά, ἂν δὲν ἔχεις
σωριάσει μὲς στ' ἀμπάρια σου, ἢ ἐποχὴ σὰν εἶταν,
τὰ τροφίμα, τῆς Δήμητρας τὰ βλογημένα δῶρα.
Ὅμως χορτάτος μιὰ φορὰ, ἀπέκει καταπαιάσου,
ἂν θές, μὲ δίκες γιὰ τὸ βιὸς τῶν ἄλλων καὶ κανγαδες.
Μὰ πὰ δὲ θὰ σοῦ πιτραπεῖ, καὶ τὴ διαφορὰ μας
μὲ κρίση ἄς λύσουμε—ἄριστο ποῦ δῶρο ἔναι τοῦ Δία.
Γιατὶ ὄντας τὴν κληρονομιά μοιράσαμε, μοῦ πῆρες
τὸ πιὸ μεγάλο μερτικό, τὶ εἶχες τῶν βασιλιάδων
τὴν εὐνοια, ποῦ τὴ δίκη μας κρίνουν οἱ δωροφάγοι.
Οἱ ἄμναλοι! δὲν ξέρουνε πῶς τὸ μισάδι ἀξίζει
καμιὰ βολὰ τὸ ἀλάκαίρο, καὶ ποῦ ἀγαθὸ ἢ μολόχα
μεγάλο εἶναι κι ὁ σφέροδουκλας. Κι οἱ Θεοὶ κρουφτὰ τὰ δῶρα
ἔχουν τῆς ζωῆς, τὶ ἀλλιῶτικα θ' ἀρκοῦσε γιὰ τὸ χρόνο
μιὰ μέρα μοναχὰ δουλιᾶς, κι ἀνεργος θενὰ ζοῦσες.
Καὶ τὸ χεροῦλι τ' ἀλετριοῦ ἀπὸ τὸ ντζάκι ἀπάνω
θᾶβανες καὶ θὰ σκόλαζες μουλάρια σου καὶ βῶδια.
Μὰ ὁ Δίας κρουφὸ τὸ βάσταξε, χολοσκασμένος ὅπου
ὁ Προμηθέας τὸν ἔπαιξεν ὁ τετραπερασμένος.
Ἄμ καὶ γιὰ δαῦτο στοὺς θνητοὺς βάσανα ἔριξε πλήθια
καὶ τὴ φωτιά τὴν ἔκρυψε, ποῦ τοῦ Ἰαπετοῦ καὶ πάλι
ὁ γιός, μὲς σὲ βαθουλωτὸ κουφόξυλο τὴν πῆρε
καὶ στοὺς θνητοὺς τὴν ἔφερε, ἀπ' τὸν κεραυνοκόπο
τὸ Δία κλεφτά, ποῦ ὀργίστηκε κι εἶπε ὁ νεφοσυνάχτης:
Ἰαπετονίδη, γιὰ ὅλα ἐσὺ ποῦ μηχανὲς κατέχεις,
χαίρεσαι τολοιπὸν τὸ φῶς ὀποῦκλεψες μ' ἀπάτη.
Θὰν τὸ πλερώσεις ἀκριβὰ κι ἐσὺ μὰ κι οἱ θνητοὶ σου
καὶ θὰν τοὺς δώκω ἐγὼ κακὸ νὰν τοὺς χαροποιήσει
καὶ τὴ θεομηνία τους τὴν ἴδια θ' ἀγκαλιάσουν.
Εἶπε ὁ πατέρας τῶν Θεῶν καὶ τῶν θνητῶν γελῶντας
καὶ τὸν περιδόξο Ἡφαιστο πρόσταξε νὰ ζυμώσῃ
τὸ χῶμα ἀμέσως μὲ νερό, νὰ φτιαξῇ μιὰ παρθένα
παρόμοια μὲ τὶς Θεάινες, ποῦ νᾶχει τῶν θνητῶνε
τὴ δύναμη καὶ τὴ λαλιά. Τὴν Ἀθηνᾶ κατόπι
νὰ μάθει τῆς τὸν ἀργαλιὸ καὶ τὰ γυναίκια τὰ ἔργα,
τὴν Ἀφροδίτη τὴ χρυσὴ τὴ χάρη νὰν τῆς δώκει,
καὶ νὰν τῆς χύσει στὴν ψυχὴ τὸν πόθο ποῦ τὰ μέλη

τὰ λυεῖ· καὶ τὸν Ἀργοφονιᾶ Ἐρμῆ τὸ μαντατάρη
τῆς σκύλας τὴν ξετσιπωσιά νὰ τῆς ἐμπνέσει ἐκεῖνος.
Εἶπε καὶ τὸν ὑπάκουσαν τὸ βασιλιά τὸ Δία·
κι ὁ Ἡφαιστος ὁ κουτσούλιακας ἐμόρφωσε ἀπὸ χῶμα
μιὰ εἰκόνα μὲ θεοτίμητη παρόμοια κορασίδα,
τὴν ἔζωσε, τὴ στόλισε ἢ θέαινα ἢ γλανκομάτα,
οἱ χάρες κι ἡ τρισέβαστη Πειθὼ τὰ περιδέραια
τὰ ὀλόχρυσα τῆς κρέμασαν, κι οἱ ὠριομαλλοῦσες Ὄρες
μὲ λούλουδα ἀνοιξιάτικα τῆς ἐπλεξαν στεφάνι·
κι ὁ Ἐρμῆς, κατὰ τὴν προσταγὴ τοῦ Δία, ὁ Ἀργοσκοτώστης
λόγια γλυκά, γαλίφικα τῆς ἔδωκε καὶ πλᾶνα,
καὶ τῆς ἐβροῆκε ὁ κήρυκας τῶν Θεῶν, τὸ ταιριασμένο
τόνομα καὶ τὴ βάφτισε τὴν κορασιά Πανδώρα,
γιατὶ ὅλοι ποῦ τὰ ὀλύμπια παλάτια κατοικᾶνε,
δῶρα τῆς ἔδωρήσανε, νᾶν' τῶν ἀντρῶν φουρτούνα.
Ἔτσι τ' ὀλέθριο ὡς ἔσωσε τὸ δολωμένο τὸ ἔργο,
τὸ μαντατάρη τὸ γοργὸ κι Ἀργοφονιᾶ, τὸ δῶρο,
ἔστειλε ὁ Δίας, αὐτὸ νὰ πάει εἰς τὸν Ἐπιμηθέα·
κι αὐτὸς χωρὶς νὰ στοχαστεῖ τοῦ Προμηθέα τὸ λόγῳ:
—δῶρο ἀπ' τὸ Δία νὰ μὴ δεχτεῖ, μὰ νὰν τὸ στρέψει πίσω,
μὴν πέσει μαύρη συμφορὰ στὸ ἀνθρώπινο τὸ γένος,—
τὸ δέχτηκε καὶ τὸ κακὸ σὰν τόνοιωσεν ἀργὰ εἶταν.
Πρὶν τῶν θνητῶν οἱ γενεὲς μακαρισμένες ζοῦσαν
στὴ γῆς, καὶ ξένοι ἀπὸ καημὸ κι ἀπ' τῆς δουλιᾶς τὸν κόπο·
ξένοι ἀπ' ἀρρώστιες ποῦ γερνοῦν τὰ νιαῖτα εἶταν οἱ ἀνθρώποι.
Μὰ τὸ σκουτέλι ἀνοίγοντας, ποῦ κράταγε ἢ Πανδώρα
στὰ χέρια τῆς, ξεχύθηκαν οἱ πόνοι τῶν ἀνθρώπων.
Ἡ Ἑλπίδα μόνο ἀπόμεινε τοῦ σκουτελιοῦ τὰ χεῖλα
πιασμένη καὶ δὲν πέταξε, γιατί μὲ τὸ καπάκι
τὴ σκέπασε, ὅπως πρόσταξε ὁ Δίας ὁ νεφοκράχτης.
Ἄλλα κακὰ ἀναρίθμητα ζώσανε τοὺς ἀνθρώπους,
ποῦ γιόμωσαν τὴ θάλασσα καὶ γιόμωσαν τοὺς κάμπους,
καὶ τοὺς θνητοὺς μερόνυχτα τοὺς κατατρῶν οἱ ἄρρώστιες,
καὶ βάσανα ὑποφέρουνε πικρὰ χωρὶς νὰ κρένουν,
τὶ τοὺς ἀρνήθη τὴ λαλιά ὁ ὑπέροσφος ὁ Δίας.
Ὅσῳ ἂν θές κι ἄλλα καλὰ καὶ στοχασμένα λόγια
θενὰ σοῦ πῶ, καὶ κράτα τα σὶ' ἀπόβαθα τοῦ νοῦ σου.
[Σὰν οἱ θνητοὶ κι οἱ ἀθάνατοι γεννήθηκαν ἀντάμα,]
τῶν ὀλυμπίων τῶν παλατιῶν οἱ κάτοικοι οἱ σεβάσμιοι

τὴ χρυσὴ πλάσανε γενιὰ τῶν θνητῶν τῶν ἀνθρώπων.
 Ὄντας ὁ Κρόνος βασιλιᾶς εἶταν ἀκόμη, ζοῦσαν
 σὰν τοὺς Θεοὺς· καὶ ἡ σκέψη τους κολύμπαιε στὴ γαλήνη,
 ξένοι ἀπὸ μόχτους καὶ καημὸν καὶ γερατιὰ κακοῦργα·
 καὶ εἶχαν γερά τὰ πόδια τους, γερά εἶχανε τὰ χέρια
 καὶ πανηγύρια στήνανε μακριὰ ἀπὸ κάθε λύπη·
 ὕπνος γλυκὸς ὁ θάνατος εἶταν ἐξουσιάζαν
 μύρια ἀγαθὰ, καὶ ἀνέργαστη, σωρὸν καρποὺν καὶ φροῦτα
 ἢ ζωοδότρα ἔδινε γῆς· καὶ ἥσυχαι ὅπως ποθοῦσαν
 δούλευαν καὶ ἀπολάβανε μύρια ἀγαθὰ καὶ πλοῦτη.
 Κι ὄντας ἡ γῆς ἐσκέπασε τὴ γενεὰν ἐτούτων,
 πρόσταξε ὁ Δίας καὶ πνέματα καλόβουλα γινῆκαν,
 ἄριστοι καὶ ἄξιοι τῶν θνητῶν ἀνθρώπων παραστάτες.
 Κι ἀγέρινοι ἔρχονται στὴ γῆς τὸ πλοῦτος νὰ σκορπίσουν
 καὶ τίς καλὲς καὶ τίς κακὲς τίς πρᾶξεις νὰ ξετάσουν,
 γιὰ τὴ μιὰ τέτλια ἀνταμοιβὴ ἀπ' τοὺς θεοὺς ἐλάβαν.
 Δεύτερη κἀναν ἡ ἀργυρὴ γενιὰ ν' ἀκολουθήσει,
 οἱ ἀθάνατοι, ποῦ τίς κορφὲς τοῦ Ὀλύμπου κατοικᾶνε·
 χερρότερη καὶ στὰ κορμιὰ καὶ στὰ μυαλὰ ἀπ' τὴν πρώτη.
 Τὶ τὸ παιδί ἀπ' τὴ μάννα του χρόνια ἑκατὸ θρεφότουν,
 καὶ μὲς στὸ σπῆτι του ἄξαινε δίχως νὰ πῆξει ὁ νοῦς του.
 Κι ὄντας τὴ νιότη του ἄγγιζε καὶ νιὸς ἀνενογιότουν,
 ζοῦσε λιγότερον καιρό, γιὰ τὸν ἐτσακίζαν
 τὰ βάσανα. Τὶ τρώγονταν συναναμεταξὺ τους
 μὲ τὴ βρισιὰ καὶ τὸ ἄδικο, καὶ τοὺς Θεοὺς δὲ θέλαν
 νὰν τοὺς δοξάσουν, καὶ θυσιᾶς δὲν κἀναν στὸ βωμό τους.
 Ἔτσι ἀψωσε τοῦ Κρόνου ὁ γιὸς καὶ τοὺς ἐβούλιαξε ὅλους
 ποῦ τοὺς μακάριους τοὺς Θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου δὲν τιμοῦσαν
 Ὄντας πεθάναν πιά καὶ ἡ γῆς τοὺς πῆρε, ὀνομαστῆκαν
 πνέματα καταχτόνια τῆς δεύτερης ἀράδας·
 ὅμως ἡ μνήμη καὶ αὐτονῶν εἶνε σεβάσμια πάντα.
 Κι ὁ Δίας πατέρας τὴ γενιὰ τὴν τρίτη, ἔκανε νᾶρθει
 τὴ χάλκινη, τῶν ἀνθρώπων ποῦχαν μιλιὰ στὸ στόμα·
 ἀνόμοιαστοι ἀπ' τοὺς δεύτερους. Γαῦροι, γεροὶ σὰ φράξι,
 μὲ τίς βρισιᾶς καὶ τὰ τραχιὰ τοῦ Ἄρη τὰ ἔργα ζοῦσαν.
 Στάρι δὲν τρώγαν· ἀγριοποί, καρδιὰ εἶχαν ἀπὸ μπροῦντζο.
 Τρανή κρατοῦσαν δύναμη καὶ τὰ μακριὰ τους χέρια
 κρεμνιοῦνταν ἀπ' τοὺς νόμους τους στὰ στιβαρά τους μέλη.
 Κι εἶχαν χαλκένια τᾶρματα, τὰ σπῆτια τους χαλκένια

καὶ τὸ χαλκὸ ἀργαζόντουσαν, τὶ δὲν ὑπαρχε ἀκόμα
 τὸ μαῦρο σίδηρο. Καὶ μιὰ καὶ ἀλληλοδραμαστῆκαν,
 στὴν παγερὴ τὴν κατοικιὰ καὶ τὴν πλατιὰ τοῦ Ἄδη,
 δίχως τιμὲς κατέβηκαν. Τὶ ὁ Θάνατος ὁ μαῦρος
 τοὺς νίκησε καὶ ἀφήκανε τὸ φῶς τὸ μαῖο τοῦ Ἥλιου.
 Καὶ πάλε ἡ Γῆς σὰ σκέπασε καὶ τὴ γενιὰν ἐτούτη,
 ἡ τέταρτη ἀκολούθησε μὲ τὴ βουλή τοῦ Δία,
 τοῦ γιοῦ τοῦ Κρόνου, θεϊκιὰ γενιὰ καὶ τῶν ἡρώων,
 πῶς δίκαιοι καὶ καλύτεροι ποῦ Ἡμίθεοι ὀνομαστῆκαν
 ἀπ' τὴ γενιὰ τὴν ὕστερη σ' ὅλο τὸν κόσμον μέσα.
 Μὰ ὁ φοβερός ὁ πόλεμος καὶ ἡ καταλύτρα ἀμάχη,
 ὅλους τοὺς ἐξεπάστρεψεν ἄλλους στὴ γῆς τοῦ Κάδμου,
 στὴ Θήβα τὴν ἐφτάπυλη, τοὺς ἔρμους! ποῦ μαχόνταν
 γιὰ τ' ἀγαθὰ τοῦ Οἰδίποδα, καὶ ἄλλους μὲ τὰ καράβια,
 τὰ κύματα ὄντας σκίσανε, καὶ πῆγανε στὴν Τροία,
 γιὰ τὴν Ἑλένη τὴν ὠριὰ καὶ θάνατος τοὺς βρῆκε.
 Κι ὁ Δίας τοῦ Κρόνου ὁ γιὸς θροφή τοὺς ἔδωκε καὶ τόπο,
 ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ἄγνωρο, στὴν τέλειωσι τοῦ Κόσμου,
 νὰ κατοικᾶνε γαληνοὶ τὰ Ἡλύσια, ποῦ εἶνε πέρα
 καὶ ἀπ' τὸ βαθὺν Ὀκεανό. Καὶ τρεῖς βολὲς τὸ χρόνο,
 ἢ ζωοδότρα γῆς καρποὺν μελένιους τοὺς χαρίζει.
 Μὰ ἐγὼ στὴν πέντατη γενιὰ κάλλιο εἶχα νὰ μὴ ζοῦσα
 καὶ ἀρχύτερα νὰ πέθαινα ἢ πῶς στερνὰ νὰ ερχόμουν.
 Τὶ ἡ σιδερένια εἶνε γενιὰ τώρα, καὶ δὲ θὰ πάψουν
 οἱ ἔρμους θνητοὶ νὰ φτεῖρονται μερόνυχτ' ἀπ' τοὺς κόπους
 τῶν ἔργων, καὶ πικρότατες νὰν τοὺς παιδεύουν ἔγνοιες.
 Ὅσοσο οἱ κακορίζικες θᾶν' μὲ τίς καλοσῦνες
 σμιγμένες, ὅσο ποῦ τὴ γενιὰ καὶ τούτη θ' ἀφανίσει
 ὁ Δίας, ὄντας τὰ μαλλιά ἀσπρίσουν τῶν ἀνθρώπων.
 Κι οὔτε ὁ πατέρας μὲ τοὺς γιὸν δὲ θενὰ μοιάζει, καὶ οὔτε
 οἱ γιοὶ μὲ τὸν πατέρα τους. Οὔτε ξένος τὸν ξένο,
 φίλος τὸ φίλο. Κι ἀδερφὸς ἀπὸ τὸν ἀδερφό του
 δὲ θᾶν' σὰν ἄλλοτε ἀκριβός. Θενὰ καταφρονᾶνε
 τὰ γονικά τους τὰ παιδιά καὶ ἄπρεπα θὰ τοὺς κρένουν,
 δίχως τὸ μάτι τῶν θεῶν νὰ σκιάζονται. Τοὺς γέροντες
 γονιούς τους δὲ θὰ γνιάζονται ὡς ἀπὸ κειοὺς γνιαστῆκαν·
 καὶ θὰ ρημάζει ἕνας τ' ἄλλου τὸν τόπο, καὶ δὲ θᾶχουν
 μήτε σπλαχνιά, μήτε ἔλεος καὶ μήτε δικαιοσύνη.
 Τὸν ἄδικο θὰ σέβεται καθεὶς καὶ θὰ χλευάζει

τὸ φρόνιμο, καὶ οὔτε ντροπὴ θὰ ὑπάρχει καὶ οὔτε ἰσότη.
 Ὁ ἀγύρτης τὸν ἐνάρετο πάντα μὲ λόγους καὶ ὄρκους
 ψεύτικους θὰν τὸν ξαπατᾷ. Καὶ ὁ σιχαμένος Φτόνος,
 ποῦ ὑφαίνει μαῦρες συμφορές, τοὺς ἔρμους τοὺς ἀνθρώπους
 θὰ συντροφεύει πάντοτε. Καὶ τότες θὰ πετάξουν
 ἀπὸ τῆ γῆς στὸν Ὀλυμπο, στὰ δόλοενκα ντυμένες,
 ἡ Συστολὴ καὶ ἡ Νέμεση, καὶ τοὺς θνητοὺς θ' ἀφήκουν
 γιὰ ν' ἀνταμώσουν τοὺς Θεοὺς. Ὅμως σ' ἐκειοὺς θὰ μείνουν
 τὰ βάσανα ποῦ πουθενὰ βοτάνι τους δὲ θ' ἄβρουν.
 Πιὰ στοὺς ρηγάδες, φρόνιμοι καὶ ἄς εἶν, θὰ πῶ ἓνα μῦθο:
 Ἔτσι στὸ ἀηδόνη ὁ γέρακας εἶπε ψηλὰ στὰ νέφη,
 ποῦ τῶσυρε στὰ νύχια του τάρπαχτικά, καὶ ἐκεῖνο
 ἐθρήναγε, καὶ ὁ γέρακας ἀγέρωχα ἔτσι τοῦπε:
 Δυστυχισμένο τί θρηναῖς; Ὁ δυνατότερός σου
 σὲ πῆρε καὶ μὲ τὸ στανιὸ θὰ πᾶς ὅπου σὲ πάει
 καὶ ἄς εἶσαι καὶ τραγουδιστής. Θέλω σὲ τρώω ἢ σ' ἀφίνω.
 Ἔτσι εἶπε τῶρνο τὸ γοργὸ μὲ τις πλατιῆς φτεροῦγες,
 καὶ ἄμναλος εἶνε ὅποιος πιαστεῖ μὲ τὸν ἀνώτερό του.
 Νίκη δὲν εἶνε, μὰ ντροπὴ καὶ βάσανο γιὰ δαῦτον.
 Ἄκου τὸ δίκιο, ὦ Πέρση ἐσύ, καὶ φῦγε τὴν περφάνια
 γιὰ τὴν περφάνια δλέθρια ἔνε στὸν ἄνθρωπο τὸν ἔρμο,
 καὶ οὔτε καὶ ὁ πιὸ ἀφεγάδιαστος δὲν τὴν βαστᾷ καὶ πέφτει
 μαζί της καὶ συντρίβεται. Καὶ στὴ δικαιοσύνη
 ἄλλη εἶν' ἡ στρατά ποῦ ὀδηγᾷ καὶ ἀπ' τὴν ὀργῆ σὲ βγάξει.
 Μὰ πρέπει πάντα ὁ ἄμναλος νὰ πάθει γιὰ νὰ μάθει.
 Ὁ ὄρκος ἀπ' τις παράνομες τις δίκες ἀλαργεύει
 καὶ ἡ Δικαιοσύνη ὀργίζεται σύντας τήνε πιέζουν
 οἱ δωροκαταχωνιαστῆς καὶ ἀτιμαστῆς τῶν νόμων.
 Καὶ ἀγέρινη τις πολιτεῖες καὶ τὰ χωριὰ γυρίζει
 καὶ κλαίει, τὸ μαῦρον ὄλεθρο σέρονοντας σ' ὅποιους λάχει
 καὶ τὴν καταφρονέσουνε καὶ μ' ἄδικία δικάσουν.
 Μὰ σ' ὅποιους δίκια δίκασαν τοὺς ξένους καὶ τοὺς ντόπιους
 καὶ ἀπὸ τὸ νόμο σπιθαμὴ δὲ φῦγαν, τοὺς σκορπίζουν
 τὴν εὐτυχιά στὶς χῶρες τους καὶ τὴν χαρὰ στοὺς λαοὺς τους,
 καὶ ἡ Εἰρήνη ἢ ζωοδότειρα τῶν νέων, τὴ γῆς διαβαίνει,
 καὶ ὁ Δίας ὁ μακριαγναντευτῆς πόλεμο δὲν τοὺς στέλνει
 ρημαχτικό, καὶ ἡ συμφορὰ καὶ ἡ πείνα δὲν ἀγγίζουν
 τοὺς δίκιους, ὅπου χαίρουνται ζωὴ καὶ πανηγῦρι.
 Καὶ ἡ γῆς τοὺς δίνει τὴν θροφή πλούσια καὶ σ' ἀπλοβούνια,

βαλανιδιῆς στὸ ψηλὸς τοὺς δίνουν τὰ βαλανίδια
 καὶ τὰ ξανθὰ στὴ μέση τους μελίσσια. Φορτωμένα
 τὰ πρόβατα εἶνε στὸ μαλλί. Καὶ τ' ἀγαθὰ ζωσμένοι
 ταξίδια μὲ πλεούμενα δὲν πᾶν, τὴ γῆς τοὺς στέργει.
 Μὰ στοὺς κακοὺς, τοὺς ἄνομους καὶ τῶν κακῶν τοὺς δρᾶστες,
 ὁ γιὸς τοῦ Κρόνου, ὁ Δίας σκληρὴ ποινὴ τοὺς μαγερεύει.
 Καὶ ὅλη τὴ χώρα τιμωρεῖ συχνὰ χάρη στὸν ἓναν
 ποῦ ἀνενογήθη τὸ κακὸ καὶ ἀδίκησε τοὺς ἄλλους.
 Καὶ ὁ γιὸς τοῦ Κρόνου ἀπ' τ' ἀψηλὰ ποῦ κατοικεῖ τὰ οὐράνια
 ὄλεθρο στέλνει, τὸ λιμὸ καὶ τὴν κακιὰ πανοῦκλα
 καὶ δεκατίζονται λαοί, γυναῖκες δὲ γεννᾶνε
 καὶ οἱ φαμελιῆς φυραίνουνε. Ἄλλοτες πάλε ὁ Δίας
 τοὺς ξεπαστρεύει τὸ στρατό, τὰ κάστρα τους γκρεμίζει,
 ἢ τὰ καράβια τοῦ γιαιλοῦ τὸν πάτο τὰ βουλιάζει.
 Ὡ βασιλιάδες, τὴν ποινὴ μόνου σας ἐχτιμήστε
 ἐτούτη, γιὰ τὴν ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους στέκουν
 οἱ ἀθάνατοι καὶ βλέπουνε τοὺς ἄθεους ποῦ τοὺς νόμους
 καταπατᾶνε καὶ ἄδικα φέρνουνται μεταξύ τους.
 Γιατὶ χιλιάδες οἱ θεοὶ τριάντα εἶνε τοῦ Δία,
 οἱ παρασῆτες τῶν θνητῶν στὴ γῆς τὴν πλουτοδότρα
 καὶ τριγυροῦν ἀγέρινοι καὶ ἐκεῖ τὸν κόσμον,
 τις ἀγαθῆς καὶ τις κακῆς ξετάζοντας τις πράξεις.
 Καὶ ἡ Δικαιοσύνη, εἶνε τοῦ Δία κόρη, ἀκουστὴ παρθένα,
 καὶ τιμημένη ἀπ' τοὺς θεοὺς πολὺ τοὺς ὀλυμπίους.
 Καὶ ἂν λάχει πείραξη καμιὰ καὶ προσβολὴ τῆς κάνουν,
 στὸ Δία, τοῦ Κρόνου πάει τὸ γιὸ καὶ κάθεται ἀντικρὺ του
 καὶ τῶν θνητῶν τις ἄδικες τοῦ καταγγέλλει πράξεις
 γιὰ νὰ παιδέψει τοὺς λαοὺς χάρη στοὺς βασιλιάδες,
 ὅπου κακὸ ἔχοντας σκοπό, ξεβγαίνουν ἀπ' τὸν ἴσο
 τὸ δρόμον καὶ παράνομα δικάζουνε τις δίκες.
 Ἔτοῦτα, ὦ πουλημένοι ἐσεῖς ρηγάδες, ἐχτιμάτε
 καὶ ἄλλοτες βγάτε πιὸ καλῆς ἀπόφασης καὶ ἀφήστε
 τὴν ἀδικία παράμερα. Τὴν κακὸν σ' ἐκεῖνον
 πέφτει ποῦ σ' ἄλλους τῶπραξε καὶ τιμωριεῖται ἀτός του.
 Ὡ Πέρση βάλ'το αὐτὸ στὸ νοῦ, καὶ τὴ δικαιοσύνη
 δούλευε καὶ γιὰ πάντα πιὰ παραίτησε τὴ βία,
 τὴν ὁ γιὸς τοῦ Κρόνου στοὺς θνητοὺς ἔδωκε τέτιον νόμον:
 Μιτὰ του νὰ σπαράζονται θεριὰ καὶ ψάρια καὶ ὄνια
 καὶ νὰ μὴ χαμπαρίζουνε ὀλότελα ἀπὸ δίκιο.

Μὰ στοὺς ἀνθρώπους ἔδωκε τὴ δικαιοσύνη, ποῦνε
 πράμα πολύτιμο. Ἄν κανεῖς στὸ δικαστήριο δίκια
 μιλήσει, ὁ μακριανταντευτῆς ὁ Δίας τὸν ἀνταμείβει
 μὲ πλοῦτη. Μὰ ψωματινὸς καὶ ψεύτορκος ἂν εἶνε,
 κακὰ τοῦ ρίχνει ἀλύπητα καὶ σβύνεται ἡ γενιά του,
 ἐνῶ τοῦ δίκιου ὄλο κι ἀνθεῖ κι ὄλο δοξολογίεται.
 Ἄμυαλε Πέρση! συβουλὲς ἔχω γιὰ σένα κι ἄλλες.
 Εὔκολο πράμα νὰ ριχτεῖ κανεῖς στὴν Κακοσύνη,
 τὶ ὁ δρόμος ὁποῦ φέρνει ἐκεῖ εἶν' ἴσος καὶ κοντὰ μας.
 ὅμως τῆς Ἄρετῆς, οἱ θεοὶ τὸν ἔβρεξαν μὲ ἰδρωτά,
 καὶ στὴν ἀρχὴ ἴνε μακρινός, τραχὺς καὶ μερδεμένος
 μὰ στὴν κορφὴ του ἂν ρθεῖ κανεῖς, χάνεται ἡ δυσκολία
 καὶ γίνεται ἴσος κι ὁμαλὸς ἐκείθενες καὶ πέρα.
 Τὶ ἐκεῖνος εἶνε πιὸ σοφὸς ποῦ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του
 παίρνοντας παραδείγματα, προᾶξες ἀνενογιέται
 φρόνιμες καὶ καλύτερες. Ἐχτιμημένος εἶνε
 κι ὅποιος ἀκούει τὴ συμβουλὴ καὶ τὴν καλὴν ὁρμήνια·
 ὅμως εἶν' ἀχρηστος ἐκεῖδς ποῦ δὲν ἀκούει κανέναν.
 Τὴ συμβουλὴ μου μὴν ξεχνᾶς, Πέρση, ποτὲς κι ἐργάσου
 σπέρμα τοῦ Δίου, νὰ σὲ μισᾶ καὶ νὰ σὲ φεύγει ἡ πείνα,
 κι ἡ Δήμητρα νὰ σ' ἀγαπᾶ ἡ ὠριοστεφανωμένη
 καὶ τὴ σταραποθήκη σου νὰ σοῦ γιομῶζει ἡ Θέαινα.
 Τὶ ἡ πείνα εἶνε συντροφισσα πάντοτε τοῦ ἀκαμάτη.
 Θεοὶ κι ἀνθρώποι ὀχτροεύονται τοὺς ἀνεργους, ποῦ μοιάζουν
 ἀγριομελίτσια ποῦ χωρὶς ἀγκύλι εἶνε, καὶ δίχως
 δουλιὰ καμιά, κι ἀρπάχνουνε τῶν μελισσιῶν τοὺς κόπους.
 Μὰ ἐσὺ προτίμα ὠφέλιμα νὰ ἐργάζεσαι γιὰ νᾶνε
 πάντα τ' ἀμπάρια σου μεστὰ, ἡ ἐποχὴ σὰν εἶνε.
 Μὲ τὴ δουλιὰ πλουτίζουνε κι ἀρίφνητα τὰ κάνουν
 οἱ ἀνθρώποι τὰ κοπάδια τους· καὶ δουλευτάρης, θᾶσαι
 πιὸ ἀγαπημένος στοὺς θεοὺς καὶ στοὺς θνητούς, ποῦ πάντα
 μισοῦν τοὺς ἄεργους. Ἡ δουλιὰ ποτὲς δὲν ταπεινώνει·
 ἡ ἀνεργωσύνη εἶνε ντροπὴ. Ὁ ὄκνος θὰ σὲ ζουλέψει
 ἂν ἐργαστεῖς κι εὐκολευτεῖς, γιὰτὶ ἡ Ἄρετὴ κι ἡ Δόξα
 τὰ πλοῦτη συντροφεύουνε, κι ἔτσι ὡς Θεὸς θενᾶσαι.
 Ἡ ἐργασία ἴνε πιὸ καλὴ, παρὰ γιὰ ξένα πλοῦτη
 ὁ φτόνος, κι ἡ ἔγνοια τοῦ ψωμοῦ, καθὼς σοῦ τὸρμηνεῖω.
 Στὴ φτώχεια ἡ δεῖλια σ' ὀδηγᾶ κι ἡ τόλμη βιδὸς σοῦ φέρνει·
 μὰ πλοῦτη θεοχάριστα κι ὄχι ἀρπαγμένα ἀξίζουν.

Τὶ ὅποιος ἐπῆρε μὲ τὴ βιά μεγάλο βιός, ἢ κι ὅποιος
 μὲ τὶς κουβέντες ἔγδυσε τὸν ἄλλο,—ὅπως συμβαίνει
 πολλὲς βολές, τὶ ἡ πεθυμιὰ τὸ νοῦ τότε θολώνει
 κι ἀπ' τοὺς θνητοὺς τὴ συστολὴ διώχνει ἡ ἔτσιπωσύνη,—
 συντρίβεται ἀπὸ τοὺς θεοὺς, σβύνεται κι ἡ γενιά του
 καὶ τ' ἀγαθὰ του ἀνώφελα λίγον καιρὸ βαστοῦνε.
 Ἐγκλημα κάνει, ὅποιος κακὰ φερθεῖ σὲ ἰκέτη ἢ ξένο,
 ὅποιος σὲ κλίνη ἀδερφικὴ συρθεῖ ἀπὸ ἐπιθυμία
 γιὰ τὴ γυναικαδέρφη του, πράξη ἀτιμὴ ποιῶντας,
 ὅποιος παιδιὰ πεντάρφανα μὲ δόλο καταστρέψει,
 κι ὅποιος μὲ λόγια ὑβριστικὰ τὸν ἔρμο του πατέρα
 λυπήσει, ποῦ στῶν γερατιῶν ἤρθε τὸ ἄθλιο κατώφλι.
 Ὁ Δίας θυμώνει ἐνάντιο του κι ὀλέθρια τοῦ καθίξει
 μὰ τιμωρία ἀπὸ ἀφορμὴ στὶς τόσες του ἀδικίες.
 Μὲς στὸ μυαλό σου τ' ἄμυαλο, ἄπεχε ἀπὸ τὶς προᾶξες
 τὶς τέτοιες. Κάλλιο πρόσφερνε σεμνὰ κι ἀθῶα θυσίες
 στοὺς ἀθανάτους τοὺς θεοὺς, καὶ κάψε παχιά μπουτία.
 Καὶ πράϋνε τους μὲ σπονδὲς καὶ μυρουδιὲς τὴν ὥρα
 τοῦ ὕπνου; κι ὄντας τὸ ἱερὸ τὸ φῶς ξαναπροβαίνει,
 νὰ σοῦ εἶνε πάντα εὐμενικοί· μοιράδια ὥστε τῶν ἄλλων
 νὰν τ' ἀγοράξεις καὶ νὰ μὴν ξεκάνεις τὸ δικό σου.
 Κάλεσε στὸ συμπόσιο σου φίλο σου κι ὄχι ὀχτρό σου,
 καὶ μάλιστα ὅποιον κατοικεῖ, προτίμα, πιὸ κοντὰ σου.
 Γιατὶ ἂν σοῦ λάχει συμφορὰ στὸ σπίτι σου, οἱ γειτόνοι
 ἄντυτοι θενὰ ρθοῦν, ἐνῶ οἱ δικοὶ σου νὰ ντυθοῦνε
 στὸ μεταξὺ θὰ πάσκουνε. Τὶ εἶνε θεομηνία
 ὁ ἀνάποδος ὁ γείτονας, ὅσο ὁ καλὸς μεγάλῃ
 εἶν' εὐτυχία. Καὶ γείτονας καλός, εἶνε μὲ τὴν τύχη
 τρισζηλεμένη. Βῶδι σου ποτὲς δὲ θὰ σοῦ λείψει.
 Ἀκριβομέτρα ὅ,τι δεχτεῖς ἀπὸ τὸ γείτονά σου
 καὶ ξαναγύρισέ του τὸ τόμοιο καὶ παραπάνου,
 χροιά μιὰν ἡμέρα ἂν σοῦ δοθεῖ νὰ βρεῖς γοργὴ βοήθεια.
 Φεῦγε τὰ κέρδη τᾶνομα, ποῦ μὲ φωτιὰν εἶν' ὅμοια.
 Ἀγάπα ἐκεῖδς ποῦ σ' ἀγαπᾶ, βόηθα ποῦ σὲ βοηθάει.
 Δίνε ὅποιον δίνει· τίποτα ὅμως ὅποιου δὲ δίνει.
 Δίνει τοῦ δίνοντα ὁ καθεὶς, μὰ τίποτα δὲ δίνει
 ὅποιου δὲ δίνει τίποτα. Ἡ ἀπλοχεριὰ καλὴ ἴνε,
 ὅμως εἶνε θανάσιμη καὶ κάκιση ἡ ρεμουλά.
 Τὶ θεληματικὰ κανεῖς ὄντας χαρῶζει κάτι,

ἀναγαλλιάζει μέσα του καὶ χαίρεται ἡ καρδιά του
 μὰ σὰν ἀπὸ ξετσιπωσιά κλέψει κανένας κάτι,
 ὅσο μικρὸ κι ἀσήμαντο πορώνεται ἡ καρδιά του.
 Στὸ λιγοστὸ τὸ λιγοστὸ συχνὰ σὰν τὸ προσθέτεις,
 σ' ἀπόλιγο θενὰ βρεθεῖς μὲ βιὸς πολλὰ μεγάλο.
 Τὶ ὅποιος προσθέτει στὸ ἔχει του τὴν πείνα τὴν ξεφεύγει.
 Κι ὅ,τι εἶν' στὸ σπίτι σίγουρο κρατᾶ τὸ νοικοκύρη
 ἤσυχο. Προτιμότερο νᾶν' ὅλα μὲς στὸ σπίτι,
 μιὰ καὶ ποῦ τρέχουν κίντυνο νᾶν' ὅξω ἔχτεθειμένα.
 Γλυκὸ 'νε νὰν τὰ χαίρεται παρόντα τ' ἀγαθὰ του
 κι εἶνε σκληρὸ νὰ χριάζεται κανεὶς τ' ἀλαργεμένα.
 Τὴ δίψα σου ἀπὸ τὴ ἀρχὴ τοῦ βαρελιοῦ ἢ ἀπ' τὸν πάτο
 σβῦσε κι ὄχι ἀπ' τὴν μέση του. Τὶ τίποτ' ἂν δὲ μνήσει,
 ἡ οἰκονομία 'νε ἀνώφελη. Καὶ τὸ συμφωνημένο
 δόσε μιστὸ στὸ φίλο σου. Μαρτύροι ἄς μὴ σοῦ λείπουν
 κι ἀκόμα μὲ τ' ἀδέρφι σου σὰν παίζεις· γιατί ἐξίσου
 ἡ καλὴ πίστη κι ἡ κακὴ ρημάζουν τοὺς ἀνθρώπους.
 Γυναῖκα ποῦ τὴ γύμνια της στολίζει, μὴ σὲ σύρει
 μὲ φλύαρα γλυκόλογα, ψάχνοντάς σου τὸ σπίτι.
 Ἐπὶ γυναῖκα ἂν φυλαχτεῖς, φυλάγεσαι ἀπὸ κλέφτη.
 Τοῦ πατρικοῦ του ὁ μονογιὸς ἄς εἶνε παραστάτης,
 κι ἄμποτες γέροντας κι αὐτὸς ν' ἀφήκει γιὸ ὡς πεθάνει.
 Ἐτσι τὰ πλούτη γίνονται σὶς κατοικιῆς περίσσια.
 Τὶ τῶν πολλῶν τὰ πάσκητα φέρνουν μεγάλα κέρδη,
 κι ἂν θέλεις πλούτη, στὴ δουλιὰ δουλιὰ πρόσθετε νέα.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

Η ΒΡΥΣΟΥΛΑ *

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Τὸ γραφεῖο τοῦ Στέφανου Μπάλδη : μὲ κομποποέπεια ὑπέρολητη καὶ σοβαρή.
 Ἔχει κάτι ἐπίσημο καὶ μυστηριακό. Θύρα στὸν τοῖχο ἀριστερὰ· δυὸ θύρες
 στὸν τοῖχο δεξιὰ : ἡ δεύτερη, στὴ γωνία τῆς κάμαρας, ἀνοίγει πρὸς τὸ διά-
 δρομο τοῦ σπιτιοῦ. Στὴ μέση τοῦ τοίχου τοῦ βάνους, μιὰ πολὺ μεγαλύτερη
 θύρα μὲ δυὸ φύλλα ποὺ ἀνοίγουνε πρὸς τὰ μέσα. Ἡ θύρα αὐτὴ, ποὺ τὴ
 βλέπαμε στὴν πρώτη πράξη, εἶναι τῆς ταρρατοῦσας τοῦ κήπου. Ἀπὸ τὸ κα-
 τῶφλι της μπαίνει κανεὶς μέσα κατεβαίνοντας ἕνα στενὸ σκαλοπάτι,—ἀπαραι-
 τητο στὴ σκηνοθεσία.—Τὸ δωμάτιο εἶναι καμωμένο γιὰ τὴ σιωπὴ καὶ τὴν
 ἀπομόνωση μὲ τὴ σκέψη. Ἔχει σοβαρὰ εὐρύχωρα ράφια βιβλιοθήκης, γε-
 μάτα βιβλία. Μερικὰ ἄλλα βιβλία ὠραῖα δεμένα εἶναι ἀταχτα σπαρμένα σὲ
 μερικὰς καρέκλες. Πρὸς τὴν ἀριστερὴν πλευρὰ, ἕνα πελώριο γραφεῖο μὲ καλλι-
 τεχνικὰ σκαλομάτα. Σχεδὸν πρὸς τὸ κέντρο, ἕνα ντιβάνι. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ, μερικὰ
 πολύτιμα φυντὰ σὲ γλάστρες, μερικὰ κομψὰ ἀγαλματάκια συμβολικά, καὶ ἄλλα
 κομφοτεχνήματα.

Εἶναι βράδυ. Ἐνα μόνο ἠλεκτρικὸ φῶς εἶναι ἀναμμένο.

ΣΚΗΝΗ Α΄.—Βαλεντίνος καὶ Ρωμύλος.

Βαλ. (μπαίνει ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ κήπου. Φορεῖ φράκο καὶ ἄσπρο λαίμο-
 δέτη, μ' ἕνα ἐλαφρὸ καὶ φτωχικὸ παλτουδάκι καὶ μ' ἕνα παλιὸ ψηλὸ
 στὸ κεφάλι, ὀλος φασαρία, καὶ φωνάζει δεξιὰ κι ἀριστερὰ). Ρωμύλε!
 Ρωμυλάκη! Ρωμύλαρε!... (Χτυπώντας ἀδιάκοπα τὸ ἠλεκτρικὸ
 κουμπι). Ἄθλιε δοῦλε μ' ὄνομα τρισεβάστο!... Κυρία Τερέ-
 ζα!... Κυρία Τερέζα!...

Ρωμ. (μπαίνοντας μὲ τὸ νοθρὸ καὶ ἐπίσημο ὕφος του ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ
 διαδρόμου). Ἄφου ἡ κυρία Τερέζα δὲν ἀπαντᾷ, σημαίνει πὼς
 δὲν εἶναι ἐδῶ.

Βαλ. Δὲν εἶναι δυνατό.

Ρωμ. Βγήκε ὅξω, βγήκε ὅξω.

Βαλ. Πότε;

Ρωμ. Σὰν ἔφυγε ὁ κύριος Στέφανος, καμιὰ ὥριτσα ἔπειτα.

Βαλ. Ὡ, ἄλλο τοῦτο πάλι!

Ρωμ. Γιατί; Ἐπρεπε νὰ ζητήση τὴν ἄδεια ἀπὸ σένα;

Βαλ. Μὴν κάνης τὸν ἔξυπνο, καὶ μὴ μοῦ μιλάς μὲ τὸ σύ. Σοῦ ἀπα-
 γορεύω νὰ μοῦ μιλάς μὲ τὸ σύ, καὶ σὲ προσταίξω νὰ σέβεσαι

* Ἡ ἀρχὴ τοῦ στή σελίδα 379.

στο πρόσωπό μου τὸν ἀρχιγραμματέα τοῦ κορυφαίου τῶν ποιητῶν.

Ρωμ. Μπουούμ!

Βαλ. Στὴ θέση σου!

Ρωμ. Πάει καλά.

Βαλ. Κούρδισε τὴν ἐπίσημη λιβρέα σου, βρὲ μαμμαλοῦκο, ἀνοίξε τὴ μεγάλη θύρα τῆς βίλλας, ἀναψε ὅλα τὰ φανάρια τοῦ πάρκου καὶ φωταγώγησε τὸ σαλόνι. Εἶναι προσταγὲς τοῦ ἀφέντη σου, πού θὰ γυρίση στίτι σὲ λίγο, μ' ἓνα πρόσωπο τῆς πιὸ ὑψηλῆς περιωπῆς.

Ρωμ. Καὶ σύ, δὲ θὰ τὴ βάλῃς τὴ λιβρέα σου;

Βαλ. Ἐξακολουθεῖς νὰ μοῦ μιλάς μετ' ἃς;

Ρωμ. (τοῦ γυρίζει τὶς πλάτες γιὰ νὰ φύγῃ). Ἄϊντε πνίξου!

Βαλ. Αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ τὸ ὑποσχεθῶ, γιατί ξέρω καλὰ κολύμπι.

Ρωμ. (βγαίνει ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ διαδρόμου).

Βαλ. (μόνος του, βγάζοντας τὸ ψηλό, — μὲ κωμικὴ μεγαλοπρέπεια). Στὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἀνάβω φῶς ἐγώ. (Στρῆβει τὸ κουμπὶ τοῦ ἡλεκτρικοῦ. Πολλὲς λαμπίτσες ἀνάβουνε).

ΣΚΗΝΗ Β'. — *Βαλεντῖνος καὶ Τερέζα.*

Τερ. (μπαίνει ἀπὸ τὸ βάθος, γεμάτη συγκίνηση, μὲ τὸ καπέλλο κάπως στραβά φορεμένο, μὲ τὴν ἔξαψη στὴ ὄψη. Βλέπει τὸ Βαλεντῖνο καὶ τρέχει βιαστικῶς κοντὰ του). Λοιπόν; ... Λοιπόν; ... Πέστε μου... καθήστε νὰ μοῦ τὰ πῆτε, γιὰ τὴν ἐπιτυχία... γιὰ τὸν ἐνθουσιασμό...

Βαλ. (ποῦ τοῦ κάνει ἐντύπωση ὁ παράξενος τρόπος τῆς). Καὶ ποῦ τὸ ξέρετε, ἀλήθεια, πὼς εἶτανε ἐνθουσιασμός;

Τερ. Εἶμαι βέβαιη, σὰ νὰ εἶμουν ἐκεῖ.

Βαλ. Μά, γιὰ νὰ σὰς πῶ; Ἡ πριγκηπέσσα Χέλλερ δὲ σὰς εἶχε καλέσει;

Τερ. Ἀπευθείας ὄχι, γιατί δὲ γνωρίζομαστε. Ὁ Στέφανος ὅμως μὲ εἶχε εἰδοποιήσει πὼς ἡ κυρία ἐκείνη εἶχε τὴν εὐγένεια νὰ μὲ περιμένῃ νὰ πάω κ' ἐγώ.

Βαλ. Λοιπόν;

Τερ. Τὴν τελευταία στιγμή, ὅταν εἶμουν ντυμένη πιά, δὲ θέλησε νὰ μὲ πάρῃ μαζί του.

Βαλ. Δὲ θέλησε;

Τερ. Ἡ τουαλέττα μου δὲν εἶτανε ἀρκετὰ κομψή, δὲν εἶτανε ἀρκετὰ τῆς μόδας. Τοῦ φάνηκα σὰ δούλα.

Βαλ. Σὰς τόπε πὼς τοῦ φανήκατε σὰ δούλα;

Τερ. Μοῦ τόπε, ναί.

Βαλ. Αὐτὸς ὁ εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος φέρεται σὲ σὰς μὲ μιὰ προστυχία, ἀσυχώρητη!

Τερ. Ὁχι, Βαλεντῖνε. Ἔχετε ἄδικο. Ἄ! πρέπει νάχουμε ὑπ' ὄψη πὼς κανένας μας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νάναυ αὐστηρὸς ἀπέναντί του, γιατί κανεὶς μας δὲν εἶναι ἄξιος νὰ τὸν κρῖνῃ

Κ' ἔπειτα, πὼς μπορῶ νὰ τὸν κατακρίνω πού μ' ἐμπόδισε νὰ κάμω ἄσκημη φιγούρα; Ἡ πριγκηπέσσα; γιὰ νὰ τὸν τιμήσῃ; θάχε καλέσει στὸ σαλόνι τῆς τοὺς πιὸ διαλεχτοὺς ἀπὸ τοὺς γνωρίμους τῆς. Τί θὰ λέγανε γιὰ μένα καὶ γιὰ τὸ Στέφανο, ἂν πῆγαίνα νὰ παρουσιασθῶ ἔτσι κακοντυμένη;

Βαλ. Μὰ τότε μὴν κάθεστε νὰ τσιγκουνεύεστε καὶ τὸ μονόλεφτο ἅμα πρόκειται γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας! Πέστε τοῦ Στέφανου νὰ σὰς δώσῃ μερικὰ χιλιόφραγκα, καὶ νὰ παραγγείλετε τουαλέττες στὸ Παρίσι.

Τερ. Στὸ Παρίσι, ὄχι. Μὰ σὲ μιὰ καλὴ μοδίστρα, ναί. Καὶ φρόντισα τὰ μαλλιά. Παράγγειλα μιὰ τουαλέττα πρώτης γραμμῆς! Τώρα πού ὁ Στέφανος ἔχει νὰ κάμῃ μετ' ἃς τὸ μεγάλο κόσμο, θέλω νάμαι ἔτοιμη. Ἐγὼ δὲ θὰ τὸν ἐνοχλήσω ποτέ' μ' ἂν καμιά φορὰ μὲ πάρῃ μαζί του, καταλαβαίνετε, θὰ χαρῶ πολύ.

Βαλ. Καὶ πότε τὴν παραγγείλατε αὐτὴ τὴν τουαλέττα;

Τερ. Ἀπόψε.

Βαλ. Πὼς, πὼς;! Γι' αὐτὸ βγήκατε ἀπόψε;

Τερ. Ναί.

Βαλ. Καὶ δὲν μποροῦσατε νὰ περιμένετε ὡς αὔριο; Τρέξατε στὴ μοδίστρα μὲ τὴν ἴδια βία πού τρέχει κανεὶς στὸ δοντογιατρὸ γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ δόντι πού τὸν πεθαίνει στὸν πόνο;

Τερ. (ἀποσβολωμένη, σὰ νὰ θέλῃ νὰ δικαιολογηθῇ). Ἄμα ἔμεινα μόνη, ἐννοίωσα τὸν ἑαυτὸ μου τόσο στενοχωρημένο, τόσο ἐξευτελισμένο... Ἐκεῖνο τὸ ἄσκημο φόρεμα, πού μοῦ στέρησε τὴν ἀπειρη χαρὰ πού θ' ἄβλεπα νὰ δοξάζεται ὁ Στέφανός μου, μὲ βάραινε ἀπάνω μου, μ' ἔπνιγε, μ' ἔκανε νὰ συλλογίζομαι τὴ μικρότητά μου, τὴν ἀναξιοσύνη μου... Τὸ τράβηξα καὶ τὸ βγάλα μὲ λύσσα, τὸ κομματίασα, τὸ κορυέλιασα, καὶ ὕστερα... ὕστερα δὲν ξέρω... θαρρῶ πὼς ἔκλαψα. Θαρρῶ ἀκόμα πὼς μοῦρθε ζάλη... πὼς λιγοθύμισα... Δὲ θυμοῦμαι. Τὸ βέβαιο εἶναι πὼς βρέθηκα χάμου ξαπλωμένη, μονοκόμματη, μὲ τὰ χέρια στὸ στήθος, σὰν πεθαμμένη στὸ φέρετρο... Εἶχα μεγάλο βάρος στὸ κεφάλι, κ' ἓναν πόνο δυνατὸ ἐδῶ... (Ἀγγίζει πίσω τὸ ἰνίον). Ἐννοίωθα κάτι, σὰν ἀόριστη περιέργεια νὰ ξαναδῶ γύρω μου τὰ ἴδια πράγματα πού εἶτανε πρῶτα... Μοῦ φαινότανε σὰ νὰ γύριζα στὴ ζωὴ ἔπειτ' ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι. Καὶ ἅμα μπόρεσα καὶ σηκώθηκα, μοῦρθε ἀμέσως ἡ ἰδέα νὰ πάω σὲ μιὰ μοδίστρα. (Σὰν παραλογισμένη). Πῆγα, νὰ το. Γιατί τὸ βρῖσκετε τόσο παράξενο;

Βαλ. Δὲν τὸ βρῖσκω τόσο παράξενο, ὅσο πού μὲ βάζει σὲ συλλογῇ. Μερικὲς μέρες τώρα εἶστε τόσο εὐερέθιστη, τόσο ὑπερβολικῆ σ' ὅ,τι κάνετε... Ὁ λόγος εἶναι πού ἀνάψατε, πήρατε φωτιά μὲ τὶς πρῶτες αὐτὲς ἐπιτυχίες τοῦ Στέφανου, καὶ μάλιστα πού ὑποφέρετε παραπολὺ μὲ τὴ στάση πού ἔχει ἀπέναντί σας.

Τερ. (θέλοντας νὰ κρυφθῇ). Ποιὸς σὰς εἶπε πὼς ὑποφέρω ἐγώ;

Βαλ. Τὸ βλέπω, γιατί ἄρχισε καὶ παθαίνει κ' ἡ ὑγεία σας καὶ

δίχως νὰ τὸ θέλετε σεις, ἡ ἴδια μοῦ τῶπате μὲ τὰ περιστατικὰ πὸν μοῦ διηγηθήκατε.

Τερ. Μά, τὸ νού σας, παρακαλῶ ! Νὰ μὴ μάθη ὁ Στέφανος...

Βαλ. Μείνετε ἡσυχῃ. Θαρρεῖτε πὼς θὰ τολμοῦσα νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴ του στὰ ἐπεισόδια τῆς ταπεινῆς γῆς ἐδῶ χάμου, τώρα πὸν ἡ πριγκηπέσσα Χέλλερ τονὲ βάρφτισε μεγάλο ποιητῆ ;

Τερ. (βγάζοντας τὸ καπέλλο της). Καὶ ὡς τόσο δὲ μοῦ εἶπατε τίποτ' ἀκόμα. Πέστε μου, πέστε μου : εἶναι... εὐχαριστημένος ;... εἶναι εὐτυχῆς ;

Βαλ. Μά, μοῦ φαίνεται ! Τοῦ κάμανε ἀποθέωση. Τί παραπάνω μποροῦσε νὰ θέλῃ ;

Τερ. Καὶ τὴν ἀξίζε τὴν ἀποθέωση !

Βαλ. Δὲν εἶναι ἀπίθανο. Ἐγὼ νὰ σᾶς πῶ, τοὺς στίχους τους δὲν τοὺς ἐννοιωθα ποτέ· καὶ ἀπόψε, πὸν τοὺς ἀπάγγειλε καὶ μόνος του, ἀκόμα λιγώτερο ! Μά, αὐτό, δὲ σημαίνει τίποτα.

Τερ. Οὔτε σᾶς οὔτε μένα ἔχει ἀνάγκη ὁ Στέφανος νὰ τὸν καταλαβαίνουμε. Ἄν ἔγραφε γιὰ μᾶς τοὺς κακόμοιρους, δὲ θᾶχε τὴ μεγαλοφυΐα πὸν ἔχει.

Βαλ. Ἀπόψε ὅμως, στῆς πριγκηπέσσας, ἔ, ἔ ! εἶτανε μεγάλοι καὶ τρανοί ! Κ' ἕνας ὑπουργὸς ἀκόμα !

Τερ. Ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ;

Βαλ. Ὅχι, κυρία μου. Εἶτανε ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

Τερ. Πὼς γίνεται αὐτό ;

Βαλ. Σᾶς βεβαιώνω πὼς εἶτανε ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ἄμα ἀποδιάβασε ὁ Στέφανος τὸ πρῶτο ἔσμα ἀπὸ τὸ ποίημα πὸν γράφει τώρα καὶ τὸ λέει, μοῦ φαίνεται, «Τὸ Ποίημα τῆς Δύναμης», ὁ ὑπουργὸς εἶπε αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ λόγια : «Γιὰ ἕνα πολιτισμένο ἔθνος, τὸ ποίημά σας ἀξίζει ὅσο ἕνας στρατὸς ἀπὸ πεντακόσιες χιλιάδες ἄντρες !» Λοιπὸν, εἶτανε ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, τί διάολο !

Τερ. Πέστε μου καὶ τᾶλλα, Βαλεντῖνε. Πολὺς κόσμος, δὲν εἶν' ἔτσι ;

Βαλ. Κόσμο νὰ σατίσης ! Αὐτὴ ἡ πριγκηπέσσα, πὸν δὲν ξέρουμε ποῦθε μᾶς ἦρθε, σὲ δυὸ τρία χρόνια μέσα κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴ μισὴ οἰκουμένη. Εἶτανε δημοσιογράφοι, λόγιοι, καλλιτέχνες κάθε λογῆς, ἕνας ἐκδότης φερμένος ἐπίτηδες ἀπ' τὸ Μιλάνο, κάμποσες ντουζίνες πριγκηπες καὶ μαρκέζοι, καὶ μιά μούτρα τους τὰ χλωμοπράσινα, τὰ ξουρισμένα-βερνίκι ! καὶ μὲ τὰ μάτια τους τὰ γλαρωμένα πρὸς τὸν οὐρανὸ, μοιάζανε κορίτσια δεκάξῃ χρονῶ, —κ' ὕστερα πλῆθος κυρίες, νὰ σοῦ φύγῃ τὸ μυαλό ! Κυρίες ξεστηθιασμένες ὡς ἐδῶ... (δείχνει ὑπερβολικὰ χαμηλὰ τὸ στήθος του) — πὸν σὲ κάνανε καὶ σ' ἐπιανε ζάλῃ. Κ' ἔπρεπε νὰ βλέπατε πὼς ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος ἔχασκε γύρω στὸ Στέφανο...

Τερ. (μεθώντας πὰ ἀπὸ τὴ διήγησή του, ὅλη περιέργεια). Καὶ κείνη, ἐκείνη, ἡ πριγκηπέσσα ;

Βαλ. Φανταστῆτε μιὰ βασίλισσα σκυμμένη μπουστὰ σ' ἕναν αὐτοκράτορα !

Τερ. Κατὰ βάθος, θὰ εἶναι ἄγγελος !

Βαλ. Πολὺ κατὰ βάθος.

Τερ. Πολὺ ὁμορφῆ, λένε, καλλονή !

Βαλ. Αἶ, δὲν εἶναι κι ἄσκημη... Ἄλλωστε, θὰ κρῖνετε μόνη σας, γιὰτὶ σὲ λίγο (μ' ἐπισημότητα) θὰ τὴ δῆτε ἐδῶ.

Τερ. Θᾶρθη ἐδῶ ἀπόψε ; ! (Χτυπώντας τὰ παλαμάκια σὰν παιδάκι). Τί χαρά, τί εὐτυχία, Βαλεντῖνε !... (Ἀλλάζοντας τόνο). Μὰ ὄχι, μὲ παίρνετε στὸ χέρι...

Βαλ. Κυρία Τερέζα ! Πὼς σᾶς πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό πὼς μπορῶ ἐγὼ νὰ ἐπιτρέψω στὸ ἑαυτό μου νὰ σᾶς κοροϊδέψῃ ; Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλούστατο. Ἡ πριγκηπέσσα Χέλλερ ἔχει ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμία νὰ φέρῃ σπίτι του μὲ τὴν ἄμαξά της τὸν ποιητῆ καὶ νὰ δῆ τὸ γραφεῖο του αὐτὴ τὴν ἀξιωμαθημένην ἐσπέρα : ἐκεῖνος τὸ δέχτηκε... καὶ... δὲν ἔχει ἄλλο.

Τερ. Λοιπὸν, εἶν' ἀλήθεια βέβαιο πὼς θᾶρθη ;

Βαλ. Βεβαιότατο !

Τερ. Καὶ δὲ χαιρεστε ; Δὲ χαιρεστε καὶ σεις ;

Βαλ. (ἀπόρρημα). Naί, ναί, χαιρουμε. (Χτυπώντας τὰ παλαμάκια ὅπως ἔκαμε ἡ Τερέζα). Τί χαρά ! τί εὐτυχία !...

Τερ. (ὀλοένα ζηρότερη καὶ σατισμένη).— Ὡστε, ἀνάγκη νὰ ἐτοιμαστοῦμε ;

Βαλ. Ἐγὼ πῆρα ἐπίτηδες τὸ κουπέ τοῦ Στέφανου γιὰ νᾶρθω νὰ προετοιμάσω τὴν ὑποδοχή.

Τερ. (κοιτάζει στὴ θύρα δεξιά καὶ πρὸς τὸν κῆπο, ὅπου, ἀνάμεσα στὰ φύλλα, λευκοφέγγει ἕνας γλόμπος). Ἄ, μπράβο, βάλατε κιόλα νὰ νάψουνε φῶτα...

Βαλ. Φωταψία τρικούβερτη !

Τερ. (βιαστικὴ καὶ σατισμένη). Λιγάνι τάξη ἀπάνω στὸ γραφεῖο. (Τὸ σιγυρίζει). Κι αὐτὰ τὰ βιβλία... αὐτὰ τὰ βιβλία ἀπάνου στὶς καρέκλες...

Βαλ. Ἀφήστε τα, ἀφήστε τα... Κάνουνε περισσότερὴ ἐντύπωση.

Τερ. Τὸν ἔχετε εἰδοποιήσει τὸ Ρωμύλο ;

Βαλ. Τὸν πρόσταξα νὰ βάλῃ τὴν ἐπίσημη λιβρέα.

Τερ. Θὰ χρειαζότανε κανένα μάτσο λουλούδια.

Βαλ. Μὰ τί ; Γάμος εἶναι ;

Τερ. Ἄμ' ἐγὼ ;... Μ' αὐτὸ τὸ παλιοφόρεμα !...

Βαλ. Εἶστε στὸ σπίτι σας.

Τερ. Τί ἔχει νὰ κάμῃ ! Ἔτσι δὲν εἶμαι παρουσιάσιμη.

Βαλ. Κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶστε περίφημη.

Τερ. Μὴ λημονεῖτε, Βαλεντῖνε, πὼς εἶμαι ἡ γυναίκα τοῦ Στέφανου τοῦ Μπάλδη !

Βαλ. Καλὴ θέση, μὰ ἐγὼ δὲ θὰ τὴ δεχόμουνα.

Τερ. Ἐσεῖς δὲν εἶστε παρὰ ὁ γραμματικὸς του καὶ ὅμως ἀπόψε τὸ φορέσατε τὸ φοράκι σας.

Βαλ. Ἄν τὸ θέλετε, νὰ τὸ φορέσετε σεῖς, σὰς τὸ παραχωρῶ εὐχαρίστως.

Τερ. Ἄς ἀφήσουμε τώρα τὰ στεῖα. Πρέπει νὰλλάξω φόρεμα, σὰς λέγω.

Βαλ. Ἀλλάξτε το.

Τερ. (ὄλη βία, γὰ νὰ φύγῃ). Μιὰ στιγμουλά, μιὰ στιγμουλά μονάχα, καὶ θάμαι ἔτοιμη.

Βαλ. Μὰ δὲν προφταίνετε, ξέρετε. Ἀκούω στὸν κήπο τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων. (Τρέχει πρὸς τὴ θύρα). Νὰ το : εἶναι τὰμάξι τῆς πριγκηπέσσας.

Τερ. Ἄχ, ἐγὼ ἢ κακομοῖρα ! . . . Τί νὰ κάμω ; . . .

Βαλ. Μὰ, τίποτα. Νὰ πάτε νὰ τοὺς ὑποδεχτῆτε στὴ μεγάλη πόρτα, καὶ φανῆτε τῆς περιποιητικῆ δίχως νὰ σὰς νοιάξῃ γιὰ τίποτα ἄλλο.

Τερ. Ἄ, νὰ πάω νὰ τοὺς ὑποδεχτῶ, δὲν πάω !

Βαλ. Μὰ ἔχετε χρῆος !

Τερ. Ὁχι ! Ὁχι ! . . . Ὁ Στέφανος, μπορεῖ νὰ μοῦ βάλῃ τὶς φωνές . . . Δὲν πηγαίνω, δὲν πηγαίνω.

Βαλ. Εἶστε χειρότερη κι ἀπὸ μικρὸ κοριτσάκι !

Τερ. (κρυφοκοιτάζοντας πρὸς τὴ θύρα τοῦ διαδρόμου, μὲ ζωηρὴ συγκίνηση). Τί μεγαλεῖο ! τί ὁμορφὴ γυναῖκα, Βαλεντίνε μου !

Βαλ. Σὰς τῶπα πὼς δὲν εἶναι καθόλου ἄσκημη. Γιὰ μένα ὅμως ἔχει ἓνα ἐλάττωμα, πὸ εὐωδιάζει παραπολύ. Εἶναι κινητὸ μωροπωλεῖο !

Τερ. Καὶ τοῦ Στέφανου, πὼς τοῦ χαμογελοῦνε τὰ μάτια ! . . . Καὶ φαίνεται, δὲν ξέρω, πὸ λιγνός, πὸ ἀψηλός . . .

Βαλ. Ἀκριβῶς. Σὲ τρεῖς ὥρες μέσα καὶ λίγνεψε καὶ μάκρηνε.

Τερ. Ἐρχονται ἀπὸ δῶ . . . (Κάνοντας νὰ φύγῃ). Ἐγὼ κρῦβουμαι.

Βαλ. Μὰ ἐπὶ τέλους, κυρία Τερέζα !

Τερ. Τότε . . . νὰ μείνετε καὶ σεῖς. Θάχω περισσότερο θάρρος. (Ἄθελα τραβιέται πίσω καὶ μαζί μὲ τὸ Βαλεντίνο μένει πέρ' ἀπ' τὴ θύρα τοῦ βάρθους).

ΣΚΗΝΗ Γ'.—Τερέζα, Βαλεντίνος, Στέφανος, Μεράλδα.

Μερ. (ἀπὸ μέσα). Τὴ στιγμὴ αὐτὴ, πὼς ἤθελα νάχα φτερὰ νὰ περάσω τὸ κατώφλι δίχως νὰ τὸ γγίξω μὲ τὰ πόδια. Θὰ νόμιζα πὼς εἶμαι πὸ ἄξια γιὰ τέτοια χαρὰ !

Στέφ. (ἀπὸ μέσα). Ἄμποτε τὸ μάρομο στὸ σκαλοπάτι νάτανε σὰν τὸ κερὶ στὸ πάτημα τοῦ ποδιοῦ σας, γιὰ νὰ φυλάξῃ τὰ ἴχνη του αἰώνια ! (Στὸ σκαλοπάτι ὁ Στέφανος—μὲ φράκο καὶ ἄσπρο λαιμοδέτη, κοιμώτατος μ' ἓνα μεγάλο ἄσπρο λουλούδι στὴν κοιμπότρυπα,—σταματᾷ γιὰ νάφήσῃ νὰ περάσῃ πρώτη ἢ πριγκηπέσσα).

Μερ. (ὑπέροχη καὶ ὀλόλαμπρη, μπαίνει μὲ χαριτωμένη ἀρχοντικὴ σοβαρότητα). Ἀμήν ! (Κάνει νὰ γλιστρήσῃ λίγο ἀπὸ τὶς πλάτες τῆς τὸ βαρῦτιμο μαντέλλο τῆς καὶ κοιτάζει ὀλόγυρα. Ἡ προσοχὴ τῆς τραβιέται κυρίως ἀπὸ τὸ γραφεῖο).

Στέφ. (σπεύδει νὰ τῆς βγάλῃ τὸ μαντέλλο καὶ, ρίχνοντάς το ἀπάνω σ' ἓνα κάθισμα, βλέπει ἄξαρνα τὴν Τερέζα καὶ τὸ Βαλεντίνο, πὸ στέκονται παράμερα. Πρὸς τὴν Τερέζα σιγανά) : Θαρροῦσα πὼς θὰ κοιμώσουνε . . .

Βαλ. (μπαίνοντας στὴ μέση γιὰ νὰ τὴ δικαιολογήσῃ καὶ μιλώντας μὲ χαμηλὴ φωνή). Ὁ λόγος εἶναι πὸν θέλησε νὰ μάθῃ γιὰ . . .

Στέφ. Μὴ μὲ σκοτίζῃς ἐσύ. Καὶ μὴ μοῦ στέκεσαι μέσ' στὰ πόδια !

Βαλ. (μ' ἓνα βλέμμα πρὸς τὴν Τερέζα, σὰ νὰ τὴ συμποῆ καὶ νὰ τὴ ἐνθαρρύνῃ μαζί, φεύγει ἀριστερά).

Μερ. (στὴ σιγανὴ κουβέντα τους, γυρίζει).

Στέφ. (μὲ κακὴ καρδιά, ἀναγκάζεται νὰ κάμῃ τὴ σύσταση). Πριγκηπέσσα . . . σὰς παρουσιάζω τὴ σύζυγό μου.

Τερ. (προχωρεῖ δειλὰ, καὶ κάνει σὰν ὑπόκλιση κάπως ἀδέξια). Πριγκηπέσσα . . .

Μερ. (δίνοντάς τῆς τὸ χέρι μὲ φιλόφρονη ἀξιοπρέπεια). Εἶμαι πολὺ εὐτυχιμένη πὸν σὰς γνωρίζω. Στὴν αἴγλη τοῦ συζύγου σας συχνὰ εἶχα ἀναζητήσῃ κάτι πὸν θὰ μοῦ παρίστανε τὴ μορφὴ τῆς εὐτυχιμένης γυναίκος πὸν διάλεξε σύντροφο τῆς ζωῆς του. (Τὴν κοιτάζει καλὰ μὲ περιέργεια). Ἡ θέληση καὶ ἡ μοῖρα τοῦ ἀνδρός σας, ἔχουν ἀναθέσει, κυρία μου, σὲ σὰς, μέρος διόλου εὐκόλο βέβαια, μὰ πὸν καιμὰ ψυχὴ ἀληθινῆς γυναίκας, δὲ θὰ μπορούσε νὰ μὴ σὰς τὸ ζηλέσῃ.

Τερ. (σαστισμένη). Πραγματικῶς . . . εἶμαι . . . εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένη.

Μερ. Καὶ πολὺ περήφανη, φαντάζουμαι.

Τερ. Ἐννοεῖται . . . καὶ πολὺ περήφανη.

Μερ. (χαμογελώντας ἄθελα μὲ τὴν ἀδεξιότητα τῆς Τερέζας). Ἡ μήπως ἢ συνήθεια τοῦ καθημερινοῦ συγχρωτισμοῦ ἐλαττώνει μέσα σας τὴν εὐχαρίστηση γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴν σας θέση ;

Τερ. Ὁχι, ὄχι ! . . . Ἀπεναντίας ! . . .

Μερ. Δὲ θάτανε μάλιστα καὶ πολὺ παράξενο, αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν ἐξαιρετικὴν σας θέση νὰ μὴν τὴν ἐχτιμούσατε ἐσεῖς.

Τερ. . . . Καλὲ τί λέτε, πριγκηπέσσα !

Μερ. Ἴσως θὰ προτιμούσατε κανένα σύζυγο λιγώτερο ἀπορροφημένο ἀπὸ τὰ ἰδανικά του, λιγώτερο ἀνεξάρτητο, περισσότερο τοῦ σπιτιοῦ . . .

Τερ. Μὰ ὁ Στέφανος πάντα μοῦ κάνει πολλὴ συντροφιά. Τὸν κατηγορεῖτε ἄδικα . . .

Στέφ. Δὲν κατάλαβες, Τερέζα, τί σοῦ εἶπε ἢ πριγκηπέσσα. Μὴν παίρνης δρόμο μὲ τὴν ὑπεράσπιση, πὸν εἶναι περιττὴ.

Τερ. Τὸ ξέρω πὼς δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὴ δική μου τὴν ὑπεράσπιση μὰ μιλῶ, βλέπεις, γιατί, ἅμα σὲ κατηγοροῦνε, δὲν μπορῶ νὰ μείνω βουβή.

Στέφ. (προσπαθεῖ νὰ μὴ δεῖξῃ πὼς ἔχασε τὴν ὑπομονή του).

Μερ. Ἐγὼ δὲν τὸν κατηγορεῖσα σὲ τίποτα.

Τερ. Μὰ ἐγὼ δὲν ἤθελα . . .

Στέφ. (ἀπότομα). Μὴν ἐπιμένῃς, Τερέζα !

Μερ. (με τόνο κάπως κοροϊδευτικό). Ἀφήστε τη νὰ μιλήσῃ, κακὸς ποὺ εἶστε !

Τερ. (πρὸς τὴ Μεράλδα). Ἄ, νὰ το ! Γίνεστε σύμμαχός μου. (Παίροντας θάρρος). Καθήστε, καθήστε, πριγκηπέσσα. Ἀληθινά, ἔπρεπε νὰ τὸ συλλογιστῶ ἀπὸ πρῖν... Μὰ, τί νὰ σᾶς πῶ, ὁ ἓνας λόγος φέρνει τὸν ἄλλον... Σᾶς παρακαλῶ... καθήστε δῶ. (Τῆς δείχνει τὸ ντιβάνι). Καθήστε δῶ. (Ἡ Μεράλδα κάθεται κ' ἡ Τερέζα παίρνει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της μιὰ καρέκλα χαμηλότερη καὶ κάθεται κοντά της, ὅλο λέγοντας μὲ ζωηρότητα). Ἐσεῖς, ἐνδιαφέρεστε τόσο γιὰ τὸ Στέφανό μου ποὺ θέλω νὰ σᾶς πῶ πὼς εἶναι τὰ πράματα. Εἶμαι μιὰ κουτὴ ἐγώ, εἰν' ἀλήθεια—κι ὁ ἴδιος συχνὰ μοῦ τὸ λέγει,—ὄχι ὅμως τόσο ποὺ νὰ μὴν καταλαβαίνω πὼς αὐτὸς δὲν μπορεῖ νᾶναι σύζυγος σὰν τοὺς ἄλλους. Κ' ἔπειτα, ξέρετε, τὰ φαινόμενα γελοῦνε. Ὁ Στέφανος, γυρῖζει ἀπὸ δῶ, γυρῖζει ἀπὸ κεῖ, μὰ πάντα δίπλα στὴ γυναικούλα του ἔρχεται καὶ ξεκουράζεται. Καὶ καμιὰ φορὰ—νὰ τονὲ βλέπατε!—κοντά μου γελᾷ καὶ χωρατεύει σὰν τρελόπαιδο, ἢ πέφτει στὸν ὕπνο σὰν κουρασμένο παιδάκι.

Στέφ. Τερέζα !

Τερ. (δίχως νὰ τοῦ δώσῃ προσοχή, λιγάκι ἐρεθισμένη). Τί καλύτερό λοιπὸν μποροῦσα νὰ πεθυμήσω ; Τὸ μόνο δυσάρεστο ποὺ μὲ πικραίνει εἶναι ποὺ δὲν ἀποχτήσαμε παιδιά. Καὶ ὅμως, νὰ δῆτε, ἅμα τὸ καλοσυλλογιστῶ...

Στέφ. Ἐπιτέλους, φτάνει σὲ παρακαλῶ !...

Μερ. (πρὸς τὸ Στέφανο). Μὰ γιατί ;

Στέφ. Μὸ εἶναι ὀπωσδήποτε ἐνοχλητική.

Μερ. Ἐγὼ ἀπεναντίας τὴ βρίσκω διασκεδαστική !

Τερ. (παίρνει ἄξαφνα ἔκφραση ἀπορίας, γεμάτη παγερὴ λύπη. Κοιτάζει τὴ Μεράλδα μὲ τὸ δειλὸ ὕφος ποὺ εἶχε πρωτίτερα, καὶ μὲ κάποια ἄκακη μνησικακία.—Λίγη σιωπή).

Μερ. Ἐξακολουθεῖτε.

Τερ. Ὅχι, πριγκηπέσσα... δὲν ἐξακολουθῶ... (Ἦθελε νὰ προσθέσῃ κάτι ἀκόμα, τῆς σφίγγεται ὅμως ὁ λαιμός. Σηκώνεται). Μὲ συγχωρεῖτε...

Μερ. Τί ; Ἐτσι ἄξαφνα ;

Τερ. Σᾶς ζητῶ συγγνώμη... Δὲν αἰσθάνομαι καλὰ τὸν ἑαυτὸ μου.

Στέφ. (δαγκάνοντας τὰ χεῖλη, καρφώνει ἀπάνω της αὐστηρὸ βλέμμα).

Μερ. Παρακαλῶ, μὴν ἐνοχλήσετε.

Τερ. (τρέμοντας μὲ τὸ βλέμμα τοῦ Στέφανου καὶ κοιτάζοντάς τονε μὲ χαμηλωμένα μάτια). Καληνύχτα, πριγκηπέσσα...

Μερ. Καλὴ ἀντάμωση, κυρία.

Τερ. (πάντα δόλοτρημη, πηγαίνει πρὸς τὴ θύρα, δεξιὰ—καὶ φεύγει).

ΣΚΗΝΗ Δ'.—Μεράλδα καὶ Στέφανος.

Μερ. (ἔπειτα ἀπὸ λίγη σιωπή). Καημένε Στέφανε !

Στέφ. Σᾶς παρακαλῶ, Μεράλδα. Δὲ δέχομαι νὰ μὲ συμπονοῦνε.

Μερ. Εἶναι νοστιμούλα, δὲ λέγω ὄχι. Θᾶναι καὶ γεμίστη στοργὴ βέβαια, πολὺ καλὴ... Μὰ τὰ δυσάρεστα μιᾶς ἀταίριαστης συζυγικῆς συντροφιάς εἶναι ὀλοφάνερα.

Στέφ. Ἄς ἀλλάξουμε ὁμιλία, Μεράλδα.

Μερ. Ἐπρεπε νὰ μὴν εἶμαι... ἡ καλύτερη φίλη σας, γιὰ νὰ μὴ θέλω νὰ ἐξιχνιάσω τὸ μυστήριό τῆς ἐκλογῆς σας.

Στέφ. Εἶταν ἀπλῶς ἡ τύχη.

Μερ. Καὶ στὴν τύχη αὐτὴ, ἓνας ἀντάρτης σὰν ἐσᾶς θέλησε νὰ ὑπακούσῃ ;

Στέφ. Μὰ ἐγὼ δὲν ἔλαβα κἂν τὸν κόπο νὰ σηκωθῶ ἀντάρτης ἐνάντια στὴν τύχη γιὰ ἓνα ἐπεισόδιο ποὺ τοῦ ἀποδίδω σημασία παραπολὺ σχετικῆ.

Μερ. Εἶτανε ὅμως ἐπεισόδιο ποὺ θᾶπαιρνε μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς σας.

Στέφ. Δὲν εἶχα ποτέ μου στὸ νου, νᾶφήσω μιὰ γυναίκα νὰ μοῦ πάρῃ μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς μου. Ἄν ὄχι ἐσεῖς, ποὺ εἶστε ἡ τελειότερη ποὺ γνώρισα στὸν κόσμον, πολὺ λιγώτερο τὸ ἀδύνατο πλάσμα ποὺ βρήκατε κοντά μου. Κ' ἐπειδὴ ἡ ἔρעυνα ἡ δικὴ σας δὲν πρέπει νὰ παραβλέψῃ ὅσα γνωρίζετε πιά τώρα γιὰ τίς ὁρμὲς τῆς ψυχῆς μου, θὰ σᾶς εἶναι εὐκόλο νὰ διακρίνετε στὴν ἀταίριαστη ἔνωση ποὺ ἐλεινολογεῖτε μιὰ τυραννικὴ συνοχή. Ὅταν παντρεύτηκα, δὲν εἶχα ἀκόμα τὴ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ἄν τὴν εἶχα, θὰ στερέωνα ἴσως μπρὸς σὲ μιὰ γυναίκα πιὸ δυνατὴ καὶ πιὸ περήφανη τὸ δικαίωμα τῆς ὑπεροχῆς μου. Μὰ, ὡς τόσο, καὶ τότε ἀκόμα ἐνεργοῦσαν οἱ ὁρμὲς μου. Ἡ ταπεινοσύνη τῆς Τερέζας στάθηκε γι' αὐτὲς ὁ φυσικὸς μαγνήτης. Ἡ τύχη ἔφερε τὴ συνάντησιν μ' αὐτὴ, καὶ αὐτὲς τὴν αἰστανθήκανε, τὴν ἀρπάξανε, τὴν κρατήσανε. Στὴν ἀπλὴ ἱστορία τοῦ γάμου αὐτοῦ ὑπάρχει ἡ πρώτη καθαρὴ σφραγίδα τῆς ἰδιοσυγκρασίας μου ὡς ἀνθρώπου. Καὶ σᾶς εἰδοποιῶ, δὲν εἶμαι ἀπὸ κείνους ποὺ ἀλλάζουνε. Σᾶς κάνει αὐτό ;

Μερ. (σὰ νὰ τὸ παίρνει ἀπόφαση). Μοῦ κάνει.

Στέφ. Σὲ κατάσταση πολέμου, ἢ σὲ συνθήκη εἰρήνης ;

Μερ. Ὁ πόλεμος, τώρα πιά, εἶναι τελειωμένος. Ἀφοῦ ἔρριξα τᾶρματα, εἶμαι ἐδῶ μὲ τὴ λευκὴ σημαία. Μὲ τὴν εἰρήνην, μὲ τὴν τέλεια γαλήνην, δέχομαι ἀπὸ τὸ βράδυ αὐτὸ τὴν πολιτικὴν σας, καὶ θᾶμαι γιὰ σᾶς, ἂν τὸ θελήσετε, (μὲ κάποια ἰδέα πικρίας)... δευτέρου ἐπεισόδιο. Στὸν καλλιτέχνη ποὺ μοῦ ἀνοίξε ἐπίσημα τὴν πύλη τοῦ ναοῦ του ὑπάρχει γιὰ μένα ὅ,τι ἀρκεῖ γιὰ νὰ παρηγοριεῖμαι ἀπὸ τώρα... γιὰ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Στέφ. (κάπως στάσεια—μὲ ἀβροφροσύνη). Μὰ ποίος σᾶς ἀναφέρει τὴν ἀδιαφορίαν ; Πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ θέλω νὰ θυσιάσω στὴ μονοκρατορίαν τῶν ἀρρένων τίς ὠραιότερες μορφὲς τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας : ἐκεῖνες δηλαδὴ ποὺ μᾶς κάμανε καὶ πιστεύουμε στὴν ὑπαρξὴν τοῦ ἔρωτα. Ἐγὼ μάλιστα θέλω νὰ τίς σηκῶσω ἀπὸ τὸν ὕπνον, καὶ νὰ τίς σηκῶσω κυρίως, σπάζοντας τὰ

δεσμὰ ἐκείνου πού λέγεται ἠθική, καὶ τὰ συμβατικά δόγματα αὐτουνοῦ πού λέγεται ἀξιοπρέπεια. Ξεσπλαγώνομαι κι ἀπὸ τὴ μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ προσπαθῶ νὰ ξαναφέρω, στὸ βασίλειο μου τοῦλάχιστον, τὴ λατρεία πρὸς τὴν ἀνθρώπινη εὐλιγκρίνεια. Ἐξοικονομία, — ὄχι ! Θάτανε αὐτὸ ἡ ἄρνηση ἐκείνης τῆς λατρείας. (Μὲ εὐλιγκρία στὴν ἔξαψη του). Ἐγώ, ἂν θέλετε, φτάνω καὶ νὰ πῶ στὴ γυναίκα : — Ἄν ἔρχεσαι σὺ νὰ θέσης ὄρια στὴν ἀνεξαρτησία μου ἢ νὰ σημειώσης στὰ ἔργα μου τέρμα πού δὲν εἶναι τὸ τέρμα τοῦ ἀπεριόριστου θριάμβου, ἐγὼ σὲ ἀποκρούω. Ἄν ἔρχεσαι ὅμως νὰ τροφοδοτήσης μὲ τὴ λεπτή σου εὐαισθησία τὴ φαντασία μου ἢ νὰ ζητήσης ἐντός μου τὸ κῦταρο, πού, ἐρχόμενο εἶτε ἀπὸ θεοῦ εἶτε ἀπὸ τὸ βόρβορο, εἶναι πάντα ἱερὸς κρῖκος στὴν ἀδιάσπαστην ἀλυσίδα τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, ὦ ! τότε, καλῶς ἦρθες ! Σὲ περιμένα, — τῆς λέγω, — ἀκριβῆ μου κ' εὐγενική μου ξένη, καὶ ὅσο θὰ μπορέσης νὰ εἶσαι δική μου, δὲ θὰ τὸν προσέξῃς κἂν τὸ νόμο τὸν ἀναπόδραστο πού μ' ἀνεβάζει ψηλότερ' ἀπὸ σένα !

Μερ. Λοιπὸν . . . (μ' ἓνα μικρὸ ἀναστεναγμὸ) ἡ τελειότερη γυναίκα πού εἶδατε στὸν κόσμον δὲ σᾶς ζητεῖ παραπάνω. (Ἀφήνει καὶ τῆς πέφτει τὸ μαντήλι).

Στέφ. (γιὰ νὰ τὸ σηκώσῃ βάζει τὸ γόνατο καταγῆς, καὶ μένει γονατιστός). Κι ὁ ἄντρας ὁ πιὸ περήφανος πού ἀνταμώσατε ποτέ, εἶναι . . . στὰ πόδια σας.

Μερ. Γιὰ νᾶχω τοῦλάχιστον τὴν αὐταπάτη αὐτῆ, ἄφησα κ' ἔπεσε τὸ μαντήλι μου.

Στέφ. Κ' ἐγώ, γιὰ νᾶβρω τὴν ἀφορμή, ἔσκυψα νὰ τὸ σηκώσω. (Τῆς τὸ δίνει. Ἡ Μεράλδα τὸ παίρνει. Ὁ Στέφανος τῆς κρατεῖ τὸ χεῖρ καὶ τῆς τὸ φιλεῖ).

Μερ. (κάνοντας πὼς ἀπορεῖ). Εὐχαριστῶ.

Στέφ. (σηκώνεται).

Μερ. (μὲ μιὰ παραξένη παλινφθία, καθὼς σηκώνεται κι αὐτῆ). Ἐχετε ρωτήσῃ ποτὲ τὸν ἑαυτὸ σας, ἂν δὲν εἶναι στὸ δικό μου πρόσωπο . . . κάποιο ἄλλο πρόσωπο, ἀλλοιώτικο παρ' ὅτι βλέπει ὁ κόσμος ;

Στέφ. Δὲν εἶστε γιὰ μένα ἐσεῖς παρὰ ὅτι ἐγὼ σᾶς βλέπω. Κ' ἔξω ἀπὸ τῶρα μὲ τὸ δικό μου, γιὰ μένα δὲν ὑπάρχετε πιά.

Μερ. Καὶ . . . ἡ περασμένη μου ζωὴ ; . . . Δὲν σᾶς ἀνησυχεῖ ; Δὲ σᾶς βάζει σ' ἔννοια ;

Στέφ. Ὅχι.

Μερ. Ὡστε, σᾶς ἀρκεῖ πού γνωρίζετε ὅτι γνωρίζουν ὅλοι, δηλαδή . . . πὼς γεννήθηκα σὲ μιὰ κοινόπολη τῆς Βενετίας ἀπὸ μιὰ ξεπεσμένη ἀρχοντική οἰκογένεια, πὼς πολὺ νέα παντρεύτηκα ἓνα μεγάλον ἀρχοντα Γερμανό . . .

Στέφ. . . . καὶ στὰ εἰκοσιτέσσερα χρόνια σας, σ' ἓναν παλιὸ πύργο τοῦ Μαύρου Δρυμοῦ, ἀπομείνατε χήρα, μεγάλη ἀρχόντισσα, μ' ἑκατομῦρια, καὶ μόνη. Μοῦ φαίνεται πὼς γιὰ τὴν περα-

σμένη σας ζωὴ ἔχετε δώσει κιόλα λόγο, παραπάνω ἀπ' ὅτι χρειάζεται.

Μερ. (τὸν κοιτάζει μ' ἐρευνητικὰ βλέμματα). Κ' ἓνα χρονικὸ τόσο συνοπτικὸ δὲ σᾶς προξενεῖ καμιά δυσπιστία ;

Στέφ. Καμιά.

Μερ. Λυποῦμαι γι' αὐτό.

Στέφ. Γιὰ ποῖό λόγο ;

Μερ. Ἐπρεπε νὰ καταλάβετε πὼς μιὰ γυναίκα σὺν ἐμὲ βασανίζεται ἀπὸ τὴν περιέργεια νὰ μάθῃ τί θὰ εἶτανε αὐτὴ γιὰ τὸν ἄντρα τῆς ἐκλογῆς τῆς, ἂν δὲν μποροῦσε νὰ βασιστῇ στὰ ἐπίσημά τῆς τὰ προσόντα. Γιὰ μιὰ μέρα, γιὰ μιὰν ὥρα, θὰ ἤθελα νὰ δυσπιστήσετε πρὸς τὰ οἰκόσημά μου ἢ νὰ μὲ νομίσετε ἀφησμένη ἔρημη, μακριὰ ἀπὸ τὸ λαμπροστολισμένο κύκλο πού μὲ περιβάλλει μὲ σέβας καὶ μὲ λατρεία καί, τὴ μέρα ἐκείνη, τὴν ὥρα ἐκείνη, θὰ ἤθελα νὰ δοκιμάσω ἐγὼ μόνο τὰ προσωπικά μου χαρίσματα, καὶ νᾶμαι γιὰ σᾶς ὅτι εἶμαι μέσα μου, δίχως τὸ φῶς τῆς θεατρικῆς μου σκηνῆς, πού θαμπώνει τὰ μάτια.

Στέφ. Μὰ ἡ δική μου ἢ εὐλιγκρία, Μεράλδα, θὰ σᾶς κάμῃ νὰ ποφύγετε τὸ ἀλγεινὸ πείραμα. Δὲν καταλαβαίνω, ἀλήθεια, πὼς μπορεῖ καὶ σᾶς κεντᾶ ἡ πικρὴ περιέργεια πού μοῦ λέτε. Θάτανε τὸ ἴδιο ἂν ἐγὼ πεθυμοῦσα νὰ μάθω τί θᾶμουνα γιὰ σᾶς, ἂν δὲν εἶμιον ἐκεῖνος πού ἀπόψε, μὲ τὴν ποιήσῃ του, ἀνέβασε στὴν ἔκσταση τῆς τέχνης τὸ πολυποικίλο πλῆθος πού γιόμιζε τις σάλες σας. Λέτε πὼς θέλατε νὰ χωρίσετε, γιὰ μιὰ μέρα, γιὰ μιὰν ὥρα, τὴν οὐσία σας ὡς γυναικὸς ἀπὸ τὴ λάμψη τῆς πριγκιπέσσης Χέλλερ ; Λοιπὸν ὄνειρευεστε ἓναν τερατώδη χωρισμό : τὴν καταστροφὴ ἑνὸς ἀριστοργήματος. Νὰ μείνετε, νὰ μείνετε στὴ βασιλικὴ σας τὴν ιδιότητα, Μεράλδα ! Μὴ διακόψετε, οὔτε γιὰ μιὰ μέρα, οὔτε γιὰ μιὰν ὥρα, τὸ ρυθμὸ τοῦ ὕμνου πού εἶναι ἡ ὑπαρξὴ σας, καὶ μὴν ἀφαιρέσετε ἀπὸ μένα, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ, μικραίνοντας στὰ μάτια μου τὸν ἑαυτὸ σας, τὴν πεποίθησιν πὼς κέρδισα νίκη περιδοξῆ !

Μερ. (κάπως κλονισμένη καὶ πληγωμένη, κρύβοντας ὅμως τοὺς στοχασμοὺς τῆς). Μὴν ἀνησυχεῖτε. Δὲ θὰ τὸ κάμω. Τὰ λόγια σας μποροῦνε καὶ χαράζουνε τὸ διαμάντι.

Στέφ. Γιὰ νὰ τυπώσουνε ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ποιητικὸ μου στέμμα . . .

Μερ. (συνεχίζοντας) . . . Καὶ τὴ θέλησῃ σας ! (Ἀλλάζοντας τόνο). Μὲ συνοδεύετε ὡς τὸ ἀμάξι, ὦ νικητῆ μου ;

Στέφ. Σὰ σκλάβος.

Μερ. (κάνει πάλι ἓνα ἐπιδειχτικὸ κίνημα χαριτωμένης, ἀλλὰ προσποιημένης ἀπορίας).

Στέφ. Καὶ κάποτε κι ἀπὸ σκλάβο ἀκόμα εὐπειθέστερος θὰ μοῦ ἀρέσῃ νὰ σᾶς φανῶ.

Μερ. (χαμογελώντας λίγο, τοῦ χτυπᾶ ἑλαφρὰ τὸ πρόσωπο μὲ τὸ ριπίδι). Τὸ μαντέλλο μου, σᾶς παρακαλῶ.

Στέφ. (παίρνει τὸ μαντέλλο καὶ καθὼς τῆς τὸ βάζει στὴν πλάτη, ἀφοῦ

ρίξη γύρω ένα βλέμμα, για καλό και για κακό, τῆς ψιθυρίζει στο αὐτή) : Εἶστε δική μου ;

Μερ. (μὲ τὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν). Ὁϊμένα, ναί.

Στέφ. Κ' ἐγώ ; . . . Εἶμαι δικός σας ;

Μερ. (μὲ χαριτωμένο νάζι). Ὁϊμένα, ὄχι.

Στέφ. (τῆς προσφέρει τὸ μπράτσο, καὶ αὐτὴ τὸ δέχεται· τὴν ὀδηγεῖ πρὸς τὸ βάθος).

Μερ. (δείχνοντας τὴ θύρα δεξιᾶ, ἀπ' ὅπου εἶχανε μπεῖ). Ὅχι ἀπὸ δῶ ;

Στέφ. Σᾶς δείχνω τὸ συντομώτερο δρόμο.

Μερ. Γιὰ νὰ φύγω . . .

Στέφ. Γιὰ νὰ ξαναρθῆτε.

(Φεύγουνε πρὸς τὸν κῆπο).

ΣΚΗΝΗ Ε΄. - *Βαλεντῖνος, Τερέζα, Στέφανος, κ' ἔπειτα Ρωμύλος.*

Βαλ. (ἔπειτα ἀπὸ λίγες στιγμὲς, κωμικά, ἀπὸ μέσα). Ἡ Θεὰ πάει, μᾶς ἔφυγε, κυρία Τερέζα ! (Τριβοντας τὰ χέρια, μπαίνει, καὶ μὴ βρισκοντας τὴν Τερέζα, ξεφωνίζει κωμικά). Ὅλο καὶ ἄφαντη μοῦ γίνεται αὐτὴ ἡ γυναίκα τοῦ μεγάλου ἀντροῦ ! (Φεύγει ἀπὸ τὴν πρώτη θύρα δεξιᾶ, φωνάζοντας) : Κυρία Τερέζα ! . . . Κυρία Τερέζα ! . . .

Στέφ. (ἀπὸ τὸ βάθος, βλέπει τὸ Βαλεντῖνο τὴ στιγμὴ πού περνᾶ τὴ θύρα). Ποῦ πᾶς ἐσύ ; Γιὰ ποῦ ξεκίνησες ;

Βαλ. Εἶδα ἀπὸ τὰστεροσκοπεῖο μου πὼς συνόδευες τὴν πριγκηπέσσα στὴν καρότσα, καὶ ἦρθα ἐδῶ νὰ κάνω δυὸ τρεῖς κουβεντούλες, τὰ σχετικά σχόλια, μὲ τὴν κυρία Τερέζα. Δὲν τὴ βρῆκα, καὶ πῆγαινα νὰ τὴ φωνάξω.

Στέφ. Ἄν νομίζεις πὼς ἔχω ὄρεξη ἐγὼ τώρα νὰκούσω τὴ συνομιλία σας, ἔχεις μεγάλο λάθος.

Βαλ. Δὲ θὰ συνομιλήσουμε.

Στέφ. Μὰ τί εἶτανε γιὰ νὰ σχολιάσετε ; Δὲν ἀντέχω πιά μ' ὅλες αὐτὲς τὶς μικροπρέπειες ποῦ μοῦ γεμίσανε τὸ σπίτι !

Βαλ. Ποῦ εἶναι οἱ μικροπρέπειες ;

Στέφ. (δίχως νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ, μὲ λαχάρα μεγάλη). Ἄχ ! τί χαρὰ νὰ ζῆ κανεὶς μόνος !

Βαλ. (μὲ σπλαχνικὸ ζῆλο). Ἄκουσε· τώρα ποῦ θᾶρθῃ ἡ Τερέζα, μὴν τῆς φερθῆς παραπολὺ ἄσχημα. Τὸ κορμιάκι της καὶ τὸ μυαλό της εἶναι λυῶμα μὲ τὶς ἀδιάκοπες τρεμουῖλες.

Στέφ. Παίρνει δρόμο ἢ φαντασία σου μὲ κάθε ἀηδία !

Βαλ. Μά, ἂν ἤξερες τί ἔκαμε ἀπόψε, θᾶνησυχοῦσες σὰν κ' ἐμένα !

Στέφ. Τί ἔκαμε ;

Βαλ. (βλέποντας τὴν Τερέζα νᾶρχεται). Σώπα, κ' εἶναι δῶ !

Τερ. (ἔρχεται μὲ τὰ μάτια κόκκινα ἀπὸ τὸ κλάμα. — Σιωπή. — Πρὸς τὸ Στέφανο, μὲ φωνὴ τρεμάμενη ἀπὸ τὸ φόβο). Εἶπες ἐσὺ νὰ μὲ φωνάξουνε ; . . .

Στέφ. (προσπαθώντας νὰ συγκρατηθῇ, γιὰ νὰ μὴν τῆς μιλήσῃ ἀπότομα). Ὅχι Τερέζα.

Τερ. Τότε, θέλεις νὰ ξαναπάω στὸ δωμάτιό μου ;

Στέφ. Εἶναι περιττὸ καὶ νὰ μὲ ρωτᾶς. Δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ ποῦμε, Τερέζα· κι αὐτὴ ἡ ἀνησυχία σου . . . μὲ κάνει καὶ λυποῦμαι πολὺ-πολύ. Προτιμῶ νὰ σὲ ἀποφύγω.

Τερ. Ἡ ἀνησυχία μου ; ! . . .

Στέφ. Ναί, κι ὁ Βαλεντῖνος ἀκόμα μ' ἔκαμε νὰ προσέξω πὼς ἀπόψε δὲν εἶσαι διόλου στὰ καλά σου.

Βαλ. (κάνει ἓνα κίνημα δυσφορίας γιὰ τὴν ἀνοησία τοῦ Στέφανου).

Τερ. Εἶχα τόση χαρὰ γιὰ τὴν ἐπιτυχία σου . . .

Στέφ. Καὶ τί συνέβη ὥστε νὰ σὲ κάμῃ νάλλάξης ; Φαίνεται πὼς ἔκλαψες κιόλα ! Σὲ ρωτῶ ἂν εἶναι ὁμορφο πρᾶμα νᾶρχεσαι νὰ μὲ πικραίνης ἀκριβῶς ἀπόψε.

Βαλ. (μουρμουρίζοντας μὲς' στὰ δόντια του). Ἄν δὲ φύγω, θὰ σκάσω. (Φεύγει ἀπὸ τὸ βάθος γιὰ νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα τοῦ στὸν κῆπο).

Τερ. Εἶτανε κείνα τὰ λόγια ! . . . Μὲ συχύσανε, μὲ προσβάλανε . . .

Στέφ. Ποιὰ λόγια ;

Τερ. Ἐκεῖνα ποῦ μοῦ εἶπε ἡ πριγκηπέσσα.

Στέφ. Ἡ πριγκηπέσσα δὲν εἶχε καμιὰ πρόθεση νὰ σὲ προσβάλῃ. Ἐλα, Θεέ μου ! εἴσυνα λιγάκι ἄστεία, καί, ἄθελα ἐκείνη, ἄφησε νὰ φανῇ τί ἐντύπωση τῆς ἔκαμες. Ἄλλωστε, ἔτσι θὰ μάθης νὰ μὴ βγαίνης ποτὲ ἀπὸ τὴ φωλίτσα σου. Δὲν εἶναι κἂν οὔτε λεπτὸ ἀπὸ μέρος σου νὰ μὲ βάζεις ἐμένα σὲ τέτοια δύσκολη θέση. Καὶ νὰ συλλογιστῇ κανεὶς πὼς ἐσὺ κατὰ βάθος ἔχεις τὴν ἰδέα πὼς εἶσαι τὸ ὑπόδειγμα τῶν συζύγων !

Τερ. Δὲν τὴν ἔχω αὐτὴ τὴν ἰδέα, Στέφανε. Ἄπεναντίας, πάντα μοῦ περνᾶ ἀπ' τὸ νοῦ πὼς κάνω λάθη. Μὰ διόρθωσέ με. Δίδαξέ με. Δὲ ζητῶ καλῆτερο.

Στέφ. Ἄ ! ἂν ἔπρεπε νὰ περάσω τὸν καιρὸ μου μὲ τὸ νὰ σὲ διορθώνω καὶ νὰ σὲ διδάσκω ! . . .

Τερ. Μὰ θᾶναι γιὰ μένα μαρτύριο ἀβάσταχτο νὰ σοῦ γίνουμαι ἐνοχλητικὴ.

Στέφ. Σκέψου νὰ τὸ βρῆς, νάλλάξης μόνη σου.

Τερ. Ἦθελα τοῦλάχιστον νὰ μάθω ποῦ ἀκριβῶς δὲν μπορῶ νὰ σ' εὐχαριστήσω.

Στέφ. Ἀπόψε λόγου χάρη, αὐτὰ τὰ μάτια τὰ κόκκινα, κι αὐτὴ ἡ φωνὴ ἢ κλαιμάριχη, μοῦ εἶναι ἀνυπόφορα. Δὲ χρειάζεται πολὺ γιὰ νὰ τὸ καταλάβης.

Τερ. Λοιπόν, ναί, θὰ κοιτάξω νᾶμαι χαρούμενη . . . (Μὲ πολλὴ προσπάθεια). Νά με, νά με, τὸ βλέπεις ! . . . Ναί, εἶναι ἀλήθεια, εἶμουν ἄστεία, γελοία, τὴ στιγμὴ ποῦ μιλοῦσα τῆς πριγκηπέσσας. Τώρα, κ' ἐμέν' ἀκόμα μοῦ φαίνεται πὼς φάνηκα γελοία. Καὶ δὲν πικραίνουμαι γι' αὐτό. Ὅχι. Ὅχι. Γελῶ . . . γελῶ τώρα μ' αὐτό . . . (Ἀρχίζει τὰ γέλοια).

Στέφ. (θυμώνοντας). Πάει καλά . . . Θὰ καταλάβης πὼς αὐτὴ ἡ προσπάθεια εἶναι φάρμακο χειρότερο ἀπὸ τὸ σφάλμα.

Τερ. (γελώντας δυνατὰ). Ὅχι, ὄχι . . . Σὲ βεβαιώνω πὼς γελῶ . . . Σὲ βεβαιώνω, γελῶ μὲ τὴν καρδιά μου.

Βαλ. (ἀπὸ τὸ βάθος). Ἐ! ἡ καλὴ διάθεσις γυρίζει ἅμα λείπω ἐγώ;

Τερ. (ποῦ τὸ γέλιο της, μὲ τὴν ἀλγεινὴ προσπάθεια, γίνεται σπασμωδικό). Νὰ ξέρατε, Βαλεντίνε, νὰ ξέρατε τί ἀστεία ποὺ εἶμουνα!...

Βαλ. (ἀνήσυχος). Μά, ποῦ νὰ πάρη! αὐτὸ δὲν εἶναι γέλιο ποὺ διορθώνει τὸ αἷμα!

Στέφ. (ξεσπώντας). Μοῦ κάνετε τὴ χάρη νὰ μὴ μὲ σκοτίζετε παραπάνω; Πῶς γίνεται καὶ δὲν ἐννοεῖτε τὸ χρέος ποὺ ἔχετε νὰ μὲ σέβετε ὅπως εἶναι σωστό;!

(Τὸ γέλιο τῆς Τερέζας κόβεται ἀπότομα, σὰ νάτανε αὐτόματο ποὺ ἔσπασε ὁ μηχανισμὸς του. Λυγίζει τὰ γόνατά της, καὶ κάθεται ἄθελα.—Μεγάλῃ σιωπῇ).

Βαλ. (δειλὰ-δειλὰ).—Ἐγὼ θαρρῶ, πάντα σὲ σεβάστηκα, Στέφανε.

Στέφ. Δὲν εἶναι γιὰ σένα τὸ πῶτερο παράπονό μου...

Τερ. Λοιπόν... ἐγὼ εἶμαι ποὺ δὲ σὲ σέβουμαι;

Στέφ. (ἀκολουθώντας τὸ νῆμα τῶν ιδεῶν του μὲ εὐλικρινὴ πεποίθησι). Γιὰ νὰ μπορέσω νὰ διατηρήσω τὸ φῶσφορο ποὺ μοῦ χρειάζεται, πρέπει νὰ συγκεντρωθῶ στὸν οἶστρο μου, στὸ ἔργο μου· πρέπει νὰ λυτρωθῶ, δίχως ἔλεος γιὰ κανένα, ἀπὸ τὴν ἐκμύλησι, ὅσο κι ἂν εἶναι στοργικὴ, κάθε ἄλλης ζωῆς ποὺ θέλει νὰ περιτυλιχθῇ στὴ ζωὴ μου! Ἄν ἡ γυναῖκα ποὺ ἔχει τὴν ἀξίωσι νὰ λέγεται γυναῖκα μου δὲν εἶτανε ἕνα ὁποιοδήποτε πλάσμα, θάξερε νὰ μένη στὸ πλευρό μου, ἐρωτικὴ καὶ ἄγρυπνη, ναί, μὰ ζώντας μὲ τὴ δική της τὴ ζωὴ. Ἔτσι ποὺ εἶναι τώρα, δὲν ἔχει παρὰ ἕνα μόνο μέσο νὰ μὲ σέβεται μὲ τὴν κυρία καὶ εὐγενικὴ σημασίᾳ τοῦ σεβασμοῦ: νὰ τὸ πάρη ἀπόφασι πὼς δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη παρὰ ὅσο μπορεῖ λιγώτερο!

Τερ. (νομίζοντας πὼς κρύβει τὸν ἄπειρο σπαραγμὸ ποὺ τὴ σκοτώνει). Ἄν εἶναι γιὰ καλὸ σου, θὰ κοιτάξω νὰ λείψω ὀλότελα.

Στέφ. Ὁραῖα! Γιὰ μεγαλύτερη παρηγοριά, τώρα μὲ φοβερίζεις μὲ τὴν τραγωδίᾳ τῆς αὐτοχειρίας!

Τερ. Ὅχι, Στέφανε! Ὅχι. Δὲν εἶχα σκοπὸ νὰ σοῦλεγα αὐτό. Ἡ αὐτοχειρία... δὲν εἶναι γιὰ μένα. Σοῦ ἔλεγα μόνο πὼς μποροῦσα... μποροῦσα νὰ φύγω, νὰ πάω ἄλλου.

Στέφ. Ποῦ;

Τερ. Ἐέρω κ' ἐγὼ;... Σὲ κανένα μοναστήρι.

Στέφ. Μά, τί μοναστήρι!

Τερ. Ἡ στῆς θείας.

Στέφ. (ἔπειτα ἀπὸ λίγη σιωπῇ). Ἐγὼ... φυσικά... θὰ σὲ ἐμπόδιζα. Μόλαταῦτα, παραδέχομαι, πὼς ἂν ἤθελες νὰ πᾶς στῆς θείας σου, ὄχι γιὰ πάντα, ἐννοεῖται, μὰ γιὰ λίγον καιρὸ... θὰ εἶχα ἄδικο νὰ σ' ἐμποδίσω. Ἡ θεία σου μένει ἐδῶ κοντά... θὰ μποροῦμε νὰ βλεπώμαστε πολὺ συχνά... Στὸ ἀναμεταξὺ ἐγὼ θὰ ἐργαζόμουνα λίγο στὴ μοναξιά, τοῦλάχιστον νὰποτελειώσω τὸ ἔργο ποὺ ἔταξα νὰ κάμω· καὶ σύ, γαληνεμένη μὲ τὸν ἀποχωρισμὸ μας γιὰ λίγους μῆνες, θὰ ξαναγύριζες περισσότερο προθυμῇ νὰ ζήσης μαζί μου ὅπως ἐγὼ σὲ ποθῶ.

Τερ. (ξεσπώντας στὸ κλάμα). Γιὰ πάντα, γιὰ πάντα, Στέφανε!...

Σοῦ εἶμαι βάρος ἐγώ... εἶναι καιρὸς ποὺ τὸ βλέπω καὶ κουράστηκα νὰ τὸ ἀρνιέμαι, νὰ τὸ κρύβω κι ἀπὸ μένα τὴν ἴδια... εἶμαι ὁ ἐφιέλτης σου... Κάλιο νὰ φύγω ἀπὸ δῶ γιὰ πάντα!

Στέφ. Τερέζα, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Μὴ μὲ βασανίζης καὶ μὲ τὰ δάκρυά σου ἀκόμα!

Βαλ. (ποῦ ὡς τὴν ὄρα μὲλις κρατιώτανε). Μά, ὕψιστε οὐρανέ! πρόκειται νὰ τὴ διώξης ἀπὸ κοντά σου, καὶ δὲ θέλεις νὰ τῆς ἐπιτρέψης οὔτε νὰ κλάψη;!

Στέφ. (μὲ μιὰ χειρονομία, χάνοντας τὴν ὑπομονή του). Ὡ!... (Φεύγει ἀπὸ τὴν πρώτη θύρα δεξιὰ, σφαλώντας τὴ μὲ ὀρμή).

Τερ. (βοηθημένη στὸ κλάμα). Γιὰ πάντα, γιὰ πάντα, γιατί δὲν μπορεῖ πιά νὰ μὲ βλέπῃ στὰ μάτια του.

Βαλ. Μὰ ὄχι. εἶναι βραδύᾳ πολὺ φουρτουνιασμένη ἀπόψε. Ἀκοῦτε τί σᾶς λέγει ὁ Βαλεντίνος.

Τερ. (μὲ βαθύτερη, ψυχικώτερη ἀγωνία, ποὺ τὸ σκεπάζει τὸ κλάμα της). Δὲν εἶμαι ἄξια ἐγὼ νὰ εἶμαι γυναῖκα του. Αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια. Γιὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητο... νὰ τὸν ἐλευθερώσω ἀπὸ μένα.

Βαλ. Αὔριο, μὲ ἡσυχὸ τὸ κεφάλι, θὰ τὸ συλλογιστῆτε. Καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς...

Τερ. Μὰ ἐγὼ δὲ θὰ περιμένω ὡς αὔριο. Θὰ χάσω τὸ θάρρος ποὺ ἔχω αὐτὴ τὴ στιγμῇ, καὶ δὲ θὰ μπορέσω πιά νὰ σαλέψω ἀπὸ δῶ.

Βαλ. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ πρέπει νὰ συμβῇ.

Τερ. Κ' ἐγὼ ἀφοῦ τοῦ φαρμακώσω ὅλη του τὴ ζωὴ, θὰ ἔλυωνα κ' ἐγὼ, θὰ ἔλυωνα ἀπὸ τὴ μεταμέλεια, καὶ θὰ τοῦ εἶμιον καταραμένη καὶ μισητὴ σὰν τὸ χειρότερο ὀχτρό! (Μὲ παράξενη τρεμούλα καὶ ἔξαψη). Ὅχι!... Δὲ θέλω, δὲ θέλω!... Δὲ θέλω!...

Βαλ. (πολὺ ἀνήσυχος). Νά ποῦ ἀφήνετε πάλι καὶ σᾶς πιάνει αὐτὴ ἡ μανία ἡ ἀδικαιολόγητη, ποὺ μὲ κάνει κι ἀνατριχιάζω!

Τερ. (δίχως νὰ τοῦ δώσῃ προσοχή, μὲ ὀλοένα μεγαλιότερη ὑπερέξαψη). Ὅχι, ὄχι... Ἐσεῖς δὲν ξέρετε... Ἐσεῖς δὲ βλέπετε ὅτι βλέπω ἐγώ... (Σηκώνεται). Γλήγορα!... Γλήγορα!... Ἐξω, στὸ δρόμο, θάνατι ἀκόμα τὸ κοῦπέ, ποὺ σᾶς ἔφερε. Νὰ ἡ κατάλληλη περίστασι, καὶ δὲν τὴν ἀφήνω. (Βάζει τὸ καπέλλο της ποὺ εἶτανε ἀπάνω σ' ἕνα κάθισμα, τρέμοντας σύγκορμη).

Βαλ. Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, γι' ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, κυρία Τερέζα, ἔλατε στὰ λογικά σας! (Ὅλος ἀνω-κάτω, τρέχει πρὸς τὴ θύρα δεξιὰ). Στέφανε!... Ἡ κυρία Τερέζα θέλει νὰ φύγῃ τώρα! (Λίγη σιωπῇ). Στέφανε!...

Τερ. Τὸ βλέπετε, δὲν ἀπαντᾷ.

Βαλ. (δυνατώτερα). Στέφανε!

Τερ. (καρφώνει τὰ μάτια πρὸς τὴ θύρα).

Βαλ. (στέκεται στὴ θύρα περιμένοντας, μὰ δὲν τολμᾷ νὰ ξαναφωνάξῃ.— Σιωπῇ).

Τερ. (σὰ νάκουσε, καρτερικά, τὴν καταδίκη της). Δὲν ἀπαντᾷ.

Βαλ. (ἀποφασισμένος νὰ τὴ βοηθήσῃ). Αἶ, τέλος πάντων, ἀφοῦ δὲν πᾶτε ἄλλου παρὰ στῆς θείας σας, ἔχω ἄδικο ἐγὼ ποὺ ἀνησυχῶ

- τόσο. Ἐσεῖς λέτε: «γιά πάντα», κ' ἐγὼ εἶμαι βέβαιος πὼς θάναι «γιά μιὰ μέρα μονάχα». (Παίρνοντας τὸ παλτό του καὶ τὸ μαντέλλο της). Σᾶς συνοδεύω.
- Τερ.** Ὅχι, Βαλεντίνε. Ἀπεναντίας: θέλω νὰ μείνετε κοντά του. Εἶναι τόσο νευρικός, ἀπόψε. . .
- Βαλ.** Μὰ σὲ εἴκοσι λεπτά θάμαι πάλι ἐδῶ. . .
- Τερ.** Θὰ εἶμαι ἥσυχη μόνο ἂν μείνετε. (Ξεκινᾷ νὰ φύγη).
- Βαλ.** (μ' ἐπιμονὴ τρέχει κοντά της).
- Τερ.** (στρέφει). Χάρη σᾶς τὸ ζητῶ νὰ μὴν ἐρθῆτε.
- Βαλ.** (στέκοντας ἀπελπισμένος). Εἶναι τῆς μοίρας μου νὰ μὴν κάνη ποτὲ νὰ κάμω αὐτὸ πού θέλω.
- Τερ.** (στό ἀνοιγμα τῆς κεντρικῆς θύρας, ἀφήνοντας μὲ κάθε λέξη κ' ἓνα κομμάτι τῆς καρδιάς της). Καὶ νὰ πῆτε τοῦ Στέφανου. . . πὼς ἐγώ. . . καὶ μακριά του ἀκόμα. . . θὰ ζῶ πάντα μαζί του. . . καί, ἂν αὐτός, μιὰ μέρα, μὲ συχωρέση. . . πού τὸν ἐνοχλοῦσα τόσον καιρό. . . θὰ κάμη γιὰ μένα πολὺ παραπάνω ἀπ' ὅτι θὰ ἐλπίζω. . . Βαλεντίνε, σᾶς χαιρετῶ. (Φεύγει).
- Βαλ.** (μόνος σκουπίζοντας τὰ μάτια του). Μὰ ὄχι! . . . Δὲν πάει ἔτσι! . . . (Σχεδὸν ἀσυναίσθητα, τρέχει πρὸς τὸν κήπο, σταματᾷ ὅμως λίγο πῆρ' ἀπὸ τὸ κατώφλι, καὶ μουρμουρίζει σὰ νὰ τὸ πῆρε πιά ἀπόφαση). Πάει, ἄφαντη! (Ξαναπαίνοι μέσα ἀργά-ἀργά. Πατάει τὸ κουμπὶ τοῦ κουδουνιοῦ).
- Ρωμ.** (μπαίνει ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ βάνου, νυσταγμένος).
- Βαλ.** Ἐκλεισεσ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ;
- Ρωμ.** Ἐκλείσα.
- Βαλ.** Ἐδῶ κλείνω ἐγώ. Μπορεῖς νὰ πᾶς νὰ κοιμηθῆς.
- Ρωμ.** (Φεύγει).
- Βαλ.** (συλλογισμένος, κλείνει τὴ θύρα τοῦ βάνου καὶ βάζει τὸ σύρτη στὰ θυρόφυλλα).
- Στέφ.** (μπαίνει μέσα κάταραγμένος, πένθιμος. Φορεῖ ἓνα κομψὸ καὶ ἀπλὸ σακκάκι τοῦ σπιτιοῦ).
- Βαλ.** Ἐρχεσαι παραπολὺ ἀργά. Ἡ κυρία Τερέζα ἔφυγε κιόλα.
- Στέφ.** Τὸ ξέρω. Τὸ ἄκουσα.
- Βαλ.** Πῆρε τὸ κοῦπέ σου, γιὰ νὰ τὴν πάη στῆς θείας της.
- Στέφ.** Ἐλεγα πὼς θὰ τὴ συνόδευες.
- Βαλ.** Δὲν ἤθελε. (Ἵστερ' ἀπὸ λίγη σιωπὴ, μὴ μπορώντας νὰ κρατηθῆ). Εἶσαι ἓνας ἀχάριστος!
- Στέφ.** Ἀχάριστος, γιατί ; Ἀχάριστος σὲ ποῖνε ; ! Δὲ χρεωστῶ τίποτα σὲ κανένα ! Καὶ κανεῖς δὲ μοῦ εἶτανε οὔτε θὰ μοῦ εἶναι ποτὲ ἀπαραίτητος !
- Βαλ.** Οὔτε ἐκεῖνη ; !
- Στέφ.** Ἐκεῖνη λιγώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλοι !
- Βαλ.** Ἄ ! ἔτσι ; Καὶ γι' αὐτὸ εἶσαι ἔτσι ταραγμένος ;
- Στέφ.** Αὐτὸ πού μὲ πειράζει εἶναι μόνο ὁ στοχασμὸς πὼς ὑποφέρει πολὺ. Δὲν ἔχω στὴν ψυχὴ τόση κακία ὅση δείχνω κάποτε-κάποτε. (Μὲ τόνο καὶ κοφτά). Μὰ πὼς εἶναι ἡ Τερέζα ἀπαραίτητη γιὰ μένα, αὐτὸ εἶναι ψέμα κ' ἐντελῶς ἀπίθανο !

- Βαλ.** (μὲ ὑποβλητικὸ τόνο). Κ' ἡ ταπεινότερη γυναῖκα μπορεῖ νάνα ἀπαραίτητη στὸν πιὸ περήφανο ἄντρα.
- Στέφ.** (σκληρά). Ἐσὺ ἔσαι ὁ φιλόσοφος τῶν ἡλιθίων. Ἄμε στὸ διάβολο ! (Λίγη σιωπὴ.—Κάθεται στὸ γραφεῖο).
- Βαλ.** Σκοπεύεις νὰ ἐργαστῆς ;
- Στέφ.** . . . Ναί.
- Βαλ.** Καὶ θὰ μπορέσης νὰ ἐργαστῆς ;
- Στέφ.** (μὲ ἀλαζονεία ὄχι ἀληθινῆ). . . . Ναί.
- Βαλ.** (ἀνάβει τὸ ἠλεκτρικὸ φῶς πού εἶναι ἀπάνω στὸ γραφεῖο καὶ σβύνει ὅλα τᾶλλα).
- Στέφ.** (μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀπάνω στὸ γραφεῖο, συλλογισμένος, ἔξαντλημένος, στριζέει τὸ κεφάλι μέσα στὰ χέρια).
- Βαλ.** Καληνύχτα. (Ξεκινᾷ νὰ φύγη ἀπ' ἀριστερά. Ἄξαφνα σταματᾷ). Στέφανε ! . . . Κάποιος ψαγουλεύει στὴν πόρτα.
- Στέφ.** (σὰ νὰ μιλή μόνος του, μὲ ἀγωνία). Ποιὸς εἶναι ;
- Βαλ.** Μὰ ὁ κρότος ἐξακολουθεῖ. . . (Χύνεται νανοῖξη).
- Στέφ.** (τὸν προφταίνει γλήγορα, τὸν παραμερίζει, τραβᾷ τὴν ἀμπάρα καὶ ἀνοίγει τὰ δυὸ θυρόφυλλα)..
- Τερ.** (πού εἶταν ἐκεῖ, γαντζωμένη στὰ θυρόφυλλα, μὲ τὸ σῶμα ξυλιασμένο, τὰ χέρια ψηλά, τὰ μαλλιά ξέπλεχα, ὅπως τῆς τὰ χάλασε τὸ καπέλλο πού τῆς ἔπεσε στὸ δρόμο, καθὼς ἀνοίγει ἡ θύρα, χάνει τὸ στήριγμα, ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ σκαλοπάτι, γέρνει ἀπάνω του καὶ γλιστρᾷ στὰ πόδια του, σὰ γονατιστή).
- Στέφ.** (βάζει μιὰ φωνή). Τερέζα ! (Τὴν ἀνασηκώνει, τὴ σέρνει σὲ μιὰ πολυθρόνα καὶ τὴν ἀκκουμπᾷ ἐκεῖ καθιστή).
- Βαλ.** (μένει παρᾶμερα, μὲ τὸ φόβο μὴ φανῆ ἀδιάκριτος, μὰ ὅλος λαχτάρα καὶ ἀγωνία).
- Τερ.** (δίχως λέξη, δίχως πνοή, ἀσάλευτη, ἀνοίγει-ἀνοίγει τὰ μάτια πού δὲν ἔχουνε πιά ἀναλαμπή. Τὸ πρόσωπό της εἶναι σὰ νεκροῦ.—Λίγες στιγμὲς τρομερῆς προσδοκίας).
- Στέφ.** Τερέζα ! . . . Δὲ μιᾶς ; . . . Γιατί δὲ μιᾶς ; . . .
- Τερ.** (σὰ νὰ ξυπνᾷ σαστισμένη). Εἶδα. . . εἶδα. . . ἓνα παιδάκι χαμένο στὸ δάσος. (Μὲ ξαφνικὴ μεταβολὴ ἢ φυσιογνωμίας της παίρνει ἔκφραση φοβερῆς τρομάρας). Καὶ πὼς φουσομανοῦσε ὁ ἄνεμος ! (Ἐπειτα μὲ χαϊδευτικὴ φωνή). Μὰ ὅλα τὰ πράματα τοῦ κόσμου εἶναι ὠραῖα ! . . .
- Στέφ.** (ξεσπώντας, ὀλος ἀντάρα). Βαλεντίνε ! . . . Τί εἶναι τοῦτο ; . . .
- Βαλ.** (ὀλος φρίκη, τραβώντας τὰ μαλλιά του, μ' ἔντονη καὶ σπασμωδικὴ ἱκεσία). Θεέ μου !
- Τερ.** Ὅλα τὰ πράματα τοῦ κόσμου εἶναι ὠραῖα !

ΑΥΛΑΙΑ

Ἀκολουθεῖ.

ΜΕΤΑΦ. Ν. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

ΞΕΝΟΥΛΑ

- "Ελα στο δωμάτιο, κυρά Ξενοῦλα...
 — Μάλιστα... Ἰγὼ τέτια πράματα δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ μου... Νὰ πᾶς νὰ βρῆς ἐκεῖνες ὁποῦ σ' ἔχουνε μαθημένον.
 — "Ελα καὶ θὰ καλοπεράσης...
 — "Αμ στὸ διάουλο... Ἰμένα ὁ μπαμπᾶς μ' ἦτανε ἕνας οὐραϊ-
 οὺς ἄντρας καὶ μ' ἔδερχε σὰ δὲν ἐφερνόμουνα καλά... Ὅπου θαρ-
 ρεῖς πὼς σ' ἐκτιμῶ... Ὅχι... Ἰγὼ τέτια πράματα δὲν εἶναι τοῦ
 φυσικοῦ μου...
 — "Ἄς τὰ λούσα, λίγο νὰ μᾶς πῆς πὼς εἶσαι καὶ κορίτσι.
 — Τῆς ἀδερφῆς σου νὰ τὰ ψέλνῃς... Μάλιστα... Ἰγὼ δὲν
 εἶμαι σὰν κ' αὐτὲς τὶς παληουβρωῶμες, πὺν φέρνετε στὸ δωματίου
 καὶ τὶς σουρομαδάτε... Ναί... Μάλιστα... Γέλα... Θαρρεῖς πὼς...
 "Αμ στὸ διάουλο... Ἰγὼ τέτια πράματα δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ μου...

Μόνον ντρέπομαι ὁποῦ ἕνας κύριος σὰν τὴν ἀφεντιά σας μοῦ
 λέει αὐτὰ τὰ βρωμόλογα...

Γυρμένος ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς κάμαράς του, μ' ἕνα μακρὸν που-
 κάμισο ἴσαμε τὰ πόδια, γυμνὸς καὶ ξιπόλητος, ὁ λοχίας, ὁ Νίκος,
 πὺν ἦτανε κ' αὐτὸς νοικάρης μὲ πολλοὺς ἄλλους στὸ σπίτι τῆς Ψα-
 ροῦς, πείραζε τὴν κυρὰ Ξενοῦλα, ὅταν αὐτὴ σκυμμένη πάνω ἀπὸ
 μιὰ σκάφη, ὄγκος ἀπὸ ἀρρωστημένα κρέατα μέσα σὲ κουρέλια
 σακουλιασμένα ἔχειλα, ἔπλενε, ἀγκομαχώντας ἀπὸ τὴ σύχιση.

— "Ελα σοῦ λέω, γιατί σὰ μοῦ περάση ἡ ὄρεξη θὰ τὸ γυ-
 ρεύῃς ἐσὺ μὰ δὲ θὰ σοῦ τὸ δίνω ἰγὼ...

Μέσα στὴ ζέστη τοῦ Ἰουλίου, οἱ ματωμένες ἀπὸ τὴ φλογερὴν
 ἀνθισὴ τους μολῶχες, κόκκινες καὶ βυσσινιές, ἔμοιαζαν θάμνους ση-
 κωνόμενους ὀλόρθους γιὰ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴ φωτιά πὺν τοὺς
 πλημμύραγε. Οἱ κότες στὴν ἀλλὴ εἶχανε κουρνιασει κάτω ἀπὸ μερι-
 κὰ σανίδια βρεγμένα, μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα καὶ τὰ μάτια σκεπα-
 σμέν' ἀπὸ τὸ πετοῖ τους ἔχοντας. Ἀπὸ τὶς ἀνοιγμένες πόρτες ἐνὸς
 στενοῦ διαδρόμου πὺν ἔβλεπε στὸν κῆπο, ἂν τὸν ποῦμε κῆπο, φαί-
 νόντανε τὰ ἐσωτερικὰ τῶν δωματίων, τραπέζια μὲ βιβλία, καρτέλες
 μὲ ροῦχα, ζωγραφιὲς στοὺς τοίχους, σπερματσέτα, κανάτια καὶ στὰ
 κρεβάτια πάνω, φοιτητὲς ξαπλωμένοι, μισόγυμνοι, βουτηγμένοι
 μέσα στὸν ἰδρωτὰ, ἀχτένιστοι, βουβοί, ἴσως καὶ νάτανε κοιμισμένοι.

— Ἰγὼ τέτοια πράματα δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ μου... Αὐτὲς
 τὶς ἀτιμίες δὲν τὶς κάνω... Μῆτε ὁ μπαμπᾶς μου μῆτε ἡ μάνα
 μου... Σοῖ πάει τὸ βασιλείου...

Ἀπὸ τὰ χέρια τῆς τ' ἀσκούπιστα σιάζανε τὰ νερά τῆς μπουγά-
 δας ποτάμι, σὰ νὰ νάτρεχε ἀπὸ τοὺς πόρους τῶν τὸ ὑγρὸ πὺν τὴν εἶχε
 μεταμορφώσει σὲ σάρκινη μοτιλία ἔτοιμη νὰ πετάξῃ τὴν τάπα ἀπὸ
 τὸ πολὺ τὸ γέμισμα. Ἡ Ξενοῦλα ἦτανε ὑδροπικιά. Ὅλο τῆς τὸ κορ-
 μι ἔδειχνε σὰν ἀσπὶ φουσκωμένο καὶ ἡ ἐπιδερμίδα τῆς ζαρωμένη

στὸ πρόσωπο—τετράγωνο μὲ μικρὰ μάτια καὶ χεῖλια ὀκτάδες ὀλό-
 κληρες—καφετιά καὶ γεμάτη μαῦρες βοῦλες, φαινόνταν ἔτοιμη νὰ
 σκάσῃ στ' ἄλλα μέρη τοῦ κορμιοῦ.

Τὸ κακὸ τῆς πρωτοφάνηκε ἀπὸ τὰ πόδια, πόδια ἐλέφαντα,
 χωρὶς σφυρά, χωρὶς γάμπα, χωρὶς γόνατα, δυὸ σάρκινες κολῶνες
 ἀδύνατο νὰ κρῦψουνε τὸ φρικιαστικὸ τους πρῆξιμο μέσα σὲ κάλτσες
 ἢ σὲ παπούτσι. Οἱ γιατροὶ πὺν τὴν κύταξαν εἶπανε τῆς κουμπάρας
 τῆς, τῆς Ψαροῦς, νὰ μὴ πασχίξῃ πολὺ καὶ νὰ μὴ συχίζεται, γιατί
 μόλις ἀνεβῆ τὸ πρῆξιμο στὸ στήθος θὰ τῆς σφίξῃ τὴν καρδιά καὶ
 θὰ πάῃ ἀπὸ ταμπλά.

Μὰ πόσοι εἶν' ἐκεῖνοι πὺν μποροῦν νὰ ζοῦνε χωρὶς νὰ βγά-
 ζουν τὸ ψομί τους δίνοντας γι' ἀντάλλαγμα ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴ
 ζωὴ τους;

Ἡ Ξενοῦλα, πότε στῆς κουμπάρας τῆς, πότε σὲ ἄλλα γνώριμα
 σιτικὰ παγαίνοντας, ξενόπλενε, ἔτρωγε κ' ἔπινε, καὶ στὸ τέλος
 τσέπωνε καὶ μερικὲς δεκάρες γιὰ νὰ φτειάξῃ κανένα φουστάνι ἢ
 νάξῃ κάτι νὰ τσιμπολογᾷ, τὶς μέρες πὺν θενὰ καθότανε μὲ σταυρω-
 μένα τὰ χέρια. Ὅσο γιὰ τὸν ὕπνο τῆς, κεῖ κατὰ τὰ Ἐξάρχα βρι-
 σκότανε μιὰ μάντρα μ' ἕν' ἀχοῦρι ἀδιανό. Ἡ γυναῖκα κάποιου ἀμα-
 ξᾶ πὺν κατοικοῦσε μεσ' στὴ μάντρα, ἔχοντας ἕνα σωρὸ παιδιὰ, τῆς
 παραχώρησε τ' ἀχοῦρι γιὰ νὰ πλαγιαίξῃ μὲ τὴν ὑποχρέωση ἀντὶς
 γιὰ ἐνοίκιο νὰ τῆς βοηθᾷ στὴν πλῆση. Ἀπὸ πότε ἡ Ξενοῦλα βρι-
 σκότανε στὴν Ἀθήνα κ' αὐτὴ δὲ θυμότανε γιατί σιγὰ σιγὰ τὴν
 εἶχε κυριέψῃ μιὰ ἀποκτῆνωση πὺν μπόρεγε νὰ φέρῃ λύπη. Χωρὶς
 ἄλλο τὸ μυαλό τῆς θάπλεκε μέσα στὰ νερά, πὺν ἀνεβαίνοντας θὰ
 πλημμυρίζανε καὶ τὸ κρανίον τῆς.

Φαίνεται ὁμως πὼς θὰ εἶχε φύγει πρὶν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὴν
 Πάρο, γιὰ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ τῆς ἀπὸ τὸν κατατρεγμὸ τῆς ἀδερφῆς
 καὶ τοῦ ἀντρός τῆς. Τώλεγε δὰ καὶ ἡ ἴδια κάποτε ὅταν τὴν ἔπιανε
 μιὰ κρίση φλυαρίας πὺν δὲν μπόρεγε κανεὶς νὰ τὴ σωπάσῃ.

— Ναί... Μάλιστα... ὁ πατέρας μ' ἦτανε ἕνας οὐραϊοὺς
 ἄντρας... εἶχε μαῦρα μάτια καὶ κάτι μουστάκες τόσες... ὄχι σὰν
 κ' αὐτοῦνο τὸ ψουρολουχία στὸ πλάι, ὁποῦ εἶναι ἴδια μαῖμοῦ...

— Ὁ λοχίας λέει πὼς ὁ μπαμπᾶς σου ἦτανε διακονιάρης.

— Μάλιστα... μὲς δὲν εἶμαστε φτωχοὶ οὔτε ζητιάνοι εἶμαστε
 ἐμεῖς... ὁποῦ εἶχαμε ἀμπέλι καὶ μᾶς τὸ δουλεῖγαν οἱ ἀργάτες...
 Καὶ πέοναν μεροκαμάτου... Κάθε μεσημέρι τοὺς ἐδόναμε νὰ φά-
 νι... Εἶχαμε ἀμπέλι... Ρώτησε νὰ σοῦ τὸ πῆ καὶ ἡ κουμπάρα μας
 ἢ Ψαροῦ ὁποῦ εἶναι ἀπὸ τὴν Πάρο.—Δὲν εἶν' ἔτσι κυρὰ πατριώ-
 τισσα;—"Ἄς ὄψετε κείνος ὁποῦ μὲ κατάνησε σ' αὐτὸ τὸ χάλι...
 Μάλιστα, κύριε... Μὲ πῆρε ἕνα μεσημέρι ὁ γαμπρός μου καὶ μοῦ
 λέει: Σῆκου μουρὴ νὰ πᾶμε στὸ χωράφι... Καὶ σὰ φτάξαμε στὸ
 πηγάδι κοντὰ—Κουμπάρα τὸ θυμάσαι τὸ πηγάδι κεινοῦ κάτω ἀπὸ
 τὰ πλατάνια;—Νά, ἀκοῦστε, κύριε, τί λέει; Τὸ θυμάται... Τότες
 μ' ἄρπαξεν ὁ γαμπρός μου ἀπὸ τὰ μαλλιά καὶ ἤθελε νὰ με ρίξῃ
 μέσα γιὰ νὰ μὲ πνίξῃ... Ἡθελε νὰ κληρονομήσῃ τὸ μερικὸ
 μου... γιατί ὁ μπαμπᾶς μ' εἶχε πεθάνει... Ἡ ἀδερφή μου ἡ στρίγ-

γλα ἦτανε τὸ ἓνα μαζί του... Φοβήθηκα κ' ἔφυγα... Νὰ μὴ σώσω... Ἦθελε νὰ μὲ πνίξη... Μὰ ἔννοια σου δὰ καὶ τὸ βρήκανε ἀπὸ τὸ Θεό, γιατί μοῦπε μιὰ πατριώτισσα πὺ εἶναι παραμάνα, πὺς τοὺς τὸ πῆρε ἢ θάλασσα τὸ μοναχοπαῖδι τοὺς ὁποῦ εἶχε κατεβεῖ στὸ γυαλὸ νὰ κολυμπήσει... Καὶ οὔτε τὸ βρήκαν νὰ τὸ θάψουνε... Τὸ φράγανε τὰ ψάρια... Νὰ μὴ σώσω... Μάλιστα... Τοῦ λούου σας γελᾶτε—Καλὲ κουμπάρα, ἔλα νὰ τονὲ δῆς πὺς γελᾷ.—Γελᾶτε γιατί θαρροῦτε... Μὰ ἰγὼ δὲν εἶμαι ψεῦτρα... Ὁ μπαμπᾶς μ' ὁποῦ ἦτανε οὐραῖους ἄντρας μῶδινε κατακεφαλιῆς σὰν ἔλεγα ψέματα, μὲ τὸν κόπανου...

— Δὲ γελῶ γι' αὐτὸ κυρὰ Ξενιό...

— Ἰγὼ βλέπου... στραβὴ δὲν εἶμαι...

— Γελῶ γιατί πολὺ μ' ἀρέσεις σήμερα... Γιὰ κάνε πὺ μέσα λιγούλακι.

— Ναί... Μάλιστα... αὐτὲς τὶς κουβέντες νὰ τὶς λέτ' ἐκεῖ ὁποῦ περνᾶνε... Ἰγὼ τέτια πράματα δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ μου...

Ντυμένη στὰ κουρέλια, σαρανταπέντε ἴσαμε πενήντα χρονῶ αὐτὸ τὸ κιάχτρο κάθε βρωμᾶς κ' ἀσκημιάς, εἶχε τὴν ἰδέα πὺς μπόρεγε ν' ἀρέσει, καὶ κυριευόμενη ἀπὸ μιὰν ἀσθενικὴ ψυχολάθεια, προσπάθαγε μὲ κάθε τρόπο νὰ προφυλάξῃ τὴν τιμὴ της ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις πὺ γιὰ χάρι της κάναν ὅσοι γνώριζαν τὴν κωμικὴ ἀλαφράδα της.

Ἡ τιμὴ της, ἦτανε τὸ πὺ εὐαίσθητο σημεῖο τῆς ζωῆς της. Κλέφτρα, φαγοῦ, κουρκουσοῦρα, ἄς τὴ λέγαν ὅτι θέλανε, μὰ πὺς τὴ μάλαξε ὁ ἓνας ἢ πὺς τὴν ἐστρίμωξεν ὁ ἄλλος ἂν τὴν ἐκατηγοράγανε, τὴν ἐπιανε ἀμέσως ἢ καρδιά της, μαύριζ', ἔμενε ξερὴ κ' ἔπειτα ἀρχίγιζε τὰ κλάματα, κάτι σὰ γουλιμούς, βογγητὰ βγάζοντας πὺ θ' ἀκουγόντανε ἀπὸ καζάνι χουχλακῶντας ἔχειλο.

— Ἰγὼ τέτια πράματα δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ μου...

Μιὰ μέρα θαρρόψαμε πὺς θὰ τρελλάθηκε. Ὁλ' ἢ γειτονιὰ βγήκε στὶς πόρτες γιατί φοβήθησαν μὴν ἄρπαξε φωτιὰ τὸ σπίτι τῆς Ψαροῦς. Ὁ λοχίας πὺ ἀγάπαγε νὰ τὴν πειράξῃ, τῆς φώναξε νὰ τοῦ ἀνεβάσῃ λίγο νερὸ γιὰ νὰ νιφτῇ. Ἡ Ξενοῦλ' ἀνέβηκε μὲ τὸ κανάτι, μπῆκε μέσα στὸ δωμάτιο, στίλωσε ὀρθάνοιχτη τὴν πόρτα γιὰ ἀσφάλεια καὶ πῆγε νὰ τὸ ἀκουμπήσει πάνω στὸ νιπτήρα.

Πλαί ἀπὸ κεῖ ἦτανε τὸ κρεββάτι καὶ μέσ' ἀπὸ ἓνα σεντόνι ἔβγαινε μόντὸ τὸ κεφάλι τοῦ λοχία κάνοντας πὺς τῶρα ξύπναγε.

— Νὰ μὲ συμπαθᾶς, κυρὰ Ξενοῦλα, ἂν σοῦ λέω κάποτε κουβέντες πὺ δὲν εἶναι πρέποντας...

— Ναί... Μάλιστα... Ντρέπουμι ὁποῦ ἓνας κύριος σὰν τὴν ἀφεντιὰ σας μοῦ λέει αὐτὰ τὰ βρωμόλογα... Ἰγὼ τέτια πράματα δὲν εἶναι τοῦ...

Δὲν πρόφταξε νὰ πῆ πὺς δὲν εἶναι «τοῦ φυσικοῦ της» καὶ τὸ σεντόνι δίνει μιὰ, σηκώνεται στὸν ἀέρα, σωριάζεται κάτω ἀπὸ τὸ κρεββάτι καὶ ὁ λοχίας ὀλοσιτίσιδος σαλταπηδαίει στὸ μιντέρι παρουσιάζοντας τὴν ἀντρίκια γύμνια του στὰ μάτια τῆς παρθένας πὺ ἐμπήξε μιὰ στριγγιά:

— Χριστιανοὶ!! Βουήθεια!! Καίγουμε!!

βγήκε μὲ δυὸ πήδους σὰν ἀρκούδα ἀπὸ τὸ δωμάτιο, κουτρουβᾶλησε τὰ πετρένια σκαλοπάτια πὺ ἀπὸ τὸ διάδρομο κατέβαιναν στὸν κῆπο, ἔκαν' ἓνα σάγκινο, πλάφ, πάνω στὶς πλάκες τοῦ λιθόστρωτου καὶ σπάρραξε σὰ νᾶχε σεληνιασμό. Ἀπὸ τότε δὲν ξαναπάτησε στῆς Ψαροῦς. Ἐκεῖνη πάλι, ἐπειδὴς ἢ Ξενοῦλα τῆς εἶχε κλέψει κάποτε μιὰ πλάκα σαποῦνι καὶ μιὰ σκουπια, τὸ βρήκε γιὰ πρόφραση καὶ τῆς μῆνυσε πὺς ἂν ξαναφανῇ στὴ γειτονιὰ της θὰ τὴν ἐπαράδωνε στὸ τμήμα. Αὐτὸ ἦτανε ὅπως εἶπαμε πρόφραση, γιατί ἢ ἀλήθεια εἶναι πὺς δὲν τὴν ἤθελε πιά στὸ σπίτι της μέσα γιὰ τὸ κακὸ πὺ γινότανε.

Ὅσο περνᾶνε τὰ χρόνια, ὅσο τὸ πρῆξιμο ἀνέβαινε στὸ στήθος τῆς Ξενοῦλας, τόσο αὐτὴ γινότανε πὺ ἀγρία στὸ ζήτημα «περὶ τιμῆς» κ' ἀρχίγησε τώρα νὰ βρίζῃ δεξιὰ κ' ἀριστερὰ στὸ δρόμον, ὅποιον γιὰ νὰ γελᾶσῃ τῆς ἀράδιαζε «τὶς μπομπές της» καὶ «τὶς ἀτιμίες της».

— Μωρὴ πὺ σὲ πιάσανε μ' ἐκεῖνο μωρὴ καὶ τοῦτο τὸν ἔχασες;

— Ἰγὼ δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ μου... Νὰ κυτᾶξῃς ἐσὺ τὸν ἑμαυτό σου... ὁποῦ σοῦ βάζει ἢ γυναικα σου τὰ κέρατα...

Τὰ παληόπαιδα τὴν πέρναν ἀπὸ τὸ κοντὸ καὶ τῆς πατούσανε τὸ φουστάνι πὺ σερονότανε μισὴ πῆχη πίσω, οὐρὰ σκουπίζοντας τὶς σκόνες, γιατί δὲν ἦταν τοῦ κορμιοῦ της μ' ἀπὸ κάπου θὰ τὸ εἶχε οἰκονομήσει. Ἐπειδὴ ἢ Ξενοῦλα εἶχε τὸ ἐλάττωμα πὺ εἶπαμε. Ἄγγιζε τὸ χέρι της. Μὰ τώρα πὺ πολὺ ἀγγίζεν ἢ γλῶσσα της. Καὶ νὰ τὶ γένηκε πρὶν λίγες μέρες μέσα στὸ ἀχοῦρι πὺ κοιμῶτανε.

.....

— Μωρὴ ποιὸν βάζεις μέσα κάθε νύχτα καὶ σὲ τρίβει; τῆς φώναξε τῶμορφο χασαπόπουλο, ὁ Μῆτσος, πὺ καθόταν στὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου μπρὸς ἀπὸ τὸ μαγαζί, μ' ἓνα ζουνάρι στὴ μέση, ξιπόλητος, μὲ χτένισμα τῆς ὥρας, ὅλο μουσομύριστες ἀφέλειες πάνω ἀπὸ τ' αὐτιά του κατεβαίνοντας, τῶνα πὺ εἶχε στολισμένο μὲνα ἄλικο γαρύφαλλο.

— Μωρὴ Ξενοῦλα... οὐ οὐ οὐ... ἐσένα τὸ λέω... κάθε βράδυ τὰ σανίδια μεσ' στὸ ντάμι πᾶνε κ' ἔρχονται...

— Ἄντε μουρέ... Ἰγὼ δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ μου... Ὁποῦ θὰ πῆς γιὰ μένανε... Ὁ ἀφεντικός σου σὲ χαιρετᾷ... Τὸ ξέρει οὐλ' ἢ γειτονιὰ ὁποῦ σ' ἔχει ἀγαπητικό...

Ὁ Μῆτσος σὰ νὰ τῶρχανε δυὸ μπάτσι πὺ τοῦ κάναν ὀλοπόρφυρα τὰ μάγουλα.

Κάτι κορίτσια στὸ ἀντικρινὸ σπιτάκι, πὺ τὸ ἓνα τὸ ξανθό, ἢ Βεργινία, πὺ μάθαινε καπελλοῦ, τὸ κορτετζάριζε, σὰν ἄκουσαν αὐτὴ τὴν τρομερὴ βρυσιά, μπῆκανε μέσα κ' ἔκλεισαν μὲ δύναμη τὸ παραθύρι.

Ὁ Μῆτσος τᾶχασε. Τὰ μάτια του βουρκώσανε.

— Ὅστόσο, πὺ πάει καὶ τὰ ξεσκαλίζει τοῦ διαόλου ἢ χε-

λώνα. . . εἶπε μὲ μοχθηρία ὁ μπακάλης, δυὸ βήματα παρέκει, ἕνας παληάνθρωπος ξεβλογιάρης, πὸν πάντα γύρευε νὰ πειράξῃ τῷμορφο χασαπόπουλο, γιατί ὅλο καὶ τὸν ἀπόπερνε αὐτό, στὸ παραμικρὸ του πείραγμα.

— Λούφαξε μωρὲ μὴ σοῦ ἀνοιξῶ τὸ κεφάλι, τοῦ φώναξεν ὁ Μῆτσος τρέμοντας ἀπὸ τὸ κακὸ του κ' ἀρπάζοντας τὸ σκαμνὶ πὸν καθότανε.

Ὁ μπακάλης πὸν γνῶριζε πὼς ὁ ἀφεντικὸς τοῦ Μῆτσου μπόρεγε γιὰ τὸ χατήρι του νὰ μπῆ καὶ στὴ φυλακὴ, ξερόβηξε, ἔφτυσε καὶ μπῆκε μέσα, κάνοντας πὼς δὲν ἄκουσε.

Τὰ φανάρια σιγανάφανε σὲ λίγο στὶς γωνιὲς τῶν δρόμων.

Ἐψιχάλιζε. Ἦρθε κ' ὁ χασάπης ἀπὸ τὸν καφενέ, ἀργά.

— Φάε Μῆτσο, εἶναι ὅλο πάχος ἢ ρέγκα.

— Δὲν ἔχω ὄρεξη. . .

Τὸ ἀφεντικὸ του σηκώθηκε νὰ κατεβῆ στὸ χαρτοπαίγνιο.

— Ἔλα μαζί μου. . . Σὲ θέλω γιὰ γούρι. . .

— Ὅχι, εἶμαι κουρασμένος μάστορη. Θὰ ξαπλώσω, εἶπεν ὁ Μῆτσος, πὸν μόλις χάθηκεν ἐκεῖνος, ἄρπαξε τὸ μεγάλο τὸ μαχαῖρι, βγῆκε, ἔκλεισε τὴν πόρτα τοῦ χασάπικου καὶ τρύπωσε δυὸ βήματα παραπέρα στὴ μάντρα. Στὸ δρόμο ψυχῆ. Ἀρχίνησε νὰ βρέχῃ δυνατά.

Μὰ πάλι ξαναφάνηκε, βγαίνοντας ἀπὸ τὴ μάντρα καὶ παγαίνοντας τεῖχο μὲ τεῖχο κατὰ τὸ χασάπηκο. Ἄνοιξε. Χώθηκε μέσα καὶ γλύστρησε ξανὰ στὸ δρόμο. Τούτη τὴ φορὰ ὅμως δὲ βάσταγε πιά τὸ μαχαῖρι. Ἐνα χοντρὸ σκοινὶ ἦτανε μαζωμένο στὸ χέρι του.

Σὰ βρέθηκε μέσα στὴ μάντρα γιὰ δευτέρη φορὰ, τράβηξε κατὰ τὸ ἀχοῦρι πὸν σχεδιάζότανε παρὰμερα.

Ἡ πόρτα του ἦτανε ἀκουμπισμένη στὴ θέση της γιατί δὲν ἔπιανε σὲ μαντάλους. Ἀπὸ μέσα τὴ συγκράταγε μιὰ καρτέλα κατὰφορτὴ ἀπὸ τὰ κουρέλια τῆς Ξενοῦλας. Μὲ προσοχή, χωρὶς νὰ κάνῃ σαματά, ἀφουγκράστηκε. Βαριὰ ροχαλιτὰ 'κουγόταν ἀπὸ μέσα σὰν ἀπὸ πολλοὺς οὐρανίσκους καὶ μύτες περνῶντας οἱ ἀναπνοές. Παραμέρισε τὴν καρτέλα μὲ τὸ χέρι του, μπάζοντας τὸ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας. Τὴν ἀνοιξε. Χώθηκε μέσα, τὴν ἔκλεισε τώρα μὲ περισσότερη ἀσφάλεια βάζοντας καὶ μιὰ βαριὰ πέτρα πὸν βρῆκ' ἐκεῖ μπροστά. Ἐνα παραθύρι μικρὸ, ἀνεβασμένο πρὸς τὸ μέρος τοῦ δρόμου δεχόταν λίγο φῶς ἀπὸ τὸ φανάρι τῆς γωνιάς.

Ἀρχίνησε νὰ ξεκουβαριάξῃ τὸ σκοινὶ, πὸν δὲν ἦτανε πολὺ μακρὺ, ἀλλὰ πολὺ χοντρὸ.

Τὸ ἀκούμπησε πλάι ἀπὸ τὴν κοιμισμένη. Ἐβγαλε τὸ μαντῆλι του, ἕνα μεγάλο μαντῆλι χωριάτικο, τῶκαμε σὰν τόπι καὶ δομώντας τὴν καβάλησε μὲ δύναμη πάνω στὸ στήθος, τῆς ἄρπαξε τὸ λαιμὸ μὲ τὰ σιδερένια χέρια του, τῆς φύτεψε μέσα στὸ στόμα τὸ πανὶ καὶ χωρὶς αὐτὴ οὔτε νὰ προφτάσῃ μὰ οὔτε νὰ μπορέσῃ νὰ κουνήθῃ, τῆς ἔδεσε μὲ τὸ σκοινὶ τὰ χέρια, σφυχτά, μὰ πολὺ σφυχτά. Γρήγορα κατεβάζοντας τὰ γόνατά του στὰ πόδια της, σὰν κοτρόνια χοντρά, τῆς τράβηξε τὸ κουρελιασμένο πουκάμισο, τῆς τῶβγαλε

κομμάτι' ἀπὸ πάνω της, καὶ τότε, μέσα στὸ σκοτεινὸ ἀχοῦρι κεῖνο, γίνηκε κάτι πὸν εἶναι ἀπίστευτο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ νοιώσῃ ἄνθρωπος ὅταν τὴν καρδιά του δὲν τὴν φλογίζει ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκδίκησης, πὸν τοῦ ζητάει νὰ τὴν γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ καρβούνωμα ἔστω καὶ ἂν μέσα στὸ ποτήρι πὸν τοῦ δῶνει ἡ περίσταση, τοῦ βρωμίζει τὰ χεῖλια τὸ πιὸ σιχαμερὸ πιωτό.

Ὁ Μῆτσος ὁ λαχταριστός, τὸ βλαστάρι τοῦτο κάθε γλυκάδας καὶ μαλακότητας, πέταξε σὰ μεθυσμένος τὸ ροῦχο του σὲ μιὰ γωνιά, ξεκουμπώθηκε, ῥίχτηκε μὲ μανία στὸ γυναικίο κορμί, πὸν ἡ βρῶμα, ἡ ἀρρώστια καὶ τὰ γηρατιὰ τῶχανε κάνει σωστὸ λιμέρι ἀποσύνθεσης, καὶ ἀφηνιασμένος ἀπὸ τὴ συναίσθηση τοῦ κακοῦ πὸν ὑπόφερεν ἡ μισότρελλη γυναῖκα, ὠργίασε σὲ λαγνία πάνω της, φτίνοντας πολλές φορὲς ἀπὸ σιχασιά, ὅταν τύχαινε τὰ σαπισμένα χῶτα της νὰ πνίγουνε τὴ μυρωμένη του ἀναπνοή.

Σὰν τέλειωσε, ντύθηκε καὶ κυτάζοντας τὴν ἀναίσθητη, τῆς ἔλυσε τὰ χέρια καὶ τῆς ἔβγαλε ἀπὸ τὸ στόμα τὸ μαντῆλι. . . .

Ἐκεῖνη μόλις συνέφερε τὰ ξημερώματα, κουνήθηκε, κουτρουβάλησε μὲ κόπο σὰ βαρέλι δεξιὰ κ' ἀριστερά, προσπαθῶντας νὰ φορέσῃ τὸ πουκάμισό της γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὴ γύμνια της. Ἐνα μεγάλο βάρος, τὸ χῶμα τοῦ τάφου θαρρεῖς, τῆς ἔπεφτε στὸ στήθος καὶ ἡ καρδιά της σπαρτάρηζε σὰν ψάρι, στὸ ἀγκίστρι πάνω τιναναζόμενο. Τὰ μάτια της εἶχανε σκοτεινιάσει. Ἐνοιῶθε τί εἶχε πάθει καὶ κάθε φορὰ πὸν τὸ συλλογιζότανε, τὸ αἷμα τὸ πυχτὸ πὸν τὴν εἶχε παραγεμισμένη, ἀνέβαινε σφυρίζοντας μέσα στὶς φλέβες, γύρω στὸ λαιμὸ. Χιλιάδες καρφιά τῆς περνάγαν τὰ ποδάρια, καὶ οἱ πόνοι ἀπὸ τίς πατοῦσες ἀνεβήκανε στὰ γόνατα καὶ τώρα τοὺς ἀνοιῶνει ν' ἀνεβαίνουν στὰ μεριά, στὴ μέση, ὅλο ν' ἀνεβαίνουν. Ἐνα σύγκριο καὶ μιὰ ζέστα, πότε τὸ ἕνα κάνοντας νὰ χάνεται τὸ ἄλλο, τῆς βουτάγαν τὸ κορμὶ κάτω ἀπὸ θάλασσες, πότε βραστὲς καὶ πότε παγωμένες.

Κατάλαβε πὼς δὲ θὰ πρόφταινε νὰ σκεπαστῇ μὲ τὸ πουκάμισο.

Δοκίμασε ν' ἀνασηκωθῇ. Ἐώδεψε τὴν τελευταία της τὴ δύναμη στίβοντας τὸν ἑαυτὸ της γιὰ νὰ βγάλῃ ὕσση εἶχε θέληση καὶ νὰ τὸ καταφέρῃ. Μὰ δὲν μπόρεσε.

Καὶ ὅταν ἔνοιῶσε πὼς θεὰ τὴν βλέπανε γυμνὴ σὰ θάνοιγαν τὴν πόρτα, ἔβγαλ' ἕνα μουγκριτὸ παράπονο κ' ἔπεσε σὰ μολύβι πάνω στ' ἄχυρα νεκρῆ.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

ΦΥΣΙΚΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ, ΑΘΗΝΑ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΕΣΤΙΑ 1912

Ὁ Πέτρος Βλαστός στη Φυσική, ποῦ ἔχει μεταφρασμένα ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά, καθὼς μᾶς λέγει ὁ ἴδιος καὶ πρέπει νὰ τὸν πιστέψουμε, ἄδικα ἐξήλεψε τὴ δόξα νέου Ἀλκιβιάδη καὶ σὰν ἐκείνον ποῦ ἔκοψε τὴν ὁμορφὴ οὐρὰ τοῦ σκύλου του, τσάπ καὶ αὐτὸς τσεκούρησε στὸ βιβλίο του αὐτὸ μερικὰ ἀπὸ τὰ κομψὰ στολίδια τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, λέγω τὰ πνεύματα καὶ τὴν περισπωμένη. Εἶνε ἀλήθεια πὼς ὁ νεαρὸς Ἀθηναῖος λιμοκοντόρος ἔκαμε αὐτὸ ποῦ ἔκαμε μὲ σκοπὸ νὰ γίνῃ ἡ σχετικὴ κουβέντα γύρω στὴ πράξη του αὐτῆ, γιατί ἀπὸ πολὺ καιρὸ δὲν εἶχαν ξαναμιλήσει πάνω σὲ κάποιον νέο του κατόρθωμα καὶ πειραζότανε γι' αὐτὸ ἡ ἐγωμανία του. Ὡς τόσο δὲν πρέπει νὰ ἀποδώσουμε μιὰ τέτοια ταπεινὴ ἀφορμὴ στὴν πράξη τοῦ Ἑρμοῦ δὲν εἶχε δὰ καὶ ἀνάγκη ἀπὸ τέτοιο βανδαλισμὸ γιὰ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὸ βιβλίο του. Καὶ βέβαια ἐνέργησε μὲ τέτοιο τρόπο ὁ Βλαστός μόνο καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἀγνή ιδέα πὼς πρέπει μὲ κάθε μέσο νὰ εὐκολυνθεῖ ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ γραφὴ στὸν Ἑλληνα ἀναγνώστη. Τὸ ἐναντίον ὅμως κατόρθωσε στὴν ἀντίληψή μου, νὰ δυσκολέψει δηλαδὴ πολὺ καὶ ἰδίως γιὰ τὸ λαό, ποῦ εἶνε ὀλιγώτερο μορφωμένος, τὴν ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου του.

Εἶπα παραπάνω πὼς βιβλίο σὰν τὴ Φυσικὴ τοῦ Βλαστοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ περάσει ἀπαρατήρητο. Καὶ αὐτὸ ὄχι μόνο γιὰ τὰ ψεγάδια, ποῦμπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ εὔρει μέσα του ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὴν κατευθυνση τὴν πραχτικὴ, ποῦ θέλει νὰ δώσει ὁ συγγραφέας στὸ γλωσσικὸ ζήτημα, χωριστὰ ἀπὸ προηγούμενες προσπάθειες, γιὰ νὰ δεῖξει ἔτσι στὸν πολὺ κόσμον, τὸν ἄπιστο Θωμᾶ, πὼς ἡ δημοτικὴ γλώσσα μπορεῖ πολὺ λαμπρὰ νὰ χρησιμεύει σὰν ὄργανο ὑπάκουο καὶ εὐκόλο μεταχειρίστο γιὰ ὅλες τὶς πνευματικὲς ἐκδήλωσες τῆς Ἑλληνικῆς Ζωῆς. Καὶ γιὰ δαῦτο τοῦ ἀξίζει μεγάλος ἔπαινος.

Ὁ μεταφραστὴς ὅμως Βλαστός, δὲ μπόρεσε νὰ λησμονήσει τὸν ποιητὴ Ἑρμῶνα καὶ μιὰ ποῦ ἀπίθωσε μπροστὰ του ὀλόρθια μέσα στὴν ἀποτυφλωτικὴ λάμψη τῆς τῆς μεγάλης Ἀλήθειας—Ζωῆ ποῦ κρῦβει μέσα τῆς ἡ δημοτικῆ, μὲ κλειστὰ πιά τὰ μάτια ζήτησε νὰ φθάσει στὰ πιά μακρυνὰ λογικὰ συμπεράσματα πάνω στὸ ζήτημα αὐτὸ, καὶ παραβλέποντας ἢ καλλίτερα μὴ μπορῶντας πιά νὰ ξανοίξει τὶς μικρότερες Ἀλήθειες—Ἱστορικοὺς Νόμους ποῦ χρησιμεύουν στολίδια, ὀλιγώτερο λαμπρὰ ἴσως, ἀπαραίτητα ὅμως πάντα γιὰ τὴν ἀρμονικὴν ἀπεικόνιση τῆς ἐξέλιξης ποῦ ἔλαβεν ἡ νεώτερη γλώσσα μᾶς, κατέγινε στὸ βιβλίο του νὰ μᾶς πείσει πόσον εὐκόλο εἶνε γιὰ τὴ δημοτικὴ, νὰ ἐκφράσει καὶ τοὺς πιά ψυχροὺς ἐπιστημονικοὺς συλλογισμοὺς. Καὶ στ'ἀλήθεια τὰ καταφέρνει γενικὰ μὲ ἀρκετὴν ἐπιτυχία δείχνοντάς μᾶς στὸν ἴδιο καιρὸ πόσο πλέρια κατέχει τὸ τυπικὸ τῆς γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς.

Ἡ μεγάλη ὡς τόσο αὐτοπεποίθησις ποῦ τὸν χαρακτηρίζει σ' αὐτὸ τὸ ζή-

τημα τὸν κάμνει νὰ λησμονεῖ κάπου κάπου τὴν πραγματικότητά, καθὼς εἶπαμε παραπάνω, καὶ τότε ξεπέφτει σὲ λάθη, ποῦ ὄχι μόνον προσβάλλουν τὸ αἶσθημα ποῦ πολλοὶ ἂν ὄχι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του στὴ φιλολογία ἔχουν γιὰ τὴ γλώσσα μᾶς, ἀλλὰ καὶ συντελοῦνε γιὰ νὰ σκοτίσουν αὐτὴ νὰ φωτίσουν τὴν κατανόηση τῶν ἐννοιῶν τοῦ βιβλίου του.

Περίεργο ὡς τόσο γιατί ὁ Βλαστός γράφοντας βιβλίο Φυσικῆς καὶ ἰδίως στοιχειώδικο βιβλίο σὰν αὐτὸ, ἔπρεπε νὰ εἶχε στὸ νοῦ του καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα, πὼς πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ θὰ τὸ διαβάσουν, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν μορφωμένη τάξη ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν τάξη τοῦ λαοῦ εἶνε συνηθισμένοι ἐξ αἰτίας τῆς τέχνης των, σὰν πὲς μαραγγοῖ, σιδεράδες εἶτε κτίστες, νᾶχουν κάποια ἔστω καὶ ἀόριστη γνώση τῶν πραγμάτων ποῦ θέλει νὰ τοὺς διδάξει πιά ἐπιστημονικὰ καὶ εἶνε συνηθισμένοι σὲ μερικὲς ὀνομασίες ποῦ ἔχουν παρμένα στὴν τωρινὴ ἐξέλιξη τῆς γλώσσας μᾶς διάφορα ὄργανα, ἢ ἐννοίες ἢ ὀρισμοὶ τῆς Φυσικῆς ποῦ ἀναφέρει στὸ βιβλίο του. Καὶ τὶς ὀνομασίες αὐτὲς ὁ Βλαστός ἀυθαίρετα ζητᾶ τώρα ν' ἀλλάξει, πολλὰς φορὲς μάλιστα ὄχι τὸσον ἐπιτυχημένα καὶ χωρὶς καμμιὰν ἀνώτερη ἀνάγκη.

Λόγου χάριν, γράφει βαροσύνη—ἀντὶ βαρύτητα, χημικὴ συντραβησιά—ἀντὶ χημικὴ συγγένεια, διάργυρο—ἀντὶ ὑδράργυρο (λησμονεῖ ὡς τόσο καὶ γράφει ὑδραβλικὸ πιεστήρι—ὑδρογόνον), συντριμιά—ἀντὶ τριβὴ (τὸ πρῶτον σ' ἀφίνει μιὰν ἐντύπωση συντριμιοῦ), πιστόνι (ξένη λέξις)—ἀντὶ ἔμβολο ποῦ εἶνε γνωστότατον, νεροζύγι (σόλοικη λέξις)—ἀντὶ ὑδροστάθμη ποῦ εἶνε συνηθισμένος ὄρος, ἀερότρουμπα καὶ νερότρουμπα (κακόηχος λέξις)—ἀντὶ ἀεραντλία ὑδραντλία, σιφούνι (θαλασσινὴ ἔκφραση γιὰ ὀρισμαμένην ἐκδήλωσι ἀνέμου)—ἀντὶ σίφωνα, ζέστη—ἀντὶ θερμότης (καὶ ὅμως παρακάτω γράφει θερμόμετρο ἀντὶ ζεστόμετρο, ποῦ θὰ ἦταν πιά λογικὸ ἐκτὸς πιά ἂν γράφει θερμόμετρο, γιατί οἱ γιατροὶ μετροῦν μ' αὐτὸ τὴ θερμὴν), ἀχνός—ἀντὶ ἀτμός, παγωτικά σμιγάδια—ἀντὶ μίγματα (λησμονεῖ πὼς σμιγάδι ὁ γεωργικὸς κόσμος ὀνομάζει μίγμα σταριοῦ καὶ κριθαριοῦ), σατελίτες—ἀντὶ δορυφόρους (τὸ πολὺ καὶ οἱ δύο λέξεις ἄγνωστες στὸ λαό, ὡς τόσο ἡ πρώτη ξένη), τὸ σταμνὶ τοῦ Λαῖντεν—ἀντὶ τὸ λαγύνι, ποῦ προτιμῶ γιὰ ὄρον τῆς Φυσικῆς, Δοξάρι—ἀντὶ οὐράνιον τόξον, ποῦ τὸ γνωρίζουν καὶ αὐτὲς οἱ τοσούτες.

Χωρὶς νὰ ἐπιμείνω πολὺ σὲ κάτι σχεδὸν ἀκατανόητες καὶ πῆζουλες λέξεις καὶ ἐννοίες σὰν τὴν πλεοσύνη καὶ τὴν τριχοπλοσύνη, τὸ καρβουνόξαιδο, θειαφόξειδο, νιτρικόξειδο, νιτρωδόξειδο, ἀναφῆρω στὸ τέλος καὶ δύο ἢ τρεῖς μαργαρίτες, ποῦ δὲν ἔπρεπε νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν πέννα τοῦ Ἑρμοῦ. Λόγου χάριν ἀντὶ νὰ ἀναφέρει γιὰ τὸ εἰδικὸ βάρος τῶν σωμάτων, γράφει εἰδικὴ βαροσύνη, λησμονῶντας πὼς βαροσύνη στὸ λεξικὸν του σημαίνει βαρύτητα καὶ ὄχι βάρος. Ἐπίσης τὸν ἰσημερινό, στὴ διονυσιακὴ μανία ποῦ τὸν ἔχει κυριέψει νὰ δώσει σ' ὅλες τὶς λέξεις διαφορετικὴ μορφή ἀπὸ ἐκείνην ποῦ πολλῶν χρονῶν συνήθεια τοὺς ἔδωσε, τὸν μεταμορφῶνει ὅλως διόλου ἐσφαλμένα καὶ ἀπρόσεχτα σὲ Μεσημερινό. Ὁ καλὸς ἀγωγὸς τοῦ ἡλεχτριμοῦ ἐξηγιέται στὴ Φυσικὴ τοῦ Ἑρμοῦ «σὰν ἀγωγιάτης πῆς» μὰ στὸ θεὸ σου ἄλλο ἀγωγιάτης καὶ ἄλλο ὑποζύγιον. Καὶ στὸ τέλος τὸ ἀλεξικέρανον γίνεται ἀστραποφυλάχτης, σὰν νὰ ἦταν τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἢ ἀστραπὴ καὶ ὁ κεραυνός.

Οἱ οὐσιαστικὲς ἀτέλειες τοῦ βιβλίου ποῦ δὲν εἶνε καὶ ὀλίγες μὲ πολ-

λή κρίση και επιτυχία αναφέρονται σ' όσα έγραψεν ο Δ. Φωτεινός στο Δελτίο του Έκπαιδευτικού Όμίλου Ιούλιος 1912.

Γιά συμπέρασμα αντιγράφω την τελευταία φράση του ίδιου Δ. Φωτεινού στην έπίκρισή του. «Χωρίς να ξεφύγουμε από την άρχή της γραμματικής ένότητας στη γλώσσα μας, που χρέος μας είναι πολεμώντας κάθε αναρχία να προσπαθήσουμε να την αποκαταστήσουμε, πρέπει να σκεφθούμε αν είναι πειά καιρός, για τέτοια πειράματα, που και ή θετική και ή αρνητική βλάβη τους ίσως είναι μεγαλύτερη απ' ό τι ήμπορούν να μās ώφελήσουν δείχνοντάς μας τι δέν πρέπει να κάνουμε αν ποθοῦμε τη νίκη της γλωσσικής ιδέας».

Και τό κάτω της γραφής, προσθέτω ίσως όλίγον αὐστηρά : καυμένη δημοτική, σαν έχεις τέτοιους φίλους τι τους θέλεις τους έχθρους !

Κ. Ν. ΠΑΠΠΑΣ

ΓΕΝΙ ΧΑΓΙΑΤ — Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Από τη Σαλονίκη τα τελευταία αυτά χρόνια δόθηκε δυο φορές τώρα τό σύνθημα της άστικης και πολιτικής άπελευθέρωσης όπως τη φαντάστηκαν οί Νεότουρκοι. Έκει όμως ήταν γραφτό να ήγήσει και τό σήμαντρο του κίνδυνου εναντίο της κοινωνικής ρουτίνας και της φιλολογικής πλάνης. Η σωστή κατεύθυνση για την πνευματική αυτή επανάσταση δόθηκεν από τους εκλεκτούς του πνεύματος της Σαλονίκης, που ή ένωσή των σε συντροφιά, ονομάζεται Γενι Χαγιατ—Νέα Ζωή.

Η επίθεση κατά του παλιού κάστρου της πρόληψης είχε διαταχθεί από τις Γέντις Καλεμελέρ (Νέες γραφίδες)—φιλολογική επιθεώρηση που είχε από τη μιá μεριά όρισει πλέρια τα μέσα και τό σκοπό της προκαταρκτικής εργασίας του Chinassi και του Κιεμάλ, και από την άλλη μεριά είχε κρατήσει από την εξαμβλωματική προσπάθεια των τασφίτζη μόνο τη φροντίδα πώς να άπλοποιήσει τη γλώσσα.

Και στάλήθεια πρώτοι ο Chinassi και ο Κιεμάλ είχαν κτυπήσει κατακέφαλα τό υπερβολικά πλούσιο και δασκαλικό ύφος που γράφανε στην εποχή των, παραδέχθηκαν μιá γλώσσα άπλή, καθαρή, με λέξεις κοινές, γνωστές και στον άμόρφωτο κοσμάκη, αποφεύγοντας έτσι τα άτέλειωτα δάνεια από ξένες γλώσσες και κυρίως την άραβική και περσική.

Οί τασφίτζη πάλι, που σημαίνει εκείνους που θέλουν να καθαρίσουν, είνε οί άκροι ριζοσπάται του κινήματος. Οί μαλλιαροί να ποῦμε. Ό ερωτάς των για την άπλότητα του ύφους καταλήγει μέσα στο μυαλό των, σε στενοκέφαλη μανία. Προσπαθοῦνε να βγάλουν από τα τούρκικα όλες τις άραβικές και περσικές λέξεις καθώς και όλο τό τυπικό της γραμματικής των. Φιλοδοξοῦνε πώς να γυρίσουν στην πρωτόγενη τούρκικη γλώσσα, και μιá φορά που ή κοινή τούρκικη έχει περιορισμένο λεξιλόγιο, πάνε κνηγώντας λέξεις από τους συγγενικούς των λαούς, που κατοικοῦν ακόμα στο Άλτάι.

Οί όπαδοί της Νέας Ζωής δέν τρέφουν τέτοιες οὔτοπιες. Μισοῦν τους νεολογισμούς και τα περιττά δάνεια. Παραδέχονται όμως τις λέξεις που είνε από καιρό σε χρήση και γι' αυτό είνε και άπαραίτητες, αν και θέλουν να

σταματήσουν τό ρέμα της εισβολής νέων άραβικών και περσικών λέξεων και ισχυρίζονται πώς ή γλώσσα πρέπει να είναι άπλή, κάθε μέρος του λόγου να υπηρετεί όρισμένο σκοπό και για την έκφραση κάθε ιδέας αν είνε δυνατό να φθάνει μιá και μόνη λέξη. Και τό κάτω της γραφής δέν έχουν και άδικο, γιατί σήμερα αν θέλουν οί όθωμανοί να μη περάσουν για άγράμματοι πρέπει να γνωρίζουν κατά βάθος τρία ιδιώματα τα πιο άνόμια στον κόσμο.—Γι' αυτό λοιπόν οί άραβικές και περσικές λέξεις πρέπει να πάρουν τουρκική μορφή και ν' αφήσουν κατά μέρος την κλίση και γενικά τις επιρροές της σύνταξης των γλωσσών που ανήκουν.—Με τον τρόπο αυτό ή τούρκικη γραμματική θα διατηρήσει την όμορφη άπλότητά της και δέν θα είνε πια μαρτύριο για τους σπουδαστές, που ως τώρα δέν καταφέρνουν να νοήσουν τα μυστηριώδη μα παιδιάστικα μυστικά της.

Και να με λίγες λέξεις τό πρόγραμμα της Γενι-λισσάν, της Νέας Γλώσσας :

- 1) Έγκατάλειψη των κανόνων της γραμματικής σύνθεσης που έχουν ή άραβική και ή περσική.
- 2) Κατάργηση των καταλήξεων των ιδιωμάτων αυτών.
- 3) Χρήση, όσο τό δυνατό φωνητικής όρθογραφίας.
- 4) Προτίμηση των Τούρκικων λέξεων που υπάρχουν.
- 5) Στο γενικό να χρησιμέψει για κανόνας ή γλώσσα που μιλιέται στην Πόλη.

*

Η μεταρρύθμιση της γλώσσας όμως άποτελεί μικρό μόνο μέρος από τό πρόγραμμα της Νέας Ζωής. Η ίδια ένόμισε πώς ήταν υποχρεωμένη να δημιουργήσει εθνικόν ιδεώδες και να σκορπίσει στη λαϊκή ψυχή επιταχτικές συμβουλές, πειθαρχία, διαταγές. Μερικές δυνατές προσωπικότητες, εμπνευσμένες από τη μελέτη των νέων κοινωνικών αναγκών θα αναλάβουν να διαλαλήσουν στο πλήθος τις γενικές ιδέες, τις αντιλήψεις, τις συγνήσεις και τις τάσεις των. Και τό πλήθος μ' όλη την αντίδραση που δέ θα λείψει να δείξει προσπαθώντας να μεταβάλει κάπως τις προσωπικότητες αυτές, θ' αναγκασθεί στα τελευταία να τις ακολουθήσει και να αντιφεγγίσει μέσα του την επιρροή των.

Σε τέτοιο τρόπο με τη Γενι Φελσεφε (Νέα φιλοσοφία) συμπληρώνεται όλακαιρο τό πρόγραμμα της Νέας Ζωής, που θα δώσει στο λαό μιá νέα κατεύθυνση στις οικογενειακές, οικονομικές, κοινωνικές, αισθητικές, φιλολογικές, ήθικες και δικαστικές σχέσεις της τούρκικης ζωής.—Άλλά δέν καθορίζουν οί Νεοζωίτες απ' άρχης με ακρίβεια τό ιδεώδες των. Και στάλήθεια έχουν δικηο ίσως όταν πιστεύουν πώς βάζοντας στο πρόγραμμά των όρισμένα σύνορα, μπορεί να κάνουν επιχείρηση επίζημια για τό σκοπό των. Γιατί τό άκαθόριστο ιδεώδες είνε πάντα πιο έλκυστικό, αφού αφήνει σκεπασμένο με τον πέπλο του άγνωστου μεγάλο μέρος του.—Έν γνώσει λοιπόν ή Νέα Ζωή προτιμά όρισμούς έλαστικούς που επιτρέπουν όλα τα παραστρατήματα, όλες τις λότητες της φαντασίας.

Ός τόσο μερικές γενικές αρχές προβάλλουν στο μάτι του προσεχτικού παρατηρητή. Πρώτα - πρώτα, αὐστηρά εθνική συντηρικότης και κατά συνέπεια άφρηση κάθε κοσμοπολιτικής άνθρωπιστικής ιδέας, γιατί ο τούρκικος λαός μόνον έχθρους έχει και κανένα ειλικρινή ύποστηρικτή. Πρέπει

λοιπόν να εγκαταλειφθεί και η φιλόδοξη οὐτοπία τοῦ Πανορθωτισμοῦ στοῦ Τούρκικο κράτος, γιατί δὲν εἶνε δυνατό χωρὶς σοβαρὸν κίνδυνον νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ διαμόρφωση ἑνὸς καὶ ἀδιαίρετου ἔθνους μὲ λαοὺς ποὺ δὲν ἔχουν θέληση γιὰ κοινὴ συμβίωση. Οἱ ἀναμορφωτὲς τῆς Νέας Ζωῆς συμβουλεύουν τὸ λαὸ νὰ δεχθῆ τὶς γενικὲς ἀρχὲς τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ δώσει στὰ παλαιὰ ἤθη του μιὰ μορφή πιὸ σύγχρονη ὄχι ὅμως καὶ νὰ τὰ ἀνταλλάξῃ μὲ συνήθειες πέρα πέρα Εὐρωπαϊκῆς. Προσπαθεῖ ἐπίσης ἡ Γενὴ Χαγιάτ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴ γυναῖκα στοῦ ρόλου της γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τοῦ ἔθνους καὶ νὰ τὴ βάλῃ ψηλότερα στὴν αὐτοσυνειδησί της, παρέχοντας σ' αὐτὴ χρήσιμη μόρφωση καὶ αἰσθήματα φλογεροῦ πατριωτισμοῦ.

Ἡ Γενὴ-Χαγιάτ συμβιβάζει, καθὼς βλέπουμε, τὴν ἀρχὴ τῆς ἐξέλιξης μὲ τὴν πραγματικότητά των Ἐθνικῶν παραδόσεων. Ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πρόοδο καὶ γι' αὐτὸ ἔχει τὴ βοήθεια των ἐκλεχτῶν τοῦ πνεύματος ὑπερασπίζεται τὶς ἔθνικὲς παραδόσεις καὶ γι' αὐτὸ ἔχει ἀποχτήσει τὴ συμπάθεια ἢ τοῦλάχιστο ἔχει ἐπιτύχει τὴν οὐδετερότητα των λαϊκῶν τάξεων.

Κ. Ν. Π.

(Ἀπὸ ἓνα ἄρθρον τοῦ P. Risal στοῦ Mercure de France 16 Αὐγούστου 1912 «Οἱ Τούρκοι σὲ ἀναζήτηση ἔθνικῆς ψυχῆς».)

JEAN MOREAS

RÉFLEXIONS SUR QUELQUES POÈTES, PARIS MERCURE DE FRANCE 1912

Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶνε τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ Μωρεᾶς ποὺ ἐκδίδουν μετὰ τὸ θάνατό του οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης του. Ἀποτελεῖται ἀπὸ συλλογὴ διαφόρων μελετῶν πάνω στοὺς μεγάλους ποιητὰς τῆς Ἀναγέννησης (Γάλλους κυρίως) καὶ στὶς σελίδες του μέσα λάμπει εὐσυνείδητη ἢ γνωστὴ πιά σὲ ὄλους τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους σοφία τοῦ ποιητῆ. Ὁλόκληρος ὁ τόμος μπορεῖ νὰ πει κανεὶς πὼς εἶνε ὡς τόσο ἀφιερωμένος μόνον στὸν Ronsard, τὴ μεγάλη αὐτὴ λατρεία τοῦ Μωρεᾶς, γιατί σχεδὸν σὲ κάθε του σελίδα μᾶς μιλεῖ γιὰ τὸν ἀγαπημένον του ποιητῆ ποὺ καθὼς νομίζει ὁ Μωρεᾶς ἦταν γεμᾶτος ἀπὸ θεία μανία.

Ὁ προσεχτικὸς μελετητὴς μπορεῖ ἀρκετὰ εὐκόλως ν' ἀντιληφθῆ καὶ τὴ στοικὴ φιλοσοφία τοῦ συγγραφέα κάτω ἀπὸ τὶς ἀδρὲς σκέψεις καὶ τὰ ἀξιώματα ποὺ στολίζουν τὸ βιβλίον του αὐτό.

Ἀναφέρουμε παρακάτω σὲ μετάφραση δυὸ ἢ τρεῖς σελίδες ἀπὸ τὸ ἔργον, ποὺ νομίσασαμε πὼς ἐνδιαφέρουν πλιότερα τοὺς Ἕλληνας.

Καὶ πρῶτα γιὰ τὴ Σαπφώ :

Ἡ ἀρχαιότης γνώρισε δυὸ Σαπφῶ, καὶ τὶς δυὸ γεννημένες στὴ Λέσβον, τὴ μιὰ ὅμως ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὴν Ἐρεσσό. Ἡ παράδοση γρήγορα τὶς ἐσύγχισε.

Ἡ πρώτη Σαπφῶ, ἡ Μυτιληναία, ἦταν ἡ μεγάλη ποιήτρια ποὺ παίνεσε ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Στράβωνας. Τὸ «Περὶ ὕψους», ποὺ καθὼς λὲν ἔγραψεν ὁ Λογγίνος, μᾶς διέσωσεν εὐτυχῶς τὸ θαυμάσιον ἐρωτικὸν παράπονον τῆς γυναίκας αὐτῆς, μὲ τὴν ὀρμητικὴ καρδιά. Εἶνε ποίημα γραμμένον, καθὼς γνωρίζετε, σὲ ἰδιαίτερον μέτρο ποὺ λένε Σαπφικόν.

Μὰ ἡ Σαπφῶ δὲν ἦταν μόνον ὀρμητικὴ στὸν ἔρωτά της. Τὸ πάθος

τὴν πλημμυροῦσε καὶ γι' ἄλλες αἰτίες. Μικρὴ μικρὴ, συνωμότησε μὲ τὸν ποιητὴ Ἀλκαῖον ἐναντίον τοῦ τύραννον Πιττακοῦ, καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πάτριδα τῆς στὰ 596 π.χ.

Μέσα στὴν Ἀνθολογία, οἱ Μοῦσες λένε στὴ Σαπφῶ :

«Σταλήθεια, ἡ Μοῖρα σοῦ χάρισε μεγάλο μερδικὸ ἀπὸ τὴ Δόξα, τὴν ἡμέρα ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ, Σαπφῶ, εἶδες τὸ φῶς ἡμεῖς σοῦ δωρήσαμε τὸν ἀθάνατον Κισσὸ καὶ ὁ πατέρας των θεῶν μὲ τὸν κρότον τῆς βροντῆς ἔδωσε τὴ συγκατάθεσί του. Θὰ σὲ δοξάσουν στὰ τραγούδια των ὄλοι οἱ θνητοὶ καὶ θ' ἀποχτήσεις φήμην ἔνδοξον».

Ἡ ἄλλη Σαπφῶ τῆς Ἐρεσσοῦ, ἦταν μιὰ γραμματισμένη ἑταῖρα, μὲ ὁμορφιὰ θεᾶς, τόσο ποῦ οἱ συμπατριῶτες της θελήσανε νὰ φυλάξουν τὰ χαρακτηριστικὰ της στον αἰῶνα τὸν ἄπαντα πάνω σὲ νομίσματα. Ἀγάπησε τὸν Φάωνα, νεαρὸ βαρκάρη, ποῦ ἡ Ἀφροδίτη γιὰ ν' ἀνταμείψῃ μιὰν ὑπηρεσίαν, εἶχε προικίσει μὲ ἄγνωστη χάριν. Μὰ ὁ Φάωνας τὴ περιφρόνησε καὶ αὐτὴ, ἀπελπισμένη, ἔπεσε στὴ θάλασσα.

«Ἐπόκειτο στὴ Μοῖρα της μέσα στὰ κύματα τοῦ Λευκάτου» γράφει στὴ δέκατη πέμπτη Ἡρώϊνα του, ὁ Ὀβίδιος ποῦ καὶ αὐτὸς σάν τόσοις ἄλλοις συγχίζει μὲ τὴν ἐρωτευμένη ἑταῖρα τὴν ὁμώνυμὴν τῆς τὴν ποιήτρια.

Χωρὶς ἀμφιβολία, ὅσον ἀφορᾷ τὴ Σαπφῶ ἡ παράδοση ὑπερίσχυσε καὶ ποῖος ξέρεῖ ἂν δὲν ἔχει καὶ δίκην, ἐναντίον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς «Ἑλληνικῆς Εἰκονογραφίας» τοῦ Visconti.

Ἐστερα ἀποσοῦμε τὰ ἐξῆς γιὰ τὸν Ἀντρέα Chenier :

Ποῦ ἐμβλημα ἀξίζει στὸν Ἀντρέα Chenier; Δὲν τοῦ πρέπει τάχα τὸ ἀνατολίτικο γιασεμί, μεταφτυεμένο ἀπὸ τὴν ἀχτὴ τοῦ Βοσπόρου πρῶτα πρῶτα στοῦ Languedoc, καὶ ὕστερα σὲ κάποιο περιβόλι τῆς Κοιλιάδας των Versailles, ποῦ ἐκεῖ μορφώθηκε τέλεια τὸ ἔξοχον πνεῦμα του;

Σὲ στίχους ποῦ ἀνάφερα ἄλλοτε τὴ μνήμη των θείων ποιητῶν, ἔδωσα στὸν Ἀντρέα Chenier τὸ ἐπίθετον, χαριτωμένον. Ἐξω ἀπ' αὐτὸ εἶχε πάθος καὶ τραγικότητα ἢ ποιήσῃ του καὶ ἡ λύρα του κατόρθωσε νὰ μᾶς χαρίσῃ τοὺς πιὸ ψηλοὺς ἤχους. Ὡς τόσο δὲν πετοῦσε σ' αὐτὸν ἡ σκέψη μὲν τὸν περασμένον χρόνον, ἀκούγοντας ν' ἀχολογοῦν τὰ κουνουνάκια στοῦ δρόμου τῆς Ἐλευσίνας, εἶτε ἀναπνέοντας τὴ μυρωδιὰ τοῦ θυμαριοῦ πάνω στὰ γυνὰ πλάγια τοῦ ὀλόρθου Λυκαβητοῦ. Οὔτε πάλιν ὅταν θαύμαζα τὴν ἐλαφρὴ θάλασσα ψηλὰ ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια των ναῶν, οὔτε καὶ ὅταν καταμόναχος περπατοῦσα στὴ σιγαλιὰ τῆς Ἀττικῆς νύχτας, στὶς ὄχθες τοῦ Κηφισοῦ, πάνω στὴ γῆ τοῦ Κολωνοῦ ποῦ θρέφειτὰ ἄντα.

Κ. Ν. Π.

ΜΙΑ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ

Στὶς 8)21 Αὐγούστου καμιά σαρανταριά ποιητὰ καὶ λογοτέχναι, οἱ περισσότεροι νέοι, γιόρτασαν τὴ φιλολογικὴν εἰκοσιπενταετηριδα τοῦ ποιητῆ κ. Στέφανου Μαρτζῶκη μ' ἓνα τιμητικὸν γεῦμα ποῦ τοῦ παραθέσαν στὴν ἔπαυλιν τοῦ Θῶν.

Ἀπὸ μέρος τῆς Ἀλεξανδρινῆς Νειότης ἐχαίρησε τὸν δυνατό τεχνίτη των «Βάρβαρων Στίχων», ὁ φίλος μας ποιητῆς κ. Κ. Ν. Κωσταντινίδης. Στ' ἄλλο φύλλον θὰ δημοσιέψομε μελέτη εἰδικοῦ συνεργάτη μας γιὰ τὸ ἔργον τοῦ κ. Μαρτζῶκη, ποῦ τὸν ἐτίμησε κ' ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις μὲ παράσημον.

Ὁ τραγικός θάνατος τοῦ ἀεροπόρου Ἄλεξ. Καραμανλάκη ἐνέπνευσε στὸν ποιητὴ κ. Ζ. Παπαντωνίου τὸ ἀκόλουθο δυνατὸ σονέττο ποῦ τὸ πρωτοδιαβάσαμε μὲ συγκλονισμό ψυχῆς στὴν ΑΚΡΟΠΟΛΗ.

Νά τὸν μοιρολογήσω ἐπιθυμοῦσα
τὸν ξαφνικὸ ἐρχομό σου ἀπ' τοῦ ἀπείρου
τοὺς κύκλους, ἀεροφίλητε, καί ἡ Μοῦσα
τὴ βρῦσή τὴ μελάνδρον τοῦ Ὅμηρου

νά σοῦ σταλάξῃ στά μαλλιά. Τὴ ροῦσα
ὠμορφιά, ποῦ, φοιχτά κεραυνομένη
ἀπ' τῶν θεῶν τὴ ζήλεια, κατεβαίνει
στό πέλαο, νά θρηνήσω θὰ ἠμποροῦσα

καί νά κλάψω, ἀδελφὲ τῶν ἀγαλμάτων,
τὶ τὰ δάσπρα ποῦ ἐτάραξες στοὺς ὄμους
φτερά, τῶν Ἥλυσίων χτυποῦν τὴ θύρα.

Μὰ ὁ θρίαμβος τῆς θανῆς σου, ἀνάθεμά τον!
ρῶδα γιορτῆς στὴ κεφαλή καὶ κόμους
κι' ἐπιθαλάμια μοῦ ἔφερε στὴ λύρα.

Ὁ ΝΟΥΜΑΣ εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ δημοσιέψῃ (ἀρ. 486) νέα σειρά τοῦ «Ἀπολλωνίου Ἄσματος» τοῦ ποιητῆ κ. Σωτήρη Σκίπη. Εἶναι δέκα τραγούδια ρυθμικά, καλὰ ἰσορροπημένα καὶ μὲ δυνατὴν ἔμπνευση. Ἀναδημοσιεύομε ἓνα χωρὶς διαλογὴ.

Εὐτυχίζω ὄσους μπόρεσαν, ὕστερα
ἀπὸ χρόνον στὰ ξένα ἀπουσία,
σάν τὸ γιὸ τοῦ Λαέρτη στό μέρος τους
νά ἐπιστρέψουνε πιά, καί μακριάθε

Τὸν καπνὸ τῆς γλυκιᾶς καπνοδόχης τους
νά ξανοῖξουν καὶ δάκρια νά χύσουν.
τοὺς προσμένει πιστὴ μιὰ συντρόφισσα,
ἐν' ἀγόρι, ἓνας γέρος πατέρας.

Τὴ δική σου κανεὶς τὴν ἐπάνοδο
δὲν προσμένει. Τὸ σπίτι σου εἶν' ἔρημο.
Ἄλλοι πέθαναν, ἄλλοι σκορπίσανε,
ἄλλοι πιά δὲν ποθοῦν νά γυρίσεις.

Μὰ τί νοιάζει! θὰ ὑπάρχει τοῦ Ἀπόλλωνα
πάντα κάποιος ναὸς στό νησί σου!
Σῦρε ἰκέτης του, ἀν νοιώθεις πὼς δύνασαι
μ' ἀξιοπρέπεια νά κρούσεις τὴ λύρα.